

~~28013~~

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

Biblioteca Universitatii Cluj din Cluj. Nr. 1290 1935 EXEMPLAR LEGAL.	Sibiu Nr. 158
--	------------------

P 105

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S U M A R U L

MARTIE — No. 1

GH. TULBURE — <i>Dela Iosif Vulcan până la noi</i>	pag. 5
EUGENIU SPERANTIA — <i>Două poezii</i>	« 11
HORIA FURTUNĂ — <i>Iubita din Paris</i>	« 12
AL. T. STAMATIAD — <i>Versuri</i>	« 16
GH. SOFRONIE — <i>Principiul plebiscitar și acțiunea revizionistă</i>	« 17
GEORGE A. PETRE — <i>Povestea străbună</i>	« 23
SEVER STOICA — <i>Crizele istorice</i>	« 27
ION TH. ILEA — <i>Ruini (versuri)</i>	« 36
GEORGE ACSINTEANU — <i>Taci!</i>	« 37
T. NEȘ — <i>Figuri Bihorene</i>	« 41
ERNEST BERNEA — <i>Două poezii</i>	« 48
TABERY GHEZA — <i>Lecția (schiță)</i>	« 49
B.C. MIU-LERCA — <i>In zori (versuri)</i>	52
M. G. SAMARINEANU — <i>Kyazim (roman)</i>	« 53
AL. JACOBESCU — <i>Să nu svârli piatra</i>	« 62
A. COSMA — <i>Problema presei din provincie</i>	« 63
PETRE DAMASCHIN — <i>In ceardacul cerului</i>	« 68
ALEXANDRU OLTEANU — <i>Pax Germanica</i>	« 69
ION SAMARINEANU — <i>Poeme</i>	« 78
DARIU POP — <i>Documente Sătmărene</i>	« 79
SILVIU RODA — <i>Adormire silită</i>	« 84
 CRONICI — OCTAV ȘULUȚIU - <i>Scriitori și cărți. Mircea Eliade: »In- toarcerea din rai«; Gala Galaction: »Doctorul Taifun«; Al. Lascarov-Moldo- vanu: »Mamina«; M. Sevastos: »Aventurile din strada Grădinilor«.</i> pag. 85	
 NOTE — IDEI - OAMENI - FAPTE - Romulus Dianu: <i>Pactul Balcanic și importanța lui practică</i> ; M. S.: <i>Facultate de drept dela Oradea</i> ; O. Ș.: <i>Premiile celor 7 și cele 7 premii</i> ; M. S. și G. A. P.: <i>Figuri dispărute</i> ; Sever Stoica: <i>Germania și maghiarizarea</i> ; C. Fierăscu: <i>Deux vivants et un mort...</i>	
REVISTA REVISTELOR	pag. 102

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CASSA NAȚIONALĂ DE ECONOMII ȘI CECURI POȘTALE

SERVICIUL
DE CECURI

Adresa telegrafică : CEC

Telefon Nr. 3-72-95

BUCUREȘTI
Strada Lipscani 19. etaj. I.

P 105

SOCIETATEA DERNA TĂTĂRUȘ

Bitum, uleiuri, motorină

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Unica mină de bitum natural cu
cel mai bun produs din lume**

Zăcăminte de lignit

C E R E Ţ I

ULTIMELE NOUŢĂŢI
LITERARE

LA

S O C E C & C o .

S. A.

ORADEA, BUL. REGELE FERDINAND 7.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SOCODRUM

Societate națională de construcții
de drumuri

A executat șoseaua

Cluj-Apahida

COOPERATIVA REGIONALĂ

» CRİȘUL «

pentru valorificarea cerealelor din Crișana

Face tot felul de operațiuni de cereale și derivate lor pentru consumul intern și pentru export.

Aprovizionează cu grâu, făină și grăunțe unitățile militare de pe raza Corpului 6 Armată, precum și alte instituțiuni publice etc.

A avut și are mandat din partea Statului pentru susținerea prețurilor la grâu.

A făcut și face diferite aprovizionări publice de cereale pentru hrană și semințe.

Prin Centrala Cooperativă de Import și Export din București se poate aproviziona cu cereale din toată țara și face export.

Interesul tuturor producătorilor agricoli mari și mici din regiunea de Vest a țării este să se înscrie membri la această cooperativă, pentru a-și putea valorifica produsele lor la prețurile cele mai bune.

Incercați și vă veți convinge.

Sediul central

ORADEA

CALEA ARADULUI 45

TELEFON: 7-28

DELA IOSIF VULCAN PANA LA NOI

de G. H. TULBURE

Pe harta topografică a literaturii noastre Oradia nu este un punct neînsemnat. Atât de puțin românesc, numele vechei urbe de reședință a Crișanei evocă totuși anumite iapte de cultură, anumite figuri literare din trecut. Să ne gândim numai la Gheorghe Șincai, învățatul istoriograf și apostol al redeșteptării naționale, care, după lungi și triste pelerinaje, cu toiagul în mână și cu cronica în desagă, a poposit în trei rânduri la curtea episcopului orădean, unde, găzduit cu lunile și cu anii, în liniștea vastei biblioteci vlădicești, a găsit răgaz să-și copieze cronica și să-și cânte în hexametri elegiaci povestea sbuciumatei sale vieți. Un simplu amănunt biografic, care împrumută Oradiei prestigiul unei tradiții culturale.

Contopită mai târziu cu numele acelei harnice și oneste reviste literare, care a fost „Familia”, capitala Bihariei ne evocă o altă imagine luminoasă: figura lui Josif Vulcan, scriitorul și poetul, care a visat, a scris și a murit între zidurile ei.

Pentru mulți din actuala generație entusiastul cărturar bihorean este astăzi un om uitat. Doar noi, cei care l-am văzut prezidând adunările culturale ardelene, pela începutul veacului prezent, ne dăm seama de rolul atât de util al simpaticului bătrân cu chip frumos, a cărui retorică vibrantă ne-a fermecat adesea elanul tinereții. Ecou întârziat al școlii latiniste, vreme de peste patruzeci de ani (1865—1907) Iosif Vulcan a stat aici neclinit, ca un paznic de poartă. Conștient de rostul misionar al scriitorului la popoarele subjugate, el a înțeles să scrie de toate: poezie, nuvelă, roman, piese de teatru, pentru ca să umple toate golurile. Înainte de a fi un creiator în domeniul artei, el a fost un ostaș pe câmpul mării bătălii, care se dădea între două conștiințe, între două culturi. Ca talent creiator rămas în anticamera literaturii, ceea ce i-a deschis lui Vulcan ușa Panteonului a fost „Familia”. Singur faptul, că vreme de

patru decenii, aici la hotarul neamului, a stat călimara unui scriitor român constituie mai mult, decât un eveniment literar. El constituie o vîguroasă legitimare pentru isbînda procesului de veacuri între două neamuri învrăjbite. Într'o epocă de cutropitoare viforniță, când limba și cultura noastră erau amenințate să fie smulse din rădăcină, revista lui Josif Vulcan intra în casele românești Duminecă de Duminecă, sfioasă și discretă, ca o făclie, ca o binecuvîntare. Când se întorcea dela liturghie preotul satului o aducea adeseori înfășurată subsoară, la un loc cu anafora din biserică. Iar seara, sub lampa de petrol, era adunată întreaga familie, sorbind cu ochii proaspetele pagini ilustrate. Coloanele ei, cu proza lor greoaie, cu impuritățile lor stilistice, se deschideau în adevăr ca șorțul unei mame, care aduce mezeli pentru toți copiii ei. Părintele, cucoana preoteasă, fata dumnealor (elevă la internatul liceului din Beiuș) și băiatul domnului notar, (bursier dela „Gojdu” la universitatea ungurească din Cluj), avocatul și directorul de bancă din cutare târgușor de provincie, fiecare găsea bucata de lectură potrivită pretențiilor sale intelectuale. Hrană sănătoasă pentru familia cărturărească, școală pentru cultivarea limbii și pentru educația gustului de citit, rostul „Familiei” era îndicat prin însuși titlul ei. Cu această etichetă inofensivă, cu înfățișarea ei sobră, cu modestele ei preocupări literare și sociale, — dedesuptul cărora bătea însă pulsul unei lumi întemnițate, — revista lui Vulcan a fost abecedarul literar al clasei noastre culte din jumătatea a doua a veacului trecut. Ceva mai mult, decât atîta. Ca membru al Academiei Române, cărturarul bihorean trecea adeseori Carpații pela Predeal. Din acest contact permanent cu capitala românismului, venerabilul director de revistă se întorcea nu numai cu informații și manuscrise dela personalitățile culturale din „țara liberă”. El aducea ceva mai prețios. Aducea o încredere tot mai deplină în viitorul tînarului regat, pe care-l vedea crescînd în vigoare sub ochii săi. Gîndul țesea în taină nădejdi și aspirațiuni. Presărate printre rîndurile „Familiei”, ca niște invizibile firicele de aur, aceste presentimente au făcut din bătrîna publicație orădeană o flacără fosforescentă, care a luminat și ea potecile oștirii românești, în avîntul ei cuceritor către Ardeal. În aparență simplu informator beletristic, „Familia” a fost în realitate un monitor al ideii de unire.

*

În anul 1907 „Familia” se stinge deodată cu Josif Vulcan, care trecuse hotarul vieții. După trei ani dela moartea lui, când scriitorul acestor rînduri și-a mutat tocul și cerneala dela Sibiu la Orădia,

abia a găsit aici o urmă vizibilă din moștenirea literară a fostului redactor. Gazetă românească, o tipografie sau vre-o librărie nu era. Nu exista nici un curent local de cultură românească. Josif Vulcan dusese totul cu el în mormânt. Influența revistei asupra spiritului public de aici a fost mai palidă, mai efemeră, decum ne-am fi putut închipui. O mână de intelectuali, burghezi de dată recentă, vasali ai unei culturi streine, din saloanele cărora limba strămoșească era aproape isgonită și redusă la rolul Cenușeresei de după ușă, iată zestrea sufletească, cu care ne-a găsit ceasul cel mare al desrobirii. Din jăratecul „Familiei” rămăsese doar scrumul.

*

Din păcate fața lucrurilor nu s'a schimbat prea mult. Urmele invaziei străine la noi se vădesc și astăzi. Strigoii zidurilor prăbușite se ivesc la fiecare pas. Apar chiar în căminurile noastre. Așezămintele de cultură, plâpând improvizate de noua orânduire de stat, aici, în așa numita „zonă culturală”, n'au avut până acum tăria și prestanța să afirme suveranitatea spiritului nostru etnic. O casă de editură, o tipografie, un trainic institut de răspândire a cărții românești n'avem nici astăzi. Singurul cotidian, ce avem, se luptă mai greu cu agonia, decât cu cele șapte cotidiene minoritare. Pe mesele de cluburi și cafenele, alături de publicațiile streine, sfâșiate și murdărite de aviditatea degetelor cercetătoare, revistele românești dorm cu foile netăiate. Vântul de „pustă” bate stăruitor la geamul caselor românești, aducând mesagii și cântece turburătoare de peste Tisa. Hegemonia intelectuală a celor învinși nu se lasă îngenunchiată. Presa lor, cărțile lor se revarsă peste holda străbună, ca un potop de grindină devastatoare. Împrejurul mesei noastre de scris stau, cu pumnii strânși, vechii adversari. A redacta o revistă la noi însemnează și astăzi aceea ce a însemnat totdeauna: a da o luptă.

Atâta timp, cât scrisul românesc echivalează cu un act de afirmare națională reînvierea revistei lui Vulcan am crezut, că este un postulat de ordin național. Imperativul acesta ne-a strâns în mănunchi, o seamă de umili scriitori și publiciști de toate vârstele. După o lungă sincopă, am simțit, că este de datoria noastră să ne unim forțele, pentru ca să împlântăm din nou plugul în țarina, în care Josif Vulcan a tras prima brazdă.

Ne-am propus să fim în linia vremei noastre aceea ce a fost el, în epoca lui: cruciați ai culturii. Îndrumători ai spiritelor către frumusețile pure și armoniile superioare ale artei, am dori să așezăm

slova românească la locul de cinste, la care nu poate să renunțe cu nici un preț. Nu ne paște deci gândul să dăm directive, să creiem curente și opinii literare. Curente se nasc singure. Dacă nu le urmează nimeni ele se nasc moarte. Nu ne interesează curente și nu cerem programe și ideologii. Ceeace ne interesează este talentul onest și înțelegător al chemării sale. O licărire cât de mică de talent este și ea o părticică din darurile și frumusețile firii. Un sâmbure de adevăr este și el vrednic de luat în seamă.

Programul unei reviste îl definește mai bine, decât orice, lista colaboratorilor ei. N'avem alt program, decât scrisul nostru. Iar în materie literară scrisul este o faptă, care vorbește.

O singură lozincă așsem: deplină libertate talentului.

Un singur principiu: nici o semnătură nu angajează pe celelalte.

Vrem să fim o casă primitoare pentru toți. O familie ospitalieră, în care să-și dea întâlnire cât mai multe capete gânditoare. Un cămin, care să strângă tot mai mult legăturile scriitorilor din cele patru unghiuri. Împrumutăm deviza lui Alexandri și nu vrem să fim, decât aceea ce voia el să facă din „Dacia Literară”: „Un repertor general al literaturii, în care ca într'o oglindă se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni și basarabeni, fiecare cu ideile sale, cu limba sa și cu chipul său”. Ca să putem fi oglindă va trebui, în mod firesc, să depășim limitele orizontului provincial. Năzuința aceasta nu înseamnă o neglijare a aportului regional în domeniul literar. Provincia își are și ea valorile ei. Satul a fost totdeauna un inepuizabil rezervor de energii și de posibilități creatoare.

Talentul nu este legat de loc, ci de om. Punctul geografic, unde se realizează opera de artă, nu-i poate împrumuta nici titlu de superioritate, nici pecetea unei inferiorități. Înfațișând integritatea spirituală a colectivității românești, înțelegem să încurajăm orice mușur de talent, care va țâșni din solul acesta. Oricât de sărăcăcios, el își are mireasma lui specifică.

Pornim la drum cu flamura marilor noastre tradiții culturale. Rămânem credincioși crezului literar al măștrilor scrisului românesc, cu care ne simțim uniți prin legături organice și substanțiale. Alături de atâția inspirați ai lozincelor de împrumut, noi rămânem credincioși adevărilor de credință ale catehismului literar de pură esență națională. Tradiționaliști, vom ține însă pas cu vremea. Ne vom încadra în ritmul ei actual.

Ascultând impulsurile firii ne postăm la masa de scris cu picioarele înfipte în pământul strămoșesc și cu ochii la poarta, pe care a păzit-o Vulcan. Ea trebuie păzită astăzi, ca și ieri, ca și mâine...

Știm, că în vremuri ca cele de astăzi, prea crude pentru manifestările spiritului, o nouă revistă de literatură este o faptă de îndrăzneală. Credem însă cu tărie, că atâta timp, cât mai există un patri-moniū sufletesc de apărat și cât mai sunt idoli falși de isgonit, călimara noastră are un rost.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C. Tulbure'. The signature is written in a cursive, flowing style with a prominent upward stroke at the beginning.

DOUA POEZII

de EUGENIU SPERANTIA

HEXAMETRII FRUNZEI VERZI

*Frunză verde de tei, măestru țesută de soare,
Tot ce șoptești și cânți de unde aflatu-le-ai oare?
Doruri purtate de vânt, visuri furate de Lună,
Tu le trăești ca noi și'n freamătul tău se'mpreună.*

*Frunză verde de tei, plăpândă și fragedă foae
Lacrima ochilor mei și fie durerea-ți ogoae;
Nu-mi bănuie că te smulg din pașnica verde frăție:
Chipul ce-l porți e, leit, un chip de inimă vie.*

*Frunză verde de tei, vino pe buzele mele;
Taina ce-apasă vrăjmaș poți s'o culegi de pe ele.
Deapănă-i firele'n viers, în viers de doine senine;
Toarnă-mi în suflet cristal și umple văzduhul cu mine.*

HEXAMETRII SECETEI

*O cât de mult s'a rugat mulțimea, spre bolta cu stele...
Dacă s'ar fi îndurat să plângă cu lacrimi și ele
Sigur că lanu-ar fi răs acuma, hohot de aur.*

*Mâna ce-a blagoslovit ogorul, jertfindu-i sământa,
Astăzi, ca pumn încleștat se'ndreaptă, cătând vinovatul.
Iasme'ndârjite călcară sământa și arseră câmpul.
Munți de grăunțe și-atâtea nădejdi pierdute'n jăratecl
Nu s'a deschis măcar ochisor de pâne, sub glie.*

*Fenixul crud înșelat, a rămas cu totul cenușă.
Roțile morilor stau. Stăpâni peste moara pustie,
Umblă păianjeni tăcuți și'ntind portativul tăcerii.
Și sub privirea'mpietrită a stelelor vecinic departe
Bietul pământ își invârte sărăcia și jalea.*

IUBITA DIN PARIS

— FRAGMENT —

de HORIA FURTUNĂ

25 Martie.

Ca or ce om îndrăgosit și candidat la înșelare, începi să ai preocuparea primejdioasă de a pricepe Femeea.

Ai auzit că femeia e metafizică. Nu vrei să crezi că femeia e numai fizică.

Și nu te mulțumești cu pierderea vremelnică dar desăvârșită ce ți-o dă înfățișarea și apropierea femenină. Crezi că voluptatea e un fragment dintr'un tot care există permanent închis în ființa iubită.

Cu sufletul Argonauților și al căutătorilor de aur, cu toate puterile nădejdelor tale înălțate, pornești spre fericirea presimțită, spre pământul făgăduit, spre paradisul reconstituit. Ești convins că totul minte pe lume afară de frumusețe!

Ochii de zâmbesc a drac și a înger, părul cu îngrijire coafat pe un căpușor de copilă perversă, crescută mare, obrazul de ceară și de trandafir, fardat cu intenții de luxură și cu mireazmă de iasomie, zveltețea în formă de V a unui bust pe care'l cuprinzi atât de bine cu brațele, sânii făcuți să se pitească întregi în mâinele tale ocrotitoare, șoldurile cu înmlădieri de val potolit, glezna subțire ca unei căprioare ce s'a oprit o clipă să respire primăvara, rochia frumoasă ca aripa de flutur, felurită ca florile câmpului, ademenitoare ca apa plină de reflexe a pârâului, rochia ce se schimbă de la zi la zi și se mișcă grațios de la clipă la clipă, — toate aceste farmece sănătoase, proaspete și armonioase par a vesti aurora unor vremi, pe care, cu delicată adorare și cu supusă credință, crezi că le poți trăi și prelungi spre nesfârșit. Iar femeia, ametiță de gesturile fervente ce-i înconjoară gingășia, ajunge să se creadă păstrătoarea unor însușiri suprapământeste, posesoarea unor taine sfinte și miraculoase.

Tot astfel efemera cu aripi de sidef transparent, giuvaer de mă-tase și de lumină, — oprindu-se pe floarea caldă a bujorului, crede că e eternă ca și soarele și nu știe că a doua zi fragilul ei trup căzut pe nisip, va fi cărat de furnici.

Dar zilele cad repede și des pe fericirea îndrăgostiților, așa cum pleoapele, în clipire, se lasă mereu peste lumina ochilor. Afli că femeea ta s'a lăsat surprinsă și cuprinsă de un altul. Și te chinuești văzând distanța pe care a pus-o între concepția de madonă ce ți-ai făcut-o despre ea, și purtarea de femelă pe care a avut-o când nu erai de față.

Nu-e ea de vină, ci tu ești de vină.

Femeea nu e o problemă, ci e cel mult o problemă pusă greșit.

Te-ai lăsat amăgit de suprafețe colorate și catifelate. În judecata ta te-au încurcat rochiile și gătelile. Ca să pricepi femeea nu trebuia, iscoditor și pasionat s'o porți în gândul tău, așa cum ți s'a arătat în atitudini de infanță cochetă, plăpândă și asexuată. Trebuia s'o dezbraci cu imaginația și s'o judeci goală, așa cum a lăsat-o Dumnezeu. Nu trebuia să lași să se interpună rochiile între judecata ta și realitatea pe care trebuia s'o judeci.

Ai fi văzut atunci, cu ochi adevărați, menirea materială a corpului ei alb, creat pentru țeluri știute și evidente. Imbrăcămintea domolește instinctele, alterează ideile, civilizează purtarea în timpul zilei. Dar trupul adăpostit și perseverent, nuși părăsește nici odată dreptul lui la voluptăți reînoite, nu uită nici odată porunca primită de la strămoși, de a se uni cu alte trupuri în îmbrățișări sacre sau în împreunări capricioase.

Ca să vezi lumina trebuie să deschizi ochii. Ca să ți vezi grădina trebuie să deschizi porțița. Ca să vezi ziua de azi a calendarului, trebuie să zmulgi fila de eri care o acopere.

Dacă voiai să vezi femeea așa cum e, trebuia să'i iei lucrurile care ți-o ascundeau.

Ai fi văzut femeea goală și reală. Ai fi avut de sigur față de ea aceiaș milă bărbătească și aceiaș dragoste de copil. Dar nu ai fi făcut o sfântă dintr'un animal blajin și setos. Nu te-ai fi rostogolit spre veșnicie cu beția unei clipe care e frumoasă tocmai fiindcă stă pe loc. Reduși la condiția de mamifere bine crescute, cu glume, cu mângâeri sau cu mușcăături, cu snobisme, cu flori și cu clișee romantice, ați fi tors împreună, pentru câtva timp, dar liniștiți, scurtul fior, subtilele iluzii ale dragostei împărtășite.

Stăpân trecător al ființei tale imperfecte, ce poți cere mai mult altei ființe? Mulțumește-te cu pieritoarele feerii ale vieții și amintește-ți că și corpul tău și acel al iubitei și al geniilor și al cerșetoriilor a pornit dintr'o sămânță stupidă și se va săvârși într'un vierme nerod.

Invață-te să vezi. A ști să privești lumea pe fețele ei adevărate e arta de-a fi mai puțin nefericit în viață.

Femeea e un trup frumos. Atât. Tot restul la ea e adăogat sau cumpărat de noi.

28 Martie.

Intre răsărituri și apusuri de soare ni se încheagă și ni se scurtează din ce în ce viața pe care nu o mai putem schimba. Bucuriile și durerile le căpătăm fără voe, aruncate în fugă de lumina trecătoare a zilelor, de inoptarea fecundă a instinctelor și le primim supuși în pieptul nostru omenesc.

Cu ființa noastră conturată definitiv de legile trupului și de enigma veacurilor trecute, și cu puterile puține ale ceasurilor de voință, încercăm să ne depășim soarta. Dar e vădit că, în mijlocul clipei de trudă și de plictiseală ce formează grosul șivoi al vieții noastre, nu putem nici odată prevedea înfrângerea sau norocul ce ne surprind întotdeauna sufletul neînvățat de copil.

Când nici odată nu știm ce ne va aduce aurora de mâine, în care zi putem pretinde că suntem înțelepți? Oedip rege ghicea oare că va ajunge cerșetor? Socrate și Cicerone, bănuiau ei că oamenii ucid în chip mârșav pe cei care gândesc adevărat și vorbesc frumos? Știa copilul tâmplarului din Nazaret că va ajunge făclia lumii?

Viața e cea mai primejdioasă aventură, fiindcă totul în ea ne este făgăduit, și fiindcă nu putem îndeplini nimic, sau aproape nimic, din mirajele spre care ne îndeamnă.

Ah, sărmanele noastre visuri, fugitive ca zborul de libelulă, și intermitente ca torențele primăverii.

Rareori, ca prin adieri scurte și puternice, intră în sufletul nostru claritatea izbânzii și frenezia dragostei. Ridicăm atunci iarăș fruntea noastră neînvinsă de odinioară. Credem că totul e adevărat pe lume și că tristețea e o greșală. Alături de ființa iubită, ne mirăm cum de am captivat tocmai noi fericirea pe care veșnicia întreagă a pierdut-o mereu din mrejele-i avide și n'a putut s'o aducă vie până la noi.

Ne urcăm înfiorați pe aripa sensuală a vorbelor. Fericirea, vechea fericire e deci posibilă, e bună, statornică și supusă voinței noastre conjugate.

Cine spunea că viața e tristă?

Ce ascensiune vertiginoasă în febră spre imagina raiului în coborâre spre pământ! Ce bucurie năpădește în sufletul nostru prea plin, în gâtul nostru sugrumat de pulsul vijelios al iubirii!

Cu ce dărnicie am împărți omenirei secretul de a fi fericit, pe care noi, între patru ochi, l'am descoperit.

Dar când vedem cum lucrurile se transformă ca să devie ceea ce sunt, ne speriem ca în cel mai groaznic vis. Chiar când ni se arată simplă și adevărată, nu ne dăm seama nici odată pe deplin de nemăsurata tristețe a realității. Din lumea dragostei pășim în lumea oamenilor. Din visul nopții trecem năuci și liniștiți în visul zilei. Numai foamea, perderea sau moartea ne deșteaptă, zguduindu-ne, să vedem cât de mizerabilă și fără țel e situația noastră de viețuitoare pământeste. Nu ne sprijinim decât pe o minciună care fuge și veșnic se schimbă, făcându-se mai nouă și mai crudă, mai frumoasă și mai trădătoare.

Unde sunt sufletele celorlalți, unde sunt refugiile noastre? Nicăeri. Cine ți-a rămas prieten? Nimeni. Și asta nu e nici măcar un fragment de literatură înlăcrimată. Nu sunt vorbe de plată înțelepciune menite să ne dea satisfacția că am priceput viața. E adevărul chinuitor și prezent ca o rană crudă, precis și neînduplecat ca un călău veșnic lângă pasul nostru.

Nenorocirea ne pândeste de o potrivă din ascunse colțuri ale drumului, la osebite ceasuri ale vieții, și face ca soarta noastră a tuturor să fie egală. Și soarta salahorului trudit și pământiu care infometat taie pătlăgeaua roșie în felii, frânge pâinea, mușcă brânza și ceapa, — și a femeii elegante, fără de rost și fără de griji, semeață și plictisită, parfumată dar putredă, ocupată numai cu îngrijirea trupului, cu măsluirea cărților de intrare în paradisul artificial, și cu omorâtul vremii, — și a omului de afaceri care călătorește prin lume și prin localuri de noapte, fugind de umbra lui de animal hrăpăreț, și ocolind spectrul judecătorului de instrucție sau al ruinei, — și a literatului cizelator sau titan, care, lângă masa de scris, se socotește un Dumnezeu neînțeles ce va fi răzbunat de o posteritate problematică, — și a burghezului șters și artritic omorât de tutun, de grăsime și de mediocritate — și o politicianului îngâmfat, van, fățarnic, păgubitor și păgubos, flagel al vieții contemporane.

Pentru a trăi bine și a înțelege viața trebuie să te supui la toate stupiditățile ei. Adevărata educație ar trebui să ne obișnuiască cu moartea și să ne învețe să renunțăm. Să fim gata, în fiecare clipă, a părăsi un ideal mincios, un prieten fals, o amantă necredincioasă, un trup stricat și o viață murdară.

Dacă destinele noastre vor fi mediocre, să fie cel puțin în umilita demnitate a cerului restrâns pe care l'purtăm cu noi.

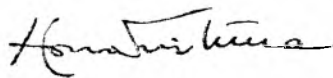
Limitați pe pământ de un corp care cedează somnului în fiecare asfințit, și care, pe nesimțite și pe simțite, străbătând anii, se năruște în îmbătrânire, — izolați în lume de atâtea piedici cari ne ridiculizează avânturile și ne frâng energia, e timpul să vedem cât de impertinente sunt visurile noastre de stăpânire, față de ceea ce putem fi.

Cauți un Dumnezeu, cauți o inimă, cauți milă. Dumnezeu n'a fost, inimă nu poate fi, milă nu există. Vei muri. Cauți rațiunea, dreptatea, îndreptarea. Nu sunt nicăeri. Intrebi în zadar, încerci în zadar. Vei fi părăsit, vei fi strivit, vei muri.

Pe toți ne așteaptă amorfizarea vlagei, când fără vindecare, apropiati de marea întunecare, vom fi suferinzi și umiliți: acesta e singurul adevăr ce-l putem pipăi, aceasta e marea realitate. Poezia minuțioasă și sonoră cu care ne amăgim, isvorăște din bucuria puținelor zile senine ce le avem și din revolta cu care credem că vom birui trădarea, risipirea și despărțirea.

Sunt tânăr, dar îmi simt sufletul trist și străpuns, ca și sfântul Sebastian, de nevăzute săgeți. Blestemul cui îl îndur? Ce străin a pus stăpânire pe mine? Minte mi-e limpede, dar totuși simt că mi s'a furat ceva. De ce pot ca și înainte să mă gândesc la toate, dar nu mai pot să fac nimic? Voința cui o sufer? Cine m'a închis într'un cerc vrăjit, cine mi-a pironit în palme osânda nemișcărei? Ah, vreau să mă recuceresc, să fiu din nou pieptul sănătos care respira, dintr'odată, tot aerul viu al cerului, privirea semeață care ținea să cunoască toate orizonturile noi și largi propuse privirii desfătate și priceperii voluptoase.

Timpul trece, timpul a trecut, toți trec înaintea mea; numai eu rămân nedumerit, nehotărît, cu privirea stinsă, cu visele abătute și cu inima plină de suspinul înecăcios al înfrângerii.

V E R S U R I

de AL. T. STAMATIAD

LA ALTAR

*In rochie albă de mireasă,
La brațul altuia zâmbești,
Iar el' — nebun de fericire —
Plulește'n sferile cerești.
Pierdut în umbră, ca un spectru
Privesc la voi nepăsător:
Căci voi sunteți învinșii vieței
Iar visul meu' — nemuritor.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PUSTIETATE

Cel din urmă, singuratic
Fălfâit s'a stins,
Triste și uitate vise
Iarăși m'au cuprins, —
Și sub stânca amintirei
Gem încătușat,
Zarea se cufundă'n noapte,
Cerul e'nghețat.

Al. T. Stamatiad

PRINCIPIUL PLEBISCITAR ȘI ACȚIUNEA REVIZIONISTA

de GEORGE SOFRONIE

profesor universitar

Manifestându-se la origine ca o **acțiunea politică** cu obiectivul bine determinat, de a provoca o deplasare a frontierelor actuale ale Statelor **sucesorale** ale monarhiei Habsburgilor, în favoarea Ungariei, revizionismul maghiar a tins, în special în ultimii ani, spre aspectul de **doctrină științifică**. Această evoluție își găsește desigur explicație, în credința promotorilor acțiunii revizioniste, că prezentată sub un aspect științific, ea ar putea câștiga numeroși adepți, în rândurile elitei intelectuale din întreaga lume, factor determinant adeseori și în soluționarea problemelor politice.

Ca urmare, un număr mare de publiciști, câțiva oameni de știință, jurisconsulți și diplomați, au fost puși la contribuție, spre a prezenta **științificește** problema reintegrării Ungariei, problema revizuirii tratatului dela Trianon. Orice argument care ar fi putut servi cauzei, nu a fost neglijat; și nici-o cheltuială nu a fost socotită prea mare, pentru răspândirea prin publicații **științifice**, dar de **propagandă**, a tezei astfel dezvoltată.

Iar pentruca rezultatul atâtor eforturi și sacrificii — metodic continuate — să poată fi constatat, am asistat la recenta campanie propagandistă a contelei Bethlen. Și cine a urmărit desfășurarea argumentelor aduse de fostul premier maghiar, pentru susținerea revizionismului, ușor a putut desprinde, alături de câteva discutabile constatări personale, o necontestată influență a datelor și tezelor emise în diversele publicațiuni revizioniste, cari de câțiva ani au făcut ocolul lumii.

Un merit revine totuși conferențiarului cauzei: acela de a fi ales din seria argumentelor anterior formulate, pe acele menite să impresioneze mai puternic, spre a câștiga partizani.

*

Printre aceste argumente invocate de contele Bethlen pentru justificarea **necesității** revizuirii frontierelor, întâlnim și pe acela al

plebiscitului; principiu ce ar fi fost ignorat sau încălcat cu ocaziunea fixării actualelor frontiere ale patriei sale, astfel cum ele au fost consacrate prin tratatul dela Trianon. Și prin aceasta o gravă desconsiderare a ideologiei wilsoniene s'ar fi săvârșit, o primejdioasă ignorare a garanțiilor **morale**, pe care Președintele Statelor Unite le-a dat Puterilor învinse, prin formularea nobilelor sale principii, ar fi avut loc.

Fără a inova — și teza aceasta a fost dezvoltată în diferite publicații **pro causa**, ale unor scriitori unguri sau streini, necunoscători ai realităților — Conte Bethlen și-a ales argumentul, vom recunoaște-o, cu multă abilitate; pentru ca în Occidentul respectuos de **voința colectivă** — element fundamental în teoria **electivă a naționalității**, aceea consacrată prin tratatele ultime de pace, — în lumea anglo-saxonă mult atașată principiului de **auto-determinare a popoarelor**, să impresioneze și să câștige simpatii pentru Ungaria mutilată.

O concluzie dintre cele mai primejdioase, se desprinde astfel, din profesarea acestei teze. Dacă **voința populațiilor** este recunoscută în dreptul internațional contemporan, ca factor determinant pentru **legitimarea** cesiunilor teritoriale, valabilitatea juridică a cesiunilor consacrate, în dauna Ungariei, prin tratatul dela Trianon, este discutabilă, nici un fel de prescripție neputând curge prin trecerea timpului, când un element atât de important, cum este **voința colectivă**, lipsește. Ungaria, ea este sprijinită de autoritatea **dreptului**; pentrucă Delegația ei la Conferința Păcii din 1919 a cerut instituirea **plebiscitului**, asupra tuturor teritoriilor disputate și cerea ei a fost respinsă.

Astfel, **din punct de vedere juridic**, revizionismul nu numai că ar fi posibil, dar — conchide Conte Bethlen — este necesar spre a se corecta **starea de fapt**, contrarie comandamentelor **normei de drept**.

*

Dar când formula această teză — inspirându-se din lucrările unor parțiali scriitori — fostul premier al Ungariei ignora o serie de adevăruri, astăzi definitiv câștigate în doctrina dreptului internațional, și verificate prin practica vieții internaționale. El ignora astfel că **plebiscitul formal**, adică acela făcut la **o zi fixă**, nu este nici singurul nici cel mai eficace mijloc de cunoaștere a **voinței colective**, care — vom recunoaște — trebuie să rămână titlul determinant în legitimarea unei cesiuni teritoriale; pentrucă **practica ple-**

biscitului s'a dovedit în toate timpurile plină de inconveniente, care sunt într'un stil mai mare și pe un plan mai întins, acele ale unei alegeri generale pentru desemnarea reprezentanței naționale. Cunoașterea acestor neajunsuri a făcut să se poată spune, că „adevărata voință nefalșificată, a populațiilor, nu se exprimă decât foarte imperfect într'un vot emis la o zi fixă și în care întâmplarea sau abilitățile administrative vor juca totdeauna un mare rol. Ea se exprimă mult mai bine în **plebiscitul de toate zilele**, pe care-l constituie **manifestările multiple, reacțiunile quasi-instinctive ale sufletului popular, rezistențele sale, simpatțiile sale, atașamentele de simbolurile sale, de limba, de religia sa, totdeauna de amintirile sale**”. (H. Hauser). De aceea, cu toată speciala favoare de care s'a bucurat plebiscitul, în sec. XIX-lea, el a rămas cel mult, **un principiu de politică internațională**, al cărui exercițiu este subordonat exigențelor acestei politici, fără a ajunge să fie consacrat ca o **instituție** normală, în dreptul internațional pozitiv. S'a mers chiar mai departe, accentuându-se că din cauza desavantajilor ce prezintă în practică „plebiscitul este condamnat de majoritatea autorilor, el nefiind și neputând fi consacrat de către Dreptul Internațional”. (Gonsiorowski.)

Fără a fi atât de concludenți, vom constata, că într'adevăr o raționalizare a practicei plebiscitului este necesară, că recomandarea însăși a procedurii plebiscitare trebuie făcută cu prudență și cu rezervă, ea avându-și rațiunea de a fi, numai atunci când există o **îndoială**, o **incertitudine** asupra sentimentului și dorințelor majorității populațiilor cedate. Pentrucă, rămâne ca un adevăr general valabil, că „plebiscitul nu prezintă alt interes, decât de a fi afirmarea sentimentului național. **El este deci inutil și chiar primejdios**, când acest sentiment nu este îndoelnic”. (Louis Le Fur.)

*

Dacă aceste adevăruri sunt astăzi ignorate de către Contele Bethlen, ele au constituit un îndreptar pentru **Conferința Păcii** în 1919, după cum numeroase dintre comandamentele dreptului internațional au fost călăuze în lucrările acelei prea importante reuniuni internaționale, care urmăria să realizeze — pentru prima dată în istoria diplomatică — o **pace de drept**.

Conferința Păcii mai știa, că într'o țară învinsă — cum era atunci Ungaria — instituirea plebiscitului era mai mult decât primejdioasă, pentrucă a consulta populațiile, într'o asemenea situație, „înseamnă a pune patriotismul lor la o grea încercare, din care va

rezulta continuarea războiului și exasperarea regimului forței". (Fr. De Martens.)

Dar mai era necesară oare o asemenea consultare populară **formală**, când Conferința Păcii era documentată asupra voinței **indiscutabile** a naționalităților din fosta monarhie austro-ungară de a se atașa Statelor naționale, nu numai prin memoriile ce i se prezentaseră de către diferitele organe ce le reprezentau, nu numai prin cunoașterea trecutului istoric și a datelor statistice și etnografice, dar prin însuși faptul împlinit, al proclamării **unității naționale**, înaintea căreia ea se găsea, când își începea lucrările (la 25 Ianuarie 1919)?

Evident că într'o astfel de situație, pe cât de clară pe atât de concludentă, lipseau toate elementele ce recomandă recurgerea la plebiscit, spre a se sesiza **voința colectivă**. De aceea, nu este decât explicabil, dacă Conferința Păcii respectuoasă de voința populațiilor —, care a prescris procedura plebiscitară la alte remanieri teritoriale, când sentimentul colectiv al populațiilor era **îndoelnic** — în cazul transferurilor de suveranitate, consacrate prin Tratatul dela Trianon (din 4 Iunie 1920), găsindu-se în fața unei voințe naționale **clară și militantă**, le-a legitimat prin **plebiscitul de toate zilele**, superior ca valoare juridică celui fixat la o zi anumită.

*

De unde rezultă că și acest argument, căruia contele Bethlen îi acorda o însemnătate deosebită în acțiunea sa propagandistă, care este privit ca decisiv de către **doctrinarii** revizionismului, nu poate rezista obiectivelor constatări ce am făcut. Nu poate fi deci vorba, de o părăsire sau ignorare a ideologiei wilsoniene, atunci când — în 1919-20 — Conferința Păcii elaborând tratatul dela Trianon, împărțitor al vechei Ungarii, dar eliberator al națiunilor subjugate, a consacrat și ratificat trecerea la Statele naționale a teritoriilor astăzi revendicate de Ungaria revizionistă. Nu se poate, ca urmare, să se susțină că **voința populațiilor** a fost ultragiată; într'un adevăr, nu s'a recurs la plebiscitul **formal**, la mijlocul cel mai puțin perfect spre a o constata, dar s'a făcut apel la **plebiscitul de toate zilele**, acela prin care sentimentul naționalităților oprimate s'a manifestat, timp de secole, într'un anumit sens. S'a desprins astfel o voință colectivă, pe care presiunile administrative nu ar fi făcut, decât să o exaspereze în eventualitatea unui plebiscit, în înțelesul obișnuit al cuvântului.

Și cum revendicările revizioniste sunt îndreptate, în primul rând în contra României întregite, cum susținătorii plebiscitului ca armă

revizionistă au mers până la a afirma, că Românii din Transilvania nu au dorit Unirea cu Țara veche, este locul de a constata, că dacă este vorba de **voința colectivă** a majorității populației din **Transilvania** (în această denumire cuprinzându-se totalitatea teritoriilor de dincoace de Carpați, integrate astăzi Statului român, astfel cum înțelegeau și diferitele memorii ale delegației române, prezentate Conferinței de Pace), toate elementele **plebiscitului de toate zilele** au existat în interpretarea acestei **voințe colective**.

Constatăm într'adevăr, o istorie națională în care nu există manifestare conștientă care să nu fi tins spre unitatea națională. Constatăm o unitate spirituală, sufletească — deasupra granițelor despărțitoare de frați — care a precedat unitatea politică. Găsim, cu un cuvânt, acele **manifestări multiple** de care vorbește prof. Hauser — elemente constitutive ale **plebiscitului de toate zilele** — sub un aspect de tot clar, de un îndelungat timp. Toate acele manifestări cereau imperios **unitatea națională**, dreaptă sentință într'un secolar proces istoric.

Iar dacă este vorba de un plebiscit de caracter concludent, el a avut totuși loc, în mod **spontan**; plebiscitul spontan, neînscris într'un tratat internațional, fiind cunoscut și înregistrat de viața internațională postbelică, în câteva cazuri. Căci ce este altceva Adunarea dela Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, decât **cel mai grandios plebiscit** spontan? Și cum poate fi calificată primirea entuziastă făcută armatelor române în Transilvania, **fără deosebire de naționalitate**, decât ca un **adevărat plebiscit**? (Cum definește fostul președinte Poincaré primirea asemănătoare făcută trupelor franceze în Alsacia-Lorena, unde s'a respins deasemeni ideea plebiscitului **formal**, spre a nu se considera legitimat juridicește, raptul săvârșit de Germania la 1870.)

Neindoelnică apare astfel voința populațiilor din Transilvania **românească** de a se alipi Statului național, ele posedând — în virtutea triumfătorului principiu al naționalităților — un firesc drept de a se integra în masa națiunii libere, după cum Statul național, posedă întotdeauna un **imprescriptibil** drept de **revendicare**, de-a atrage la sine părțile din națiunea sa, ce sunt supuse unor stăpâniri streine. Acest principiu binefăcător, ignorat sau disprețuit timp de secole, apare ca un comandament **imperativ** al noului drept internațional, totdeauna când există **continuitatea teritorială** între națiunea liberă și frânturile de națiune, înglobate unei dominații streine; în cazurile când astfel de continuitate nu există, impunându-se ca un comandament al aceluiaș drept internațional, principiul de protec-

țiune a **indivizilor** minoritari (nu a colectivităților minoritare, spre a nu se creea stat în stat) principiu, ce în aplicațiunea sa practică postbelică, păcătuiește desigur prin lipsa lui de **generalizare**, de obligativitate adică, pentru **toate** Statele din Comunitatea Internațională.

*

În fața acestor constatări, apare odată mai mult, neintemeiată, infirmată și condamnată, acțiunea revizionistă maghiară, acțiune care, sub mantia celui mai autentic pacifism, se prezintă ca o acțiune veșnic provocatoare, de continui încordări în raporturile internaționale, și chiar de războiu.

Constatările făcute — intenționat ignorate de militanții revizionismului — ne evidențiază în definitiv, un fapt diametral opus concluziilor propagate de Conte Bethlen: că repartițiile teritoriale pe care Tratatul de la Trianon le-a consfințit, **iși păstrează întreaga valabilitate juridică**, pe care ele au dobândit-o în momentul semnării aceluși Tratat, la 4 Iunie 1920, când acordul Statelor interesate, — **valabil** și în cazul când un Stat este învins, cum era situația Ungariei, în virtutea cunoscutului adagiu: **coactus volui sed tamen volui** — venea să se adauge și să se suprapună unei **indiscutabile voințe populare**. Elementele constitutive ale actului legitim de transfer de suveranitate — cum le pretinde doctrina noului drept internațional — să găseau astfel, cu prisosință reunite.

Nu curgerea unui timp îndelungat — **prescripție achizitivă** de care vorbesc revizionistii — nici instituirea, în ziua de azi, a unui plebiscit **formal** cum preconiza la Londra Conte Bethlen, ar putea legitima desmembrarea Ungariei. Triumful principiului naționalităților — care a creat și din Ungaria, odinioară apăsătoare de naționalități, un **Stat național** — rămâne titlul real de justificare a operei teritoriale, consacrată **juridicește** la Trianon. El înseamnă în-suși triumful **ideii de drept și de justiție** în viața internațională.

G. Sofronie

POVESTEA STRABUNA

de GEORGE A. PETRE

1

Sufletul mi-a rămas crudă nădejde țărănească
Și gândul meu aidoma plug.
Ogorul lui: întinsă câmpie românească
Gemuță de boi în jug.

Apăs coarnele, cu biciul atârnat pe umăr,
Și-mi simt cugetul desculț.
Brazdele negre și umede le număr
In cadență de pași mulți.

Soarele mă unge cu unt-de=lemn de sudoare,
Norul mă clătește cu ploi.
Săgeata luminii în rană mă doare
Și mă leagă umbrele moi.

Când glia rostogolește pietroase gloduri
Și izbește sunet de fier,
Imi trosnesc oasele din nenumărate noduri,
Intrepându=le rugăciune spre cer.

Știu că huma se fărmițează'n mine
Și voiu izbăvi'n ea.
Vor porni odată pluguri sub brațe străine
Și visul alb mi l=or sfășia.

Și=arunc totuși în trecerea oarbă de zile
Pumnul meu cu melodii:
Poate=i numai scârțâitul de rotile,
Poate'nalte rotiri de ciocârlii.

2

Stând aplecat pe lemnul acestei mese,
 Cu tocul scrâșnind pe hârtie,
 Mă simt plugar cu mânecile sumese
 Infigând plugul într'o câmpie.

Așa era tata, încovoiat pe unealtă
 Sub jăratecul zilei de vară:
 Apa Morților tremura la hotar baltă
 Și umbra dormea sub cară.

Ciocârliile-i deslegau în viers năvală
 Și barza-i tocă'n slavă veste.
 Scria și el, cu-a brazdelor cerneală,
 Aceeași strămoșească poveste.

Când ștergea cu poala cămășii sudoarea
 De pe chipul lui de aramă,
 Ii rămânea'n pânză toată'nfățișarea,
 Ca un Cristos pe maramă.

Stătea aplecat peste albele oseminte
 Ivite din brazda de cărbune:
 Incercând parcă să-și refacă'n minte
 Conturile lor străbune.

Cum pândesc eu să deslușesc glasul
 Pecetluit în mine ca legământul,
 Ce-mi hotărăște fără voia mea pasul
 Și-mi dogorește aici cuvântul.

3

Aș vrea să-mi plesnesc acum gândul
 Intre hârtiile=acestea moi,
 Cum odinioară, zile de-a rândul,
 Plesneam biciul pe lângă boi.

Flueram vesel, pentru zările limpezi,
Slobod imn de robot.
Plăvanii mă oglindeau în ochi umezi
Și-i sărutam frățește pe bot.

O pasăre speriată ca de moarte
Mi-a plâns odată frumos:
Ii mutasem cuibul la o parte,
Când să-l răstoarne fierul pe dos.

Tata a răsucit atunci o țigare,
Aruncând fumul în vânt.
Ii bănuiam gândul peste depărtare
Și n'a spus nici-un cuvânt.

A mișcat buzele'n chip de descântec,
Apăsând coarnele mai greu.
Știa el oare că acel cântec
Va plânge mai departe 'n visul meu?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4

Și astfel, ca toți tăraniii din copilărie,
Mă rânduiesc simplu plugar.
Apa Morților vâlurește mereu străvezie
In visul meu din hotar.

Nelămurit răsună azi prin apropiere
Chiot de îndemn: hăis, cea!
Dealul culcă umbra la priveghere
Pe troscotul din vâlcea.

Ascuțiț svâcnește tocul de lemn în mână,
Ca vechiul mâner de otic;
Mi-e brăzdarul încărcat de humă,
Când din afund îl ardic.

Picioarele=mi tropăesc mersul greoaie,
Vălătucite strâns cu pământ.
Boi negri suflă pe nări vâlvătaie,
Rănind grumaz în jug frânt.

Polenul e cărat în saci de albine
 Pentru bucuria dulce din stup.
 Rămân petalele scuturate din tulpine
 Sub lespedeza brazdei să le-astup.

Un străbun doarme adânc aci, sub glie,
 Cu florile mele pe piept.
 Aș dori să-mi pun una la pălărie
 Și nu trebuie să-l deștept.

5

Cugetul meu e-o carte prăfuită și veche,
 Pe care trudnic mă'ndoi:
 Danie rămasă din moștenirea străveche,
 Cu odoare uscată'n foi.

O mână groasă cu știință primitivă,
 Cu slove din lut și cer,
 A scris odinioară în mintea ei naivă,
 Frânturi de basm și de mister.

În noaptea de-acum surpată pe gânduri
 Veghez mult cu ochiul crunt,
 Vrând să desleg din ștersele rânduri
 Scrisul întortochiat și mărunt.

Dar slovele-mi joacă tremurătoare'n față
 Un alfabet vechi, neînțeles:
 Aș zice turme răsfirate prin ceață
 Peste câmp de holde cules.

O carte galbenă, de răsfoit roasă,
 Mi-e cugetul sub cântecele noi:
 Mă farmecă povestea mereu neînțeleasă
 Și mă'mbată odoarea din foi...

George A. Petre

CRIZELE ISTORICE

de SEVER STOICA

Cuvântul criză e în vogă. E pe toate buzele. La toate întrunirile publice. În toate ziarele. În toate revistele. În toate discuțiile. Pretutindeni acelaș refren revine monoton, obsedant, exasperant: criză, criză. Criză financiară, criză economică, criză politică, criză morală. Criză, criză, criză.

Și noi vorbim de criză. Nu, însă, în sensul său minuscul cotidian. Ci în înțelesul său mai adânc. În înțelesul său burckhardian, în perspectiva metamorfozelor structurale ale istoriei, în unghiul modificării raportului dintre cele trei mari potențe ale fenomenelor istorice: statul, religia, cultura.

Într'un stadiu anumit al istoriei cele trei potențe: statul, ca expresie a necesităților politice, religia, ca reflexul nevoilor metafizice, cultura, ca oglinda trebuințelor spirituale, se află într'un raport determinant.

Când una dintre aceste potențe sfarmă echilibrul raportului dintre ele și câștigă egemonia asupra celorlalte, se produce criza. Procesul istoriei se precipită într'un ritm accelerat, evoluțiunii ce au nevoie de veacuri, se realizează în câțiva ani. Un an e un veac. O clipă, un an. Înțelepciunea noastră rurală: „nu aduce anul, ce aduce ceasul", înflorește fragedă într'un sens proaspăt. Structura socială, politică, economică e sğuduită în toate fibrele ei. O lume veche apune, o viață nouă țășnește ca zorii înrouași ai unei dimineți. E criza în ritmul ei catastrofic, în ritmul ei geologic. E începutul unei vieți noi, sau, poate, sfârșitul ei. E luceafărul de dimineață sau luceafărul de seară. E viață, sau, poate, moarte; poate, prăbușire totală.

E preludiul revoluției, sau, după cum se exprimă cu un termen Oswald Spengler „lipsa de formă", „die Formlosigkeit", disoluțiunea.

Jacob Burckhardt, ale cărei intuiții istorice din 1868—1870 sunt așa de sugestiv actualizate de epoca noastră, împarte crizele istorice în două categorii mari: a) crizele **primitive**, „a căror proveniență și

repercusiune nu le cunoaştem indestul sau nu le putem ghici decât din stări ulterioare", cum ar fi bunăoară migraţiunea popoarelor şi invaziunile născute din nevoile de traiu sau ivirea unei personalităţi puternice în sânul unui neam, Dschingiskhan la Mongoli, Mahomed la Arabi, crize pe cari noi le-am numi **imprevizibile** şi b) crizele **adevărate** pe cari noi le-am califica **previzibile**, ale căror trăsături constante, tipice se pot desluşi prin **intuiţie** din caracterul general omenesc al faptelor istorice.

Noi nu vrem să adâncim crizele primitive-imprevizibile, deoarece nu avem preocupăţiuni de pură teoretizare, atenţiunea noastră se va polariza în jurul caracteristicilor crizelor previzibile, spre a încadra fenomenele epocii noastre în principiul crizelor istorice.

Doi factori se ivesc ca două caracteristice mari în procesul crizelor istorice, doi factori fierb ca mustul în vremurile de adânci prefaceri:

1. forţele revoluţionare;
2. forţele raţionare.

Forţele revoluţionare sunt prefaţate prin „răsturnarea opiniilor” ca să inprumutăm un termen nietzscheian. Ideile ce susţin instituţiunile sociale, politice, economice, juridice sunt epuizate de viaţă. O mentalitate nouă electrizează straturile largi ale poporului. Ideile noi se întind pe suprafeţe mari ca focul pe mirişti. Diferitele pături populare prind a gândi în aceeaşi manieră. Par’c’ar fi o singură pătură socială, un singur suflet, o singură inimă, o singură inteligenţă. Ținuturi, Capitale, naţiuni distanţate între ele prin diferenşieri fundamentale judecă stările de lucruri în acelaş fel, cu acelaş etalon. O singură lozincă străbate lumea, un singur ideal iluminează fosforescent privirile mari ale mulţimei.

Se pare, — scrie Iacob Burckhardt în ale sale „Weltgeschichtlichen Betrachtungen” din 1868—70, — că una din condiţiile prealabile ale crizelor este existenţa unei circulaţii intense şi întinderea pe căi mari a unei mentalităţi similare în deosebitele lucruri. Dacă, însă, a bătut ceasul şi materialul adevărat este aci, contagiunea se răspândeşte pe mii de kilometri şi atinge diferite feluri de populaţiuni, cari altminteri, nici nu se cunosc între ele. Solia străbate atmosfera şi asupra unui lucru de care e tocmai vorba se înţeleg deodată cu toţii, şi chiar dacă n’ar fi de cât un lucru obscur: „Trebuie să fie altfel”.

„În prima cruciadă, după începerea predicei, tocmai ele, mulţimile mari au fost acele cari, la câteva luni, ba chiar la câteva

săptămâni, au pornit fie spre o patrie nouă, necunoscută, fie spre moarte sigură.

„La fel în războiul țăărănesc, unde în sutele de teritorii mici, cuprind aceaș mentalitate, în acelaș timp, pe țăran.

„Franța a fost în 1789 foarte nivelată și circulația ei a fost mare, nici pe departe, însă, ca cea de azi; numai că intelectualii au fost foarte omogeni în gândire.”

Forțele revoluționare au o fizionomie negativă și un aspect pozitiv.

Negativ este protestul unanim împotriva trecutului, scrâșnirea din dinți împotriva vechilor instituțiuni, nemulțumirea plină de fiere ce agită straturile dinamice ale poporului. Se formulează vindicte sângeroase, se cer sancțiuni. Responsabili sunt făcuți exponenții regimului apus. Ei vor trebui să-și răscumpere prin suferință, suferințele mulțimii. Ei vor trebui se răspundă fie ca vinovați, fie ca țaipi ispășitori. O coaliție cu fire invizibile leagă pe toți aceia cari vor să răstoarne actualele stări de lucruri. Toți așteaptă pe comandantul, după cum elementele egoiste și josnice adulmecă prada, vânatul. Cu un patos fără seamăn, cu o sete inimaginabilă poporul dorește din toate fibrele schimbarea totală a lucrurilor. Să se prăbușească trecutul, să dispară beneficiarii lui insuportabili, beneficiarii lui rapaci, să nu rămână nimic din ce a fost. O vață nouă să vie, sărbătoarea poporului.

„In ceace privește fizionomia inițială a crizelor, — scrie Iacob Burckhardt, — la început apare latura ei negativă, protestatară, protestul îngrămădit contra trecutului, amestecat de spectre groaznice de teama unei apăsări și mai mari, necunoscute”... „Indivizii și masele atribue apăsările stărilor de azi, pe când ele nu sunt de cât lucruri ce aparțin imperfecțiunii umane ca atare”... In cele din urmă, toți aceia cari vor stări de lucruri altele ca cele de azi, intră în horă. Și pentru stările de până atunci sunt făcuți răspunzători reprezentanții lor de până atunci, deoarece nu se cer numai schimbări, ci și răzbunări”. „In orice caz, numai coalițiunea oarbă a acelora ce vor alte stări de lucruri, face cu puțință ca o veche stare de lucruri să fie ridicată din țățâni; fără ei instituțiile vechi, bune și rele, s'ar perpetua în eternitate, adică până la decadența acelei națiuni”.

Forțele pozitive ale crizei sunt elementele active dinamice ale unui popor. Nu cei ce suferă, nu cei pe cari îi împilează instituțiile vechi, nu poporul mizer ridică steagul însângerat al revoluției. Ci idealistii și cezarii. Idealistii, în sufletul cărora suferințele poporului

vibrează cu o largă rezonanță, jertfele de totdeauna ale vieții, sfinții unei națiuni. Și cezarii cari vor să-și astâmpere instinctul de dominație, supraoamenii cari cu brutală energie știu să calce peste cadavre, genii ai politiciii, cari știu că aci, pe pământul acesta se află nu în civitas dei, ci în civitas diabolii, unde scrupulul aduce înfrângerea, oameni debarasați de orice ideologie și de o orice teorie, cari știu că și idealul moral în acest infern se realizează prin mijloace imorale. Nietzscheianii cari nu vor evita să ucidă, să samene ruină, să-și costumeze oamenii în instrumente ale dominație lor.

„La începutul pozitiv, ideal al crizei, — scrie tot Burckhardt, — inițiativa nu revine celor mai mizeri, ci celor ce vor să se ridice; ei sunt aceia cari dau începutului crizei strălucirea ideală, fie prin cuvântare, fie prin alte calități personale. Și acum începe jocul briliant nebunesc al speranțelor, de data aceasta în măsură colosală pentru pături întregi ale poporului. Și în mijlocul masselor protestul contra trecutului se amestecă cu o imagine fantastic strălucită a viitorului, care face imposibilă orice meditație rece.”

Intre forțele motrice ale crizei figurează ideologia, programul revoluționar. Dar nici o criză nu s'a deslănțuit după ghidul unei ideologii, nici o revoluție nu s'a realizat după itinerariul unui program. Ideologia nu este decât sistemul de gândire în care se oglindește reflecțiunea ideală a teoreticianului asupra stărilor de lucruri existente. Ideologul e situat în afară de forțele revoluționare ce mocnesc în adânc. El nu este decât produsul lor. Inzestrat cu putere de speculațiune, ideologul investmântă doar nemulțumirile sociale, politice, economice într'o ideologie sistematizată. Pe când omul simplu nu este conștient de forțele revoluționare ce acționează asupra lui, întocmai ca țăranul ce asistă la fenomenul fulgerului fără să înțeleagă în mod științific producerea lui, capul teoretic genial prinde într'un sistem forțele dinamice de răsturnare. Dar după cum împrejurarea că omul de știință cunoaște în mod teoretic producerea fulgerului, nu denotă că el este autorul lui, tot astfel ideologii nu sunt ei autorii forțelor revoluționare. Dimpotrivă, dinamica revoluționară acționează fără program sub impulsivitatea patetică a puterilor mistice. Caracteristica mișcărilor revoluționare este lipsa de program, semnul de noblețe al organizațiilor revoluționare este absența de program. Mussolini mărturisește că fascismul s'a declanșat fără program, ideologii marxiști vorbesc pejorativ de programul confuz al național-socialismului, iar alții contestă ortodoxismul marxist al leninismului, dar aceștia nu înțeleg că tocmai acesta este blazonul organizațiilor revoluționare: disreptul față de program,

disprețul conștient sau inconștient al ideologiei. Revoluția este un fenomen catastrofic, programul este, prin excelență, apanagiul evoluționismului. Realizările să se deapene încetul cu încetul, în cursul veacurilor, în mod programatic, după prescripțiunea imperativă a principiilor. Și apoi, de program au nevoie cărturarii cu inteligența domesticită în școli, universități și academii, spiritele citadine fără rădăcini cari au nevoie de ideologie ca să înțeleagă viața, de program ca să condamne viața și să se revolte împotriva ei, dacă nu se desfășoară după tipicul dinainte așternut al pricipiilor, de program ca să-și potrivească viața după tactul ideologiei. De aceea, ei nu înțeleg revoluția, de aceea ei condamnă totul ce nu intră în ideologia cu care a fost închircită inteligența lor. Chiar acum citesc în ziarul „România Nouă” exemplul de judecată al unui intelectual democrat.” Louis Bonaparte a fost decis să-și acapareze puterea cu orice preț. Pentru acest scop se pune la cale lovitura dela 1—2 Decembrie 1850, care rămâne **o pată rușinoasă, niciodată reparată și uitată, pentru poporul francez.** Din această zi Napoleon III devine împărat, dar pierde orice simpatie în fața lumii. Totuși, deocamdată **numai intelectualii îl urăsc. Poporul este mulțumit, pentru că printr’o seamă de măsuri de ordin social, Napoleon III a ridicat bunăstarea populației și a redus simțitor șomajul.**” Intelectualul democrat a învățat că puterea se dobândește prin sufragiul universal, deci, lovitura de stat este de condamnat. Ce importanță are atunci pentru el că „Poporul este mulțumit (acum urmează scuza pentru popor), pentru că printr’o seamă de măsuri de ordin social, Napoleon III a ridicat bunăstarea populației și a redus simțitor șomajul.” Intelectualul democrat îl va condamna. De aceea, lovitura de stat a lui Napoleon „va rămânea o pată rușinoasă, niciodată uitată și reparată, pentru poporul francez.” (A făcut-o poporul francez?). Deacea, Napoleon III „pierde orice simpatie în fața lumii” (adecă a democraților intelectuali). Dar intelectualul democrat fără să-și dea seama condamnă întreaga sa tagmă, când face aserțiunea: „Numai intelectualii îl urăsc. Poporul este mulțumit, pentru că printr’o seamă de măsuri de ordin social, Napoleon III a ridicat bunăstarea populației și a redus simțitor șomajul.”

Ce-l interesează pe intelectualul citadin viața, pe el îl interesează programul. Acesta să fie respectat.

Este surprinzător că acest ou al lui Columb, această caracteristică a mișcărilor revoluționare: lipsa de program, n’a fost sesizată de nimeni. Unii au simțit-o în mod vag, alții în criza de azi profetizează crepusculul programelor.

„Va fi — scrie Burckhardt, — totdeauna cu neputință să se aprecieze la început gradul și valoarea crizei și, în deosebi, capacitatea ei de expansiune, căci nu hotărăște atât programul, cât, mai ales, masa materialului inflamabil existent, adecă nu măsurile și starea sufltească nu a celor ce suferă numai, ci și acelor ce înclină de mult spre schimbare generală. Numai un singur lucru este cert: crizele adevărate se intensifică prin rezistență materială, cele neadevărate sau insuficiente, se paralizează.”

„Nimenea să nu se înșele asupra faptului, — scrie Oswald Spengler, — că epoca teoriei se termină și pentru noi.”

Semnul vizibil al crizei este renegatismul. Regimul se reneagă. E în apostasie față de el însuși. E eretic. Numai este ortodox. Nu mai este păzitorul ideilor în leagănul cărora a văzut lumina zilei. Dacă este un regim absolutist nu mai este stăpân pe frânele despote, dacă este un regim liberal dizolvă libertățile, dacă este un regim democratic guvernează autoritar, dacă este un regim al liberalismului economic recurge la intervenționismul de stat. Contradicția este în fierbere, contradicția dospește criza.

E principiul, pe care l-am putea numi ferrerian, ce destramă fundamentul de existență al unui regim.

Instituțiile nu sunt în formă, în sensul că un popor este în formă în cadrul statului prin ideia de autoritate, sexele în căminul familiei prin căsătorie. Instituțiile numai pulsează de viață, sunt stoarse de suc vital ca o lămâie, agonizează. E abdicățiune pe toată linia, secătuirea izvoarelor de viață, renunțarea față de noile puteri ce irump pline de vitalitate. Nici o iluzie a poporului nu mai susține instituțiile. Totul este copt pentru ruină. Ura spumegă pe străzi.

Drumul forțelor revoluționare e barat de cordonul forțelor reacționare. E regimul vechiu cu toate instituțiile putrede, cu toate moravurile și formele culturale încărunțite, dar mai ales cu toți indivizii cointeresați prin beneficii de vechiul sistem.

În acest moment apare terorismul. Exponenții regimului declanșează o teroare îngrozitoare, împotriva vieții noi ce se ridică. Această teroare, condamnată de moraliști, are un imens avantaj pentru viitorul regim: selecționează elementele de elită. Căci pe câmpul de încăierare a celor două tabere antagoniste nu rămâne nici un laș, nici un pacifist, nici un predicator de blândețe și de pace, nici o viață decadentă. Apar exemplarele superbe ale umanității, acei cari mărturisesc împreună cu Heraclit: lupta este tatăl tuturor lucrurilor, fanaticii cari nu-și apreciază viața mai mult decât me-

rită, oameni cu prisos de inimă și cu pletoră de energie ce se dăruiesc națiunii.

Lupta ia forme spăimântătoare. Nici o armă nu este disprețuită, nici un scrupul nu deranjează conștiințele. Nici un considerent nu dezarmează brațele. Popoarele recad în barbarie. „Desființarea adversarului, — scrie Burckhardt, — apare ochilor rătăciți ca singura salvare; să nu rămână mici fiii, nici moștenitorii; colla biscia muore il veleno”. (Cu șarpele moare otrava.)

Noi trăim în criză, într'o epocă fierbând de contradicțiuni, într'o vreme când forme ireconciliabile se mistuie reciproc. Noi trăim în statul democrat, în contradicțiunea antagonică a acestei formule politice. Căci ideea de stat represintă ideea de autoritate, iar ideea de democrație este expresia lipsei de răspundere, a lipsei de autoritate. Când statul realizează, democrația își dizolvă fundamentul său de existență: autoritatea, pentru că elementul democrației este dușmănia față de autoritate. Când democrația vrea să promoveze ideea de stat, își suprimă izvorul său de viață: lipsa de răspundere, fuga de autoritate. Deaceia, statul nu poate să existe decât fără ideea de democrație, iar democrația fără ideea de stat.

Dar contradicțiunea este cuprinsă în însăși ideea de democrație. Democrația ca expresiunea teoretică a domniei poporului ar trebui să se razeme pe principiul unanimității, dar teoretic ea nu isbutește să fie decât expresia principiului majorității. Neparticiparea acestei minorități la guvernare, excluderea sa din comunitatea națională este contradicțiunea, care condamnă întregul sistem. Dar în afară de minoritatea care este exclusă în mod real dela guvernare pe temeiul principiului majorității, există o minoritate care condamnă democrația ca atare. Este suficient ca această minoritate care în mod practic condamnă sistemul democratic prin neparticiparea la vot să se înmulțească astfel ca sistemul să cadă în mod real. Examinați țara noastră. Mai bine de 60 la sută din alegători nu participă la urnă și partidele cele mai puternice nu isbutesc să întrunească decât abia 14 la sută din cele 40 la sută cari votează, așa încât țara e guvernată de voința a 5 la sută din populație. Am ajuns astfel în plin cezarism. Ca pe vremea lui Cezar, cetățenii cinstiți nu mai votează.

Spiritele mari au presimțit de mult că democrația este sistemul de guvernare al mediocrităților, al egoiștilor, al ticăloșilor.

Va fi de ajuns dacă voiu cita pe Renan, Nietzsche, Goethe, Char-

les Maurras, Burckhardt, Taine, Oswald Spengler, Mihail Eminescu, Aurel C. Popoviciu.

Democrația este vrăjmașa elitelor. Amintiți-vă de Clemenceau. Spiritul politic cel mai puternic al timpului său. Pe ani îndelungați, pe temeiul unei calomnii, sufragiul universal l-a exclus din viața publică. Pe ani îndelungați apoi democrația parlamentară l-a osândit la negativism. În timpul cataclismului universal, când patria era în pericol, mediocritățile democrației au dispărut de pe arenă și s'a făcut apel la el. Și, Clemenceau, cu energia sa jupiteriană a devenit „părintele victoriei”. Grație geniului său, Franța a ieșit singură victorioasă la conferința de pace. Anglia n'a câștigat nimic, Italia se simte și azi înșelată. Și, totuși, el „părintele victoriei”, el dictatorul conferinței de pace, el, geniul Franței, a căzut în plin triumf, în plină glorie, când și-a pus candidatura la președinția Republicii.

Gândiți-vă apoi la Bismark, acest geniu al imperiului german. Fără încrederea împăratului nu și-ar fi putut realiza opera.

Și dacă vreți un exemplu de la noi, aduceți-vă aminte, deopildă, de Mitropolitul Silvestru. Încărcat de glorie, azi e socotit ca cel mai mare mitropolit al Bucovinei. Și, totuși, în timpul vieții a fost urât.

Democrația este nenorocirea popoarelor. Căci popoarele s'au înălțat prin aristocrație, prin elită și s'au prăbușit totdeauna prin democrație. Două imperii mari, Roma de ieri și Anglia de azi stau pildă; Roma a ajuns mare și puternică prin aristocrație. Democrația a distrus-o, democrația a prăbușit-o. Anglia s'a ridicat și ea prin elită. Cu toată guvernarea parlamentară, în Anglia a domnit totdeauna prin rotațiune elita în virtutea tradiției. În 1869 Todd constată în opera sa „Parliamentary Government in England” că guvernarea parlamentară a reușit numai în Anglia. Ea a reușit, însă, și aceasta trebuie subliniat, nu prin sistemul inerent parlamentarismului, ci prin puterea pe care a avut-o totdeauna în viața publică elita națiunii în virtutea tradiției.

Democrația este adversara adevărului, pentru că criteriul ei de selecțiune este sufragiul universal, votul, numărul. Dar ce minte sănătoasă ar putea să afirme că un adevăr se poate constata prin sufragiu? Deaceia, prin sufragiu se pot legifera toate absurditățile: avortul, desființarea religiei, desființarea familiei, desființarea bisericii și orice ar înjgheba fantazia unor democrați scelerați.

Azi toate iluziunile ce s'au încorporat în instituțiile democratice, ca parlamentul, sufragiul universal, constituționalismul liberal s'au evaporat, s'au risipit în cele patru vânturi cardinale. Nici o inteligență nu crede în criteriul de selecțiune a sufragiului universal,

un instrument de dominație nu a voinței naționale, ci a plutocrației, a mediocrităților și a canaliilor care se degradează să fie slugile finanței. Nici o inteligență nu crede că elementele reprezentative ale unei națiuni sunt asvârlite la suprafață din pântecul urnei. Nici un om cu dragoste de patrie nu mai crede că o țară poate fi guvernată fără elita ei. Poporul, el însuși, este sătul de democrație. Poporul, el însuși, simte pretutindeni, în toate țările democratice că sufragiul universal scoate la suprafața vieții publice elementele cele mai nemernice și cele mai egoiste ale unei națiuni. Poporul care vede pretutindeni practica democrației, e sătul de reprezentanții lui. Poporul înțelege că este o mare deosebire între democrație și între popor. Poporul înțelege că deoparte stă democrația și de alta, națiunea. Incepe o luptă formidabilă împotriva democrației, pentru întronarea elitei la conducerea statului. Și în această luptă între minoritatea elitei și majoritatea ticăloșilor, acele națiuni care nu sunt capabile să reacționeze prin sănătatea lor morală și energia lor împotriva domniei majorității egoiste, acele națiuni sunt condamnate pieirei. În toate țările Europei se observă reacțiunea popoarelor împotriva așa zișilor lui reprezentanți. Li cunoaște din practică, din activitatea lor cotidiană. Poporul s'a săturat, de reprezentării lui. Așteaptă pe comandantul, pe conducătorul. Așteaptă o guvernare prin aristocrație, prin elită. De pretutindeni bate vântul dictaturei naționale. Am intrat în cazarism cum spune Oswald Spengler, în despotism cum o califică cu o terminologie liberală Iacob Burckhardt, într'o vreme când conducătorul restabilește viața legăturilor organice ale unui popor prin disciplină jos și prin comandament sus, într'o vreme când suprema virtute este ascultarea și suprema virtute politică arta de a comanda, într'o vreme când geniul politic pregătește o tradiție a elitei, spre a substitui un mare om politic printr'o mare politică.

Sever Stora.

R U I N I

de ION TH. ILEA

Luna din zale-și tae vestmânt,
se sting stele,
trec prinți cu coifuri grele
pe lângă crucea cu'n braț frânt.
Rânjesc hrăpărețe porniri,
pe-arama răului se gravează 'nșiruirii.
Cavaleri sub iatagane cad,
leșuri pe movile urcă.
Unul i-atârnat în furcă,
și lacrimi cad pe fiecare brad.
Arcași în sunet de tobe și urale,
mută munții puși în cale.
În cetate, domnițe 'n ochi închid blesteme,
sfârșesc avânturile 'n lupte,
peste ruini fâlfăie drapele rupte
și moartea-și ascute mereu coasa'n vreme...

Ion Th. Ilea

»T A C I!«

— VIZIUNE FRAGMENTATĂ —

de GEORGE ACSINTEANU

Cînd trecu pe lingă o brutărie, d'abia se mai putu ține pe picioare. Mirosul cald al pîinei scoasă atunci din cuptor, îl ameți. Se lipi repede de zid, lingă vitrina încărcată cu franzele și duble. Simțea că se sfîrșește. Nu mai putea să se miște. Ființa toată îi era răscolită de mirosul cald al pîinei.

„Foame, iar ai de gînd să mă chinuești?”...

De groaza vedeniilor, Traian se adînci în sine și improvază o contemplație în vid, ca să nu-l observe trecătorii, atît de deși pe străduța aceasta din apropierea halelor. Se munci din toate puterile să se țină treaz, neatent la rumeneala frumoasă a pîinei. Totuș, fără să vrea, și cugetul și sufletul și toată atenția erau concentrate la o bucată de pîine, la o cît de mică bucată de pîine.

Îi veni în gînd îndmenul să ceară. Să ceară? Să cerșească? Da, da. Să ceară. Foarte simplu. Să intre încet în brutărie, să se uite adînc în ochii vînzătorului. Să-i vorbească frumos, fără să aibă aer de milog: „N'am mîncat de multe zile. De foarte multe zile, domnule”. Vînzătorul s'ar uita poate la el și ar vedea că are de a face cu un intelectual cîstit. S'ar fi prefăcut poate că nu auzise lămurit vorbele și că nu le înțelesese decît sensul esențial. I-ar fi întins apoi o pîine... O, Doamne!... O pîine din alea frumoase, rumene, calde. Omul cînd i-ar fi dat-o, ar fi avut o atitudine de respect, ca și cînd i-ar fi fost plătită pîinea, cu prețul indoit.

— Poftiți, vă rog, pîinea e proaspătă. Acum am scos-o din cuptor.

El ar fi luat-o repede și s-ar fi dus într'un gang de prin apropiere. Acolo în semiobscuritate, nevăzut de nimeni și-ar fi ucis foamea. Da, da. Ar fi omorît-o cu frenezia cu care stîrpiea ploșnițele care îl sugeau în nopțile de nesomn. Fiecare dîmăcat din pîinea caldă și bună, înghițit cu o poftă neîntrecută, ar fi fost un pumnal profund vîrit în trupul monstrului foamei.

O piine frumoasă, o dublă caldă avea poate o sută de dumicați . . . două sute . . . multe sute. „Foame, foame! Fiară veninoasă, cum ai să te întinzi tu acum! Cum ai să primești lovituri de moarte! Cum ai să crăpi!

Ochii lui Traian duși adînc, luminați bizar, ca într'o chinuire de vis rău, se fixă neașteptat asupra vinzătorului, pîndindu-l, fără să știe de ce, cu atenția cu care un hoț pîndește momentul oportun, ca să dea lovitura.

Vinzătorul îl observă și se apropie de fereastră: mustață mare galbenă, ochi galbeni, chip tot galben, fardat pe obraji ca un clown.

— Domnul dorește o piine?

Traian îi răspunse printr'o uitătură și mai adîncă, aplecîndu-se puțin pe tarabă. Privirile celor doi se întîlniră apoi în multipli șerpi de lumină, care se svircoleau în jurul aceluiaș gînd solidificat: „Piinea”.

Unul vrea s'o vîndă; altul s'o aibă.

Traian, mut, concentrat pînă la hipnoză, îl pironi pe omul din fața lui cu ochii, din ce în ce mai ascuțiți, mai pătrunzători.

Vinzătorul vru deocamdată să reacționeze, să se miște, să vorbească, dar toată puterea gîndului lui Traian, țîsnită din luminile ochilor, îi porunci stăpînitor și mut: „Taci!”

Vinzătorul împietri cu ochii țîntiți în ochii lui Traian. Mîna albă de faină sğduită mărunt ca de un curent electric, se ridică ușoară de sub tarabă, luă o piine rotundă mare și caldă și i-o întinse, desemnînd prin aer o spirală fantomatică, inegală.

Traian o înhăță. Vru apoi vorbească ceva. Să-i mulțumească. Vinzătorul însă îl sfredeli, la rîndul lui, cu aceiaș putere de suflet, cu care Traian ceruse piinea, poruncindu-i tot în tăcere, dar cu o robustă bunătate: „Taci!”

Traian plecă repede de la geamul brutăriei, cu pași mari și cu privirea dusă undeva, departe, unde nici el nu știa lămurit.

Pe lingă grilajurile de fier ale spitalului Brîncovenesc, care se întînd pînă aproape de Patriarhie, pe podul de beton armat de peste Dîmbovița, tăiat de mai multe linii de tramvai electric, pe străduțele de prin apropierea cheiului, de la podul Șerban-Vodă și pînă la Tribunal, precum și acolo în raionul halelor de carne, de pește și de păsări, colcăie lume imensă, întocmai ca un furnicar de gîndaci într'o hasna de gunoi. Atmosfera e murdară, nesuferită. Aici, în această inimă cangrenată a Bucureștilor, de unde se descarcă zilnic hrana

orășenilor prin coșurile oltenilor sau prin coșnițele servitoarelor, forlăesc de dimineață pînă seara și de seara pînă în crăpatul zorilor, negustori buhăiți de țuică, țărani veniți după stăpîn, țigănci pline de var, cu bidinele lungi, ca niște furci caudine, prostituate de ultimă speță cu un pol sau chiar cu zece lei vizita prin closetele cîrciumelor din piață, pui de țigani, care răcnesc cit îi ține gura: „Spiciala! . . . A apărut Adiuvorul, Viitorul, Spiciala, Luptaaa”; cerșetori, cerșetori . . . foarte mulți cerșetori.

Majoritatea acestei lumi aici doarme, aici mănîncă, dacă are ce, aici zace tot timpul. În anumite ore din zi, cînd ceșetorii își etalează ciolanele mîncate de bube, picioarele oloage, ochii scoși, partea aceasta a orașului devine o adevărată „Vale a plîngerii”. Parcă o putere sarcastică a asvirlit aici maldăre de carne, pește, zarzavaturi, flori fructe, zahăr și toate bunătățile de care leproșii acestei piețe nu se pot atinge; n'au dreptul să se atingă. Piața cea mare, sub acest aspect, înfățișează maidanul real al vieții: grămezi de belșug, alături de cea mai crîncenă mizerie.

Traian purtînd mereu piinea subsuoară, fusese răpit de virtejul acestui iad inundat de soare, de aproape o oră. Privea îngrozit în toate părțile și nu-i venea să creadă ceiace vedea. Cînd își dădu seama că spectacolul care se desfășura în fața lui, era adevărat, un val de scîrbă îi năvăli în tot sufletul. Tot uitîndu-se lung în cuprinsul pieții, Traian avu o flagrantă viziune apocaliptică a unui uriaș convoi de flămînzi care semăna la chip cu el. Flămînzii duhneau a striv. El, Traian Bacria, mergea în fruntea convoiului, înalt, drept, regal în atitudinea și marea lui foame . . .

În aceiaș clipă, un cerșetor ciung de o mină, care sta rezemat de barele podului, îi ceru pomană, cu un glas stîns, care semăna, mai repede cu schelălăitul unui cîine strivit de un camion, în stradă.

— Fă-ți milă și pomană! . . . Mor de foame! . . . Mooor! . . .

Traian se uită lung la el. Îi întilni ochii albaștri, pătrunzători, fruntea lată, barba nerasă . . . Un cuțit i se înfipse în inimă:

— Taica?! Nu, nu se poate! . . .

Răsuflarea i se opri. Simțea că se prăbușește, cu o iuțeală vertiginoasă, într'un adînc negru, fără fund. Urechile îi vijiiu, cu valuri de căldură în el, ca o furtună. O forță însă, binevoitoare, din afară de ei, îi descleștă de pe buzele vinete o întrebare:

— Cum te chiamă?

Ca dinr'un haos, de sfîrșit planetar, ajunseră la urechile lui, scâncete de milog:

— Costică Guță, din Ferentari, să trăiți! . . .

Virtejul se liniști tot așa cum venise. Neașteptat. Traian fără să mai gîndească, oftă din tot pieptul, ușurat și aruncă piinea cerșetorului, repede, ca-și cînd i-ar fi poruncit cineva. O luă apoi la fugă, spre „Morga”, pe lingă barele de fier ale malului Dimboviței. Cînd își încetini pașii, viziunea apocaliptică începu iarăș să-i stărue în minte. Mergea iarăș, acum, în fruntea convoiului flămînzilor. De data aceasta era mai senin. Se simțea ușor. Un rege fără griji, în fruntea unei armate de vedenii.

Absent de orice gînd care să-l revolte, negăsînd în marea lui mizerie și scribă nici o frîntură de revoltă, Traian avea în momentul acesta o singură dorință care îi riciia cerul uscat al gurii: Să strige limuzinelor strălucitoare care treceau pe lingă el alene, conduse de mîini înmînușate:

— Laoparte! Trece convoiul flămînzilor!

Nu rosti nici aceste vorbe. I se păreau de prisos. Ar fi însemnat să fie revoltat. Și nu vrea aceasta. Ar fi fost ridicol. Și apoi totul s'ar fi redus la o inutilitate seacă. Inutil... Inutil ca și viața de ciine pe care o ducea, acum, hoinar printre gunoaie, cerșetori și stirvuri de gînd.

În fața „**Institutului medico legal**” Traian se opri. Inconștient, ca și cînd i-ar fi arătat unui prieten de al lui, care îl întovărășa, ridică degetul în sus:

— Iată casa și indestularea ta...

Cu acest gînd nou, înfipt în creer, ca un piron strălucitor, Traian începu să se grăbească spre Șoseaua Kisseleff. La început nu știa dece. Apoi gînduri deavalma se strînseseră în jurul unei singure axe: „Morga...”

George Acșinteanu

FIGURI BIHORENE

de T. NEȘ

*Motto: „Și tu, Biharie, întru nimic nu ești
mai mică între ținuturile Ardealului.”
P. S. S. Roman Ciorogariu: „Zile trăite“*

Cadrul istoric

Frământările naționale ale Românilor din Ardeal și Ungaria ilustrează cu plasticitate didactică legea diferențierii și integrării sociale.

Semințiile asvârlite în Transilvania de volbura migrațiunilor popoarelor, în sec. XII prind să se înțelească în straturi sociale. Popoarele băștinașe, amalgamizate cu troenele năvălitorilor de mai târziu, încep să se stratifice și diferențieze în organe sociale și politice. Decantarea se va infăptui în baza puterii armate. Ungurii Săcuii și Sașii, înfrățiți prin interese economice și fapte de arme, se vor conglomeră în blocuri suprapuse băștinașilor cuceriți. Cei din tîi vor alcătui stratul social superior, cu o nelimitată sferă de drepturi și infinite posibilități de a exploata pătura de jos. Ei au dreptul să prefacă, prin alchimia opresiunii sociale și economice, sudoarea iobașilor în imense bunuri, care să le satisfacă poftele variate, ce se diversificau în mod crescător. Limba lor era singura vrednică a fi vorbită în fața lumii, și de a investmânta rugăciunile în sonorități plăcute lui Dumnezeu.

Pătura de jos, vlăguită de forță și comprimată până la desființarea ei ca om, degradată din „persona” la „res”, din ființă la brută ori unealtă, n’avea nici un drept; nici libertate fizică, cu atât mai puțin libertăți publice. Era un izvor de energie mecanică, care se transformă prin sleire în bunuri materiale, acaparate de seniori. Limba lor era o șoaptă pribeagă, care în codri se prefăcea în groasnicul strigăt al urii și morții; la coarnele plugului apăsat, în tânguitoare doine; în biserică, în pios murmur; la poalele iconiței dinocioarva de casă, într’o tăcere incremenită de durere.

În anul 1438, stratificarea și diferențierea era desăvârșită. În urma uniunii celor trei națiuni privilegiate, Ungurii, Secuii și Sașii, aceștia se zăvoriseră în fortăreața tuturor drepturilor, în care pentru iobași nu era nici o ascensiune, decât prin artificii strategice.

Românii trebuiau să-și lapede specificul: limba și legea, dacă râvnea în cetatea crenalată a puterii publice. Pe vremea lui Ludovic cel Mare, Românii suspendați între cele două straturi s'au catolicizat; iar pe vremea reformației, au trecut la reformați, pentru a produce între straturi un vid desăvârșit.

Această situație a dăinuit cu mici și efemere zguduiri. Răscoalele țărănești din 1436, 1514, 1784, n'au putut disloca așezământul social; dimpotrivă, primejdia comună a cimentat și mai mult solidaritatea oligarhiei, pentru o mai crâncenă împilare și exploatare a țaranului îndobitocit.

Inercarea din 1690—1700, făcută de-o parte din Români, pentru a pătrunde în fortăreață prin religia catolică, sub raportul social n'a avut nici o urmare salutară. Straturile nu s'au despicat, pentru a se reface din nou, după o mai bună rânduială a firii. Ele au persistat. O lumină difuză s'a cernut doar, din școalele înființate, peste satele împăclite, ajutând la mijirea unei conștiințe naționale sub pletele năclăite și smolite ale iobagilor. Sub tirania economică, sub regimul de bronz al organizației sociale, s'a undit doar o rețea spirituală, care, fortificată în cursul vremii, va dobândi putere suficientă, pentru a sfărâma obezile în veleatul 1848.

În anul 1848, însemnat cu un sul de foc în istorie, s'a produs învălmășirea, frământarea și noua modelare a societății și statului. Descătușat, poporul român își va urma calea ce i-a arătat-o instinctul de conservare, devenit conștient și limpede în suplicele mitropolitelor către împărat. Vor înfiripa organizații puternice, vor inventa mijloace de luptă, pentru a cuceri locul de cinste ce li se cuvenea în viața politică a Transilvaniei.

Fără de diferențierea socială și politică a trecutului, vor pretinde integrarea tuturor organelor într'o viață armonios întocmită. Fragmentării societății în categorii, vor opune egalitatea de tratament public, în baza dreptului la viața și demnitatea umană. În locul cacafoniei sociale, izvor de varietăți, de vrajbă și ură, vor pretinde armonia drepturilor egale. Numai în acest chip, viața economică și sufletească a Românilor, închistată veacuri de-a-rândul în biserică și școală, se poate desface larg și desvoltă conform aptitudinilor specifice, sălășluite potențial în etnicul românesc. Numai în cadrul unei libertăți generale, putea ajunge poporul nostru — după o convalescență colectivă — la o înzdrăvenire desăvârșită în vederea idealului unirii, ce se proiectase în zările viitorului.

Zbuciumul anului 1848, aruncă la suprafață ceea ce se zămislise încet și cu răgaz în adâncimile ființei noastre, unirea. Căile care

promiteau a duce la realizarea idealului, s'au desfăcut tritonice chiar dela început. Ne găsim în fața unui fenomen social și politic cu trei fețe, acoperind aceleași impulsioni centrale și chemările aceluiași ideal.

Cumpăna despărțitoare a curenților de luptă a format-o creasta munților Bihorului. Curentul răsăritean, coborît din cuiburile de stânci ale dârzilor Moți și amplificat de hotăririle strigate sub jurământ pe Câmpia Libertății din Blaj, în 1848, porniră spre Sibiu unde se ținură conferințele naționale ale Românilor.

În Blaj s'a pronunțat și Sibiul a repetat cu răsfrângeri tunătoare, programul ultraist, intransigent al Românilor ardeleni, care începea cu autonomia Transilvaniei. Numai în granițele unui Ardeal condus prin sine însuși, se putea impune elementul majoritar, român, elementului minoritar, mozaic: maghiaro-săcuiesc și săsesc, care dictau în trecut. Numai în Ardealul desfăcut de Budapesta, chiar opus Budapestei, se puteau creea acele condițiuni prielnice, în care să răsără și să se consolideze libertățile publice. Lozinca acestui curent era: „Cu Viena contra Budapestei”. Stâncile, din care izvorăa curentul, erau alcătuite din diploma leopoldină (1691), constituția din 4 Martie 1849, diploma din 20 Octomvrie 1870 și patenta din 26 Februarie 1861 și legile votate de Dieta din Sibiu 1863/5. Toate aceste recunoșteau autonomia Ardealului, îl organizau și în dieta din Sibiu i-au îmbiat prilejul a se manifesta ca atare.

Curentul apusean, coborît de pe versantul de vest al munților Bihariei, apucă valea Crișurilor și se îndreaptă peste pusta Ungariei către Budapesta. El inundă părțile ungurene, Banatul, Crișana, Maramureșul, reducându-l la o strategie politică comună. Părțile aceste, desfăcute constituțional de către Ardeal, căutau să găsească altă platformă de conservare și afirmare națională. Abandonați de Ardeleni, transferați Ungariei de Viena, — prin constituția din 4 Martie 1849, — amenințați de pericolul slav, muscălesc, persuadați de C. Boliac și Nic. Bălcescu, Ungurenii au cautat o înțelegere cu Maghiarii. Conformându-se crudei situațiuni, nădejdea înșelată de Viena și-o puseseră în cavalerismul și în imaginara înțelepciune politică maghiară. Curentul apusean avea deviza: „Cu Budapesta contra Vienei”.

Al treilea curent, infiripat deodată pe ambele versante ale Munților Apuseni și cu identic conținut concepțional și direcțional, a fost politica arhierescă, reprezentată în Ardeal prin Șaguna și urmașii săi, iar în Bihor inaugurată de episcopul unit din Oradea, Vasile Erdeli, și urmată de ambele Biserici, până la marea unire din

1918. Bisericile prin firile unor importante interese economice și jurisdicționale, erau în funcțiune de guvernele zilei. Ardealul, care în perioada absolutismului și a provizoratului (1848—65) atârna direct de Viena, trebuia să se pună de acord cu ea; prin urmare Biserica din Transilvania va delecta intențiile Burgului și li se va adapta. Părțile ungurene, în special Bihorul, în funcțiune nemijlocită de Budapesta, își vor căuta reperul politic în capitala Ungariei. Biserica ungureană va încerca să deslușească gândurile și veleitățile Budapestei, pentru a se conforma. Adaptările și confirmările Bisericilor vor fi țărnurite de interesele culturale religioase ale Românilor. Ele nu înseamnă renunțarea la individualitatea etnică, ci o străduință de armonizare a năzuințelor poporului român cu concepțiile deținătorilor puterii.

În Bihor, curentul politic apusean și cel arhieresc merg paralel. Luptele naționale aici se desfășoară în zodia înțelegerii româno-maghiare. Multiplicarea punctelor de contact, acordarea aspirațiilor, armonizarea voințelor dispartate, și netezirea asperităților ce le înfățișau Românii și Ungurii aici, în zona demarcațională a celor două neamuri, va forma fondul, pe care se vor zugrăvi figurile bihorene. Luptătorii din Bihor vor concretiza rezumativ aceste stări spirituale. Energiile lor se vor risipi în slujba ocrotirii Românilor ca naționalitate, respectând integritatea teritorială a Ungariei Sf. Stefan. Atitudinea lor era de circumstanță, în zările îndepărtate ei vedeau alipirea părților ungurene la Transilvania, așa cum o ceruse împăratului încă Șaguna și Vasile Erdeli (1850), și mai departe, vedeau unirea mare a tuturor Românilor.

Răstimpul luptelor din 1848—1918 pentru o mai plastică reliefare a siluetelor, îl putem împărți în trei perioade, în ce ne privește pe noi Bihoreni.

1. Perioada **naționalismului oportunist**: 1848—1881. Reprezentanții acestei perioade sunt: Emanuil Gojdu, stegarul curentului, Aloisiu Vlad de Seliște, Sigismund Pop de Șomcuta mare, Alexandru Roman, și Partenie Cosma. În jurul lor se grupau ostașii fără gradații care luptau după același plan. Ideologia politică a perioadei acesteia se rezuma în teoria „complexelor” despre patrie și națiune. Națiunea era o ficțiune, era complexul tuturor naționalităților coordonate ca valoare politică. Nici o națiune, deci nici poporul maghiar, n'avea dreptul la o asupritoare hegemonie față de naționalități. Din egala valoare politică a naționalităților rezultă ca un colorar imperativ, egala îndreptățire culturală și economică a tuturor neamurilor din Ungaria. Luptătorii recunosc integritatea teritorială

a Ungariei; recunosc și unirea Ardealului cu Ungaria, deși aceasta s'a săvârșit neimplinindu-se unele forme legale, încât Ardenii înșiși au dreptul de a contesta legalitatea unirii din punctul de vedere al dreptului public. În jurul acestei concepții centrale, făurite de Em. Gojdu, se rânduiesc vederile celorlalți luptători, abătându-se unii la stânga (Aloisiu Vlad), care preconiza sistemul federativ de stat, în care Români ar alcătui o provincie autonomă; alții (Sigmund Pop) se abăteau spre dreapta, admitând Budapestei o mai mare putere politică, decât cea rezultată din concepția complexistă.

Leaderii acestei perioade, după irosirea energiilor în lupta apucată, s'au topit — cu excepția lui Partenie Cosma, — în tabăra anonimilor resemnați. Cu iluziile zdrențuite, cu concepțiile sfărâmate de pumnul de fier al guvernului distrugător de naționalități, cu sentimente pacinice înșelate, s'au retras la o slujbă de stat. Fețele obidite, încadrate în argintul părului albit, oglindeau — ca amurgul de toamnă, — o lumină tristă, aproape glacială, a luptelor aprinse, purtate pentru neam în apogeul puterii lor combatante. Amăgiți, Em. Gojdu și Nic. Zsiga instituesc celebrele fundațiuni pentru conservarea neamului prin cultură; Partenie Cosma trece în tabăra ultraiștilor, ajungând președintele partidului național român, înființat în 1881; Al. Roman se izolează la catedra sa universitară, până unde nu se mai aude zângănitul armelor de pe arena politică; iar ceilalți duc viața de magistrați ori pensionari de stat, în suflete cu palide amintiri, tincturate cu sentimente elegice.

Sub zgomul luptelor se undia în tăcere un curent cultural din cele mai frumoase. Societatea de lectură din 1854, 1864, condusă de Alex. Roman, reinviată de Iustin Popfiu, contribuie la solidaritatea culturală a studențimii și societății române bihorene. În aceeași perioadă apare „Familia” lui I. Vulcan, mutată la 1880 din Budapesta în Oradea, în care svâcnește sufletul românesc de pretutindeni.

În această perioadă bihoreni răzlețiți, Miron Pompiliu și Alexandru Gavra, au însămânțat cu ideile lor alte meleaguri românești. Fecunda lor activitate cărturărească se întinde și în perioada următoare, stingându-se întâi Al. Gavra în Arad, apoi Miron Pompiliu în Iași.

2. Perioada atoniei politice (1881—1905) înseamnă la aparență o letargie politică. Bihorul e reprezentat în parlamentul din Budapesta prin figuranți mărunți, fără relief social; o seamă de oameni, cu structura fizică în tranziție spre desființare, spre topirea desăvârșită în masa maghiară. Numele lor nu este vrednic de a fi așezat alături de luptătorii perioadei prime.

În realitate adâncimile erau agitate. Acolo jos se plămădia un crez nou, se oțeliau voințe tari; se petrecea fenomenul tănuțit al anexării politice a Bihorului la Transilvania, după cum școlile și societățile culturale desăvârșiseră anexarea culturală a Bihariei la slova românismului universal. Din când în când, câte-o răbufnire, ori o țâșnire violentă, mărturisea ceea ce se desfășura în adâncimi. Literile erau reprezentate în această perioadă de „Familia” lui I. Vulcan, și de poeziile gingașe ale Lucreției Suciu, înfiorată de delicatele simțiri eminesciene, atenuate de distanță până aici la periferia românismului, dar compensate de suplimentul liedurilor lui Heine și Lenau.

În această perioadă se încadrează pedagogul Giorgiu Popa de Câmpani, care a turnat din comorile adunate prin școli și universități streine, organizația școalelor din dieceza Aradului.

3. Perioada naționalismului intransigent (1905—1918), ne desvăluie unificarea politică și culturală săvârșită în a doua perioadă. Privirile se desprind de Budapesta și se întorc prin Sibiu spre București, de unde sutele de cupole strecurau prin sita codrilor carpațini sclipiri înfiorătoare și accente metalice eroice. Cumpăna celor două curente politice se prăbuși; curentul transilvănean se întâlnește cu cel ungurean, îngemănându-se în irezistibilul fluviu, ce va măcina în apocaliptica încăerare a neamurilor din 1914—18 Carpații desbinatori de neam. Între luptătorii acestei perioade găsim aici, pe Nic. Zigre, Aurel Lazar, I. Ciordaș și părintele Vas. Lucaciu.

4. Politica bisericească în Bihor era însemnată printr'o linie dreaptă, isvorită din manifestul episcopului Vasile Erdeli și pe care se înșiruiau, în forme și conținuturi identice, nuanțate doar puțin individual, — atitudinile politice ale episcopilor uniți și ale vicarilor ortodoxi români. Ultima figură reprezentativă a acestui curent a fost părintele vicar, Vasile Mangra. În el se frânge linia politică inaugurată de alt bihorean, Miron Romanul, și care arăta grafic conduita ambelor biserici.

Ultima filă a cărții în care se povestește viața Bihorenilor de sub stăpânirea maghiară, este grozava tragedie a revoluției din 1918—19. În cele câteva luni, descleștarea Bihorului de Ungaria, cu care fusese legat de multe veacuri, se înfăptui în convulsii negrate. Un cer însângerat, văzduh străbătut de gemete, dăre de sânge prin codri, pe pietri, nebunia groazei abia stăpânită, sunt elementele acelor zile. Stăpânirea se prăbușea în neant ca surpări de munți și din colbul pietrilor sfărâmate se înălțau figurile mucenicilor cu fețe

chinuite de spaimă și torture, dar aureolați cu razele martirilor din vremurile biblice. I. Ciordaș, Nic. Bolcaș, Bogdan, Mih. Dănilă și o ceată de mucenici înălțați la cer, au pus pecetea de sânge, pe noul zăpis de la Trianon.

E o datorie să chemăm la viață pe marii bihoreni cari, ca retori, ori oameni de condeiu n'au lăsat să adoarmă pe veci aici conștiința națională.

Aceștia au turnat ulei în candela naționalismului, așteptând să vină mirele.

Teodor Iles

DOUA POEZII

de ERNEST BERNEA

PSALM

*Am auzit în noapte un cântec greu și plâns
Ce-mi legăna durerea ca vântul nour' n zare.
Mi-am desfăcut auzul și gândul mi l'am strâns
Și m'am rugat luminii să țeasă 'n departare.*

*Bătrân, veghia destinul, cu ochi mărunți de stele,
In valuri de'ntunerec pământul se rotea,
Din dealul cu isvoare un joc pustiu, de iele,
Se ridică în valuri pe a cerului perdea.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NOAPTE

**Sub cerul meu cu suflet rece,
Cu ochii negri, de'ntunerec,
Aștept durerile să-mi sece
Și duhul rău pe veci să-l ferec.**

**Tu, Doamne, nu te-ai arătat,
Nici înger viu nu mi-ai trimis.
Mi-e gândul greu și sîngerat
De par'că'n mine-ai fost ucis.**

**Am așteptat și-aștept mereu
In șanțul vieții de abis.
Vreau gândul Tău să fie-al meu,
Vreau cortul cerului deschis!**

Ernest Bernea

L E C Ţ I A

de GHEZA TABERY

Motto : Iată sufletul nostru, n'avem ce să acoperim, cunoașteți micile noastre probleme și așa cunoașteți-ne cum suntem în realitate, nu mai primejdioși!

Biserica Sfântului Petru s'a ridicat în acel loc, unde a suferit martiriul Sfântul Petru, căpetenia apostolilor". Invățăcelul își proptește coatele pe masă. Desleagă distrat înțelesul frazei:

— „Suferit martiriul” ... Sfântul Petru a suferit martiriul ...

— I-a fost ușor lui, — gândește trândav invățăcelul. — A suferit martiriul, dar nu avea copii.

Funcționarul minoritar în vârstă de 40 ani are însă nevastă și o fată mare, de existența cărora trebuie să se îngrijească. Iarna încălzitul și untura ... Nu mult, ci numai atât cât să dea gust mâncării. Și asigurarea pe mai departe a acestui mare bun pământesc depinde tocmai de aceea, dacă la examenul ce se va ține peste două săptămâni, funcționarul minoritar va putea să deslege mulțumitor o grămadă de fraze ca aceasta: „Biserica Sfântului Petru s'a ridicat în acel loc” ...

La vârsta de patruzeci de ani mintea omului prinde greu. Mult mai greu decât cu douăzeci și ceva de ani mai înainte. Atunci, odinioară, dacă omul lăsa din mână cartea tocită, dădea buzna sub cerul liber și, ca să-și refacă echilibrul spiritual și trupesc, dădea un ghiont în spate colegului dintr'a șasea, apoi o lua la goană ca vântul, urmărit de celălalt și savurând acest lucru.

Bine i-ar sta lui Boldizsar Menyhart, arhivar la judecătorie, dacă după terminarea lecției ar da un ghiont unui consilier de Curte, apoi ține-te băiete — ar tuli-o!

— Sfântul Petru, căpetenia apostolilor ... Pe ungurește ar veni ...

Atenția lui Boldizsar Menyhart suferi un defect. Ca un cui i se înfige în cap gândul, că dacă și-ar mărita fata, cu cât s'ar ușura viața lui!

— Uite, uite! — devine atent fără veste și se uită zâmbind la colțul mesei. — O gărgăriță.

O gărgăriță se căznește dela colțul mesei spre cartea lui Boldizsar Menyhart. O gărgăriță cu puncte negre pe aripile roșii!... Apariția colorată prinde atenția lui Menyhart. Desigur, fetei i-a venit timpul și poate și ursitul! Dar viitorului logodnic îi lipsesc doi ani până când să-și aibă un rost de sine stătător în meseria lui și să poată lua pe fata lui Menyhart. Până atunci însă e nevoie de întreținere, e nevoie de muncă încordată: ziua slujba, seara lecția de limbă!

Dar uite, nu-i una, ci două gărgărițe! Numai că una se grăbește din colțul drept, iar cealaltă din colțul stâng spre mijlocul mesei. Intocmai așa, ca fata lui Menyhart și ursitul ei: două mici vieți primăvăratice din două direcții deosebite spre un țel comun. Întrebare, mare întrebare, dacă gărgărițele se vor ajunge una pe alta, se vor întâlni oare?!

Gărgărițe!

Dumnezeu mai știe, ce este atât de vrăjitoresc, atât de fermecător în aceste gănganii roșii cu puncte negre, încât învățacelul, privindu-le, trebuie să-și amintească de tinerețea lui. Despre Târgu-Mureș, despre colegiu, despre profesorii ajunși în mormânt, despre notele rele, despre copiile meșteșugite, despre discuțiile dela șezători, despre certuri, despre pleoscăitul palmelor și despre multe și multe lucruri cari au fost splendide în anii aceia de aur ai studenției!

Cele două gărgărițe înaintează cu grijă în acest timp una spre alta... Dar Boldizsar Menyhart, în starea lui de extaz, nici nu se mai ocupă de ele. Se transpune deplin în pantalonași scurți. Amintirea îi bărbierește de sub nas mustața brumată și stufoasă și, în schimb, îi sădește pe chelie niște plete atât de dese, încât s'ar frânge în ele toți pieptenii slabi de azi, dacă ar încerca să-și aranjeze o frizură din coama aceea deasă de demult!

— Bundala! ăsta era băiatul, care sufla totdeauna! — se în-suflește Menyhart cuprins de amintire. — Și ceceace cumpăram cu cinci creițari dela ajutorul de pedel, cu unt, cu slănină, aceea era pâine și nu asta pe care ne-o dă viața astăzi!

Un minut, și în Menyhart se aprinde o dispărută, fericită, încăpățanată și ușuratică tinerețe. Se merită oare să lupți atâta, să tocești atâta pentru mizerabila coajă de pâine de azi?

Dacă în această clipă nevasta și fata l-ar vedea pe bătrânul elev, desigur că nu l-ar recunoaște. Cu șira spinării îndreptată, vechiul, tânărul, puternicul, neinvinsul Boldizsar Menyhart se înalță'n sine când caută cu o hotărîre vestitoare de primejdie un

răspuns la întrebarea, dacă se merită, se merită oare toate aceste
sfortări pentru două-trei mii de lei?

— Se merită la naiba!

La această groaznică hotărîre izbi cu palma pe masă.

Și atunci...

Atunci Boldizar Menyhart simți ceva foarte ciudat. Simți ceva,
care nu-l izbi în palmă, ci în inimă. Se uită în palmă și vede acolo,
sosite aproape una de alta, dar turtite, cele două gărgărițe negre-
roșiatice.

Fața bătrânului învățacel se acoperă de norii anilor. Privește
năuc câteva clipe la palma lui slabă și la gărgărițele moarte apro-
ape una de alta în această palmă slabă. Privește la gărgărițe și vede
în ele viitorul fetei sale și al ursitului ei. Vede un viitor pe care nu
trebuie să-l distrugă cu un gest de mână țâșnit din inimă, cu o sin-
gură izbire de masă a cărții, cum a distrus adineaori cele două găr-
gărițe nevinovate.

Bodizar Menyhart răsufală adânc. Se apleacă din nou asupra
cărții și continuă de unde a intrerupt:

— Biserica Sfântului Petru s'a ridicat în acel loc, unde a suferit
martiriul Sfântul Petru, căpetenia apostolilor.

Menyharta

I N Z O R I

de C. MIU-LERCA

*Cântă
cocoșii,
în frunză de dud.*

*În mine, strămoșii,
îndemnuri descântă —
și-aud,
cum mă chiamă
glia, ca o mamă.*

leslea-și plânge mugetul.

*Cu-o cruce îmi împac cugetul, —
mă scol și smulg
din plast un braț de fân,
stăpân,
să-le dau vitelor, darul meu de fiecare zi.*

*Ș'n strugurii de rouă, zorile, când se vor limpezi,
îmi sufulc mânețile harnice,
din pulpele darnice,
laptele odihnei să-l mulg.*

K Y A Z I M

ROMAN

de M. G. SAMARINEANU

Cap. I.

Peisaj mediteranean.

Soarele, scăldat în apele Mediteranei, își trecu halat de pară, se urcă în balonul său de jar și începu ascensiunea. La stânga, Olimpul, bătrân uriaș cu pulpana togei muiată în undele Egeei, buchinea, cu ochii împăneniți, hronic vechi în care Mythul încrustase o lume întreagă de Zei.

— Aci, Zevs, Marte, Vulcan? Aci Apollo, Diana, Venus? Haidade. În ponoarele acestea în cari abia pot găsi o frunză caprele? Șoltic mai e și Mythul. Și nebuni au fost aceia cari au mâzgălit cai verzi pe pereți, umplând globul cu tot felul de bazaconii. Omer? Un zănatec. Putea să-și petreacă vremea cu ceva mai bun, de cât să cânte exaltările amoroase ale unei infierbântate ca Elena și să fixeze șiretenii compromițătoare, scoase, chiar, din burta unui ducipal troian.

Erau gânduri cari frământau pe bătrânul Olimp? Aș. Un munte bleg, ca toți munții, gârbovit de vremuri și albit de minsoare. Un munte. Putea el să gândească? Și, totuși, proiectat în albastrul zării, părea că rumegă astfel de preocupări.

Căldura incinsese câmpia Tesaliei. Sătucurile, semănate neindemănat pe maluri de râuri secătuite, dospeau o viață râncedă. Din curți îngrădite cu crăci ghimpate de pornar, în zori, apăreau molâi și istovite, vaci degenerate, cari se luau la întrecere, la cântar, cu țapii și măgărușii răgușiți. O porneau din îndemn propriu pe cărările înguste și întortochiate lăsate de gardurile gospodăriilor, și ieșeau la barieră unde erau sigure că vor fi întâmpinate de văcarul obștei cu „hi, boală” și mânate apoi cu pas plictisit la pășune. Iar seara, vite și văcar, de cum apunea soarele, o porneau cu pas identic înapoi și intra fiecare, fără îndemn și tragere de inimă, așa din obișnuință, în ograda de unde a plecat dimineața.

Oamenii? Arșița îi ținea tupilați pe sub umbrare sau în casă. Rar de tot vedeai în timpul zilei câte o nevestă cu cămașa desfăcută, lăsând sânii să se gudure. Trecea grăbită spre fântână să aducă o buclă de apă încropită.

Doar seara, după întoarcerea vitelor, după mulsul vacii și a caprelor, sătenii ieșeau în fața ogrăzii să-și dea binețe și să mai lege un nod de voroavă în jurul evenimentelor.

Dincolo de frontieră, la o azvârlitură de băț, în târgușorul Elasona, s'a petrecut ceva neobișnuit. Un dublu asasinat. Nu moartea în sine era aceia care avea însemnătate. Omorurile erau ceva obișnuit aci. O discuție mai aprinsă la crăsmă între doi membri a două partide politice deosebite se sfârșea, de obicei, cu o înjunghiere; o insultă națională greco-aromână, bulgaro-sârbă, sârbo-greacă sau albanobulgară se spăla pe loc cu un foc de pistol; o infidelitate conjugală, sau o ceartă între vecini pentru o straiță de frunză de dud necesară nutririi viermilor de mătase, avea același sfârșit: pumnul. O, viața unui om, aci, era articolul cel mai ieftin. L-au omorât, au plâns o zi, l-au înmormântat cu pompă redusă, s'a sfârșit. Plictiseala justiției? Nu. Astfel de incomodări nu existau. Cel mult dacă un asasinat dădea ocazie vendetei. „Mi-ai omorât fratele, vărul ori părintele? Așteaptă-ți ceasul. Te voi omori”. Și, frica vendetei, a făcut pe mulți să ia drumul codrilor.

Asasinatul dela Elasona era cu totul de altă natură. În primul rând nu era săvârșit de un ghiaur contra unui alt ghiaur. Nici de un turc contra unui ghiaur, ori de un ghiaur contra unui turc. Nu. Un turc a omorât doi turci. Ba, ceva mai mult, un ofițer turc, a omorât doi Pași turci. Vă dați voi seamă ce însemnează lucrul acesta?

— Prăpădul pământului, vecine Iani! . . .

— Prăpăd, vecine Cola! . . .

Amândoi își făcură crucea și se despărțiră cu sufletele îngrijorate.

. . .

Luna se rostogoli indecentă, de pe vârful unui munte părjolit. Cât nu s'au trudit bieții iezi, ziua întreagă să ciugulească ceva prin râpile arse de soare ale acestei proeminente geologice care a izbit cu creștetul, mingea fosforescentă a cerului!

Răpănoasă regiune. Cunoașteți spălăturile de teren? Torenții duc cu ei, devale, mâl și prundiș. Aci, fenomen curios, întreaga regiune deluroasă poartă stigmatul spălăturilor. Nu însă cauzate de torenți de apă ci de torenți de soare. Până devale, în imediata vecinătate a câmpiei, vărsătură sleită, cenușificată . . .

Fecundă e numai câmpia. Restul? Sterp, chircit, cicatrizat. De aceia sărăcia e incuibată, ca un cancer. Un codru de pâine, o gură de lapte de oaie sau de capră, ori cinci măslina zbârcite, iată agoni-seala spre care se îndreaptă truda săteanului. Și luptă desperat, pentru asigurarea acestui spartan condiment. Luptă cântând însă.

Descrierea peisagiului e veridică. Dar este descrierea unui decor de culisă, contemplând pânza mângălită, în atelier. Câtă deosebire însă, când o privești la rampă, sub lumina proectoarelor!

Peisajului mediteranean nu trebuie să-i înlături lumina aceia imbelșugată, fascinantă, deformatoare. Ea dă opticei, iluzoriul ochelariilor lui Hoffmann. Ea retușează zbârciturile osificate ale Geei, ca fardul obrajii vestalelor tomnatece. Ea dă viață.

Târnova chicotește în toropeala miezului de vară. Căldurile și-au deslănțuit de mult pârjolul, gonind o bună parte din vlahi, cu turme și herghelii, spre înălțimile Pindului. E un orășel de graniță, legat de Larisa, capitala districtului, cu un răsucit fir de șosea, de câțiva kilometri. Cetățenii zăbăuciți doar în timpul alegerilor, primăvara și toamna când se duc și se întorc aromâni la și dela munte, duc un trai tihnit. Nicăiri ca aci nu ai noțiunea precisă a hibernării. Traiul se scurge netrâmbițat, neafișat, obscur, ca firul apei din multele râuri, supt de arsura nisipurilor. Câte alvii, începând din Martie și până pe la mijlocul lui Noembrie, nu-ți dau impresia unor miniaturi sahariene crestate nedibaci... Cum ugerii unui nor au muls o râpăială de ploae însă, vezi că te-ai amăgit. Nu numai că apare firul apei între cei doi țărmi, ci, de multe ori, se pornesc torente cutropitoare cari cauzează stricăciuni mari.

Șireată-i natura aci. Șireți sunt și oamenii. De aceia nu trebuie să dai crezare impresiei de hibernare pe care ți-o dă viața. Intre casă și cafenea, mersul e lin, leneș chiar pe caldarâmul improvizat Cetățeanul, mergând, parcă-și scutură în trențe trândăvia. Inchide cu indiferență ușa după el acasă și absent, se așează pe primul scaun la cafenea unde comandă, moțâind, un locum sau o cafea. Pune-i sub ochi o gazetă politică, cu atacuri îndreptate contra partidului din care face parte el și-l vei vedea numaidecât trezit, cu ochi scăpărând, și cu mâna strângând plăselele pumnalului. Cât contrast nu marchează firea omului aci!...

La nord, Târnova își proptește imășurile de dâmbii unui șirag de dealuri, căroră, imensul șes dela sud, le dă, îndreptățit, îngâmfarea de a-și lua aliura de munți. Sunt proeminența geografică din vârful căroră luna și-a luat avânt, molăe și batjocoritoare.

— Are cerc, vom avea ploae, cască Iani, comandând încă un uzo cu mezelic măslina de Volo.

— Da de unde, ți-s împâenjeniți ochii de băutură, îi răspunde chir Nicolachi, fără să ia ochii de pe coloanele gazetei.

— Ești un imbecil. Nici nu-ți ridici ochii spălăciți spre cer și răspunzi. Ca și când luna a fost prinsă cu năvodul de măgarii cari scriu ineptia aceia de gazetă, și ți-au servit-o în pagină ca pe tavă.

Chir Nicolachi nu răspunse. Sunt adversari politici, dar sunt prieteni buni. Iani, are țâfnă. E natural. Ai lui, au căzut dezastros în alegeri. Apoi, prea sunt vehemente atacurile din gazeta partidului. Că nu le-a cetit Iani? Ce are a face. Le simte. Că doar n'o să-i laude când ei uneltesc cu atâta inverșunare. Chir Nicolache împătorează gazeta și o vără în buzunar. Apoi, ca să-l împace, ridică ochii spre cer și prinzând luna în farurile focare ale ochelarilor săi, rosti:

— Ai dreptate, Iani, are cerc.

— Are pe dracu. Ce-a avut, s'a trecut. Acum e bleagă și tâmpă ca chelia șefului tău.

— Ba ca doveleacul tău, idiotule, îi sări muștarul lui chir Nicolache. Era domol chir Nicolache. Inghițea multe. Il puteai face imbecil, îl puteai injura, prieten fiind, chiar de mamă. Să-i insulti șeful politic însă? Nu. Era ceva mai presus de puterile lui. Era ceva care îi întuneca judecata, și-i împintenea nervii, mai dihai ca o cravașare a unui mânăz nou înșeuat.

Izbi cu pumnul în masă de se răsturnă paharul cu uzo abia adus de cafegiu și se sculă, gata să vâre ghiara în beregata adversarului. Iani stătu liniștit și-i înlătură mâna cu un calm filozofic. Pipernicit cum era, trebuia să fie nebun ca să-și pună mintea cu taurul de Nicolache. De altfel scena aceasta cu ascendența și descendența, cu ofensiva lui Iani până ieșea din sărite chir Nicolache ca apoi să treacă imediat în defensivă, era cotidiană. Se cunoșteau bine în de ei, și-i cunoștea bine atât cafegiul cât și întreaga asistență a cafelelei. Așa că nu se alarmă nimeni.

Chir Nicolache se așeză la loc, suflând din greu. Iși șterse fruntea cu o batistă cât o basma, își suflă nasul zgomotos, și, împăturind-o, articulă pe jumătate domolit:

— Legea ta de netrebnic . . .

— Ia du-te dracului, bre. Te-ai supărat ca văcarul pe sat, începu Iani. Și ca să nu-i dea răgaz să spună ceva, bătu în masă cu inelul și strigă:

— Costache, Costache, două uzo și niște țări cu oțet și untdelemn. Și mai dă un rând la masa de alături.

Noaptea era senină. Cerul lăptos, ca amestecul de uzo cu apă. Felinarul înfipt în mijlocul terasei, nu sporea cu nimic lumina. O stea mai răpănoasă în plus. Și, fiindcă era cea mai anemică, pentru a fi văzută (nu pentru a înlesni vederea) coborâse și se proțăpi, înrămată în cele patru sticle, pe prăjina colorată alb și albastru a lui chir Costache, cafegiu cu trecere în rândul negustorilor și politician cu vază în urbea Târnova.

Ciocniră înde ei, se întoarseră și ciocniră cu cei cinstiți dela masa vecină și băură. Dar nici nu așezară păhărelele pe masă că chir Costache se prezentă cu alt rând.

- Dela chir Tanase, spuse el, făcând semn spre masa de alături.
- Noroc.
- Noroc.

Și iar veni un rând, apoi altul, apoi altul, dela fiecare din cei dela cele două mese. Când veni rândul lui chir Nicolache, el comandă două sticle de coniac Kampa (din cel care beau eu, știți), recomandă el lui Costache.

— Lasă chir Nicolache, știu eu, clipi cafegiul. Înainte de asta, vă rog însă ca să primiți un rând de uzo și dela mine. Nu, nu, mă supăr, zău, mă supăr, stărui el, văzând pe chir Nicolache că încearcă să refuze.

Când, după vr'o două ore, eclipsa de lună așteptată, era vizibilă cu ochiu liber, un râpăit de manliher, fulgeră vârful muntelui, în dreptul postului de grăniceri turci.

Un fior trecu prin întreaga societate de pe terasa cafenelei lui Costache Caramanos din Târnova.

— Au inebunit păgânii? spuse într'un târziu Iani.

— Ne atacă? întrebă în șoaptă Atanase.

În fund, silueta Olimpului persista în nepăsare și meditație.

II.

Eclipsa de lună.

— Aferim, copilul meu, își laudă Cadâr măgărușul încărcat cu pâine, orez și un udere de apă, când după o zdravănă opinteală, reuși să urce greul obstacol de care se frângea cărăruia ce urca spre postul de grăniceri, de pe vârful muntelui. Achim, continuă Cadâr, ești un prieten vrednic. Te-ai purtat ca un căpitan ghiaur de bandă,

meriți o gamelă de pilaf supliment azi la masă. Cadâr, își așază pe umăr cureaua armei care-i atârna până la picioare de-i împiedeca mersul, și mângâie părintește fruntea măgărușului. După efortul supranatural, urecheatul, se crezu îndreptățit să-și ofere un popas. Se opri tăcut deci la umbra transparentă a unui măslin. Tovarășul său se întinse pe iarbă, după ce se debarasă de armă, și după ce-și lepădă vestonul pe care-l târa atârnat de bidon.

— Uf, greu la deal, copilul meu, ce zici, legă el conversația cu Achim.

— Greu, părea că aprobă măgarul, mișcând din urechi.

— Așa e, Achim, ți-o spun eu, prietenul tău.

— Așa e, Cadâr, părea că afirmă prin aceeași mișcare de ureche măgarul.

Soarele destrâma, risipelnic, caere de lumină clocotitoare. Crăcile măslinului sub care se opriră erau chircite. Incolăcite, păreau zeci de brațe crispate pe creștet ca să-l apere de insolație. Iar măslinile verzi-gălbui păreau broboane de sudoare pe un cap de medusă.

Măgarul începu să-și facă vânt cu evantaiul sfârticat al cozii. Pe crupă, tăunii își înfigeau în voe acul. Din înșepătură apărea un lichid cărămiziu, care se coclea pe loc în miniatural mușuroi. Măgarul însă nu se sinchisea. Altădată, cum ar fi luat-o razna, cum ar fi răgît și s'ar fi vârat prin tufăriș. Iar sfârcul cozii, cum ar fi pleznit în direcția în care s'a proțăpit dușmanul! Acum?

Prea e cald. Și prea e blazat. Zilnic să faci același drum, coborând dela post cu Cadâr călare, ca să urci apoi încărcat cu merinde și, mai ales, cu apă! Și ce apă, Doamne!... Fiartă, nu altceva. Plicticos, zău, mortal de plicticos. Cât de măgar să fii și totuși ți se urăște. Și când aceasta ți-e starea sufletească, cum să-ți mai ardă de bazaconii ca cele de altădată: s'o iei razna, ori să ridici coada pentru a plesni un bicisnic de tăun...

Filozofând astfel, Achim urmă să-și balanseze molatec coada pentru a-și face vânt ca să-și svante sudoarea care-i udase pulpele.

Grănicerul Cadâr, ațipi. Și vremea se strecura apăsătoare pentru măgărușul încărcat. Popasul a fost deajuns, socoti Achim. Se uită la Cadâr, întrebător. Dar turcul dormea atât de adânc! Bietul Cadâr, ce căuta prin aceste ponoare ale Tesaliei, el născut și crescut prin meleagurile îndepărtate ale Iemenului? Ce soartă l-a aruncat aci, să care proviant, să asude urcând muntele pârjolit de soare, să târască la umăr o armă al cărei mecanism nu-l cunoștea și să ofteze după cei de acasă? Sărman om, își zise în sine măgarul. Nu-ți invi-

diez soarta, cu toate că sunt măgar. Il mai lăsă să doarmă deci. Când crezu însă că odihna e suficientă, căscă o gură cât pâlnia unui trombon și trâmbiță. Cadâr se întoarse pe partea cealaltă, gonind un țanțar care venise să-i bâzâe la ureche.

Ca să-l trezească, măgarul trâmbiță încă odată. Văzând că tovarășul lui n'are gând să se scoale, veni și-i strănută în obraz zgomotos.

— Diplomat ești Achim, îi mângâe botul Cadâr, trezindu-se. Crezi că a fost de-ajuns hodina? Bine, copilul meu, dacă asta ți-e părerea. Să ne sculăm. Se întinse, căscă, își culese vestonul și arma și după ce mai căscă odată, o porniră. Iavaș, copilul meu, iavaș, că nu ne gonește nimeni. Nici cei de sus nu se prăpădesc.

Drumul era o potecă chircită și firavă ca ramurile măslinului. Pietrișul măcinat de arsura soarelui îi sugruma în multe părți gâtul de girafă. Dar Achim cunoștea traseul. Și mergea neîndemnat.

Fură primiți, la post, de dl caporal în persoană. Măgarul se opri în fața ușii, așteptând răbdător descărcarea. Dar ce se întâmplă înăuntru de nu se ivește nimeni ca să-l despovăreze?

Cadâr, abia trecu pragul ușii și fu luat în primire de opt fețe frământate.

— Ce-ai auzit în sat, Cadâr aga?

Cadâr făcu ochii mari: „nimic, slavă lui Allah” răspunse nedumerit.

— Cum nimic, se oțări, caporalul?

— Vroiai, serios, să aud ceva? întrebă el. Dece nu mi-ai spus la plecare, că trăgeam cu urechea la conacul beyului.

— Ești un netot, Cadâr.

— Sunt amărât, domnule caporal. Șeptesprezece ani de mili-tărie!...

— Uitat de Alah, interveni un alt soldat, luându-i apărarea.

— Și de oameni, complectă Cadâr.

— Lăsați pe bătrân în pace se băgă în vorbă chiatibul, înțelepciunea postului, cum era denumit, fiindcă era singurul care știa să buchinească ieroglifile scrisului arab și silabisea pe de-asupra și gazețele grecești.

— Nu știți cum să luați pe om, și vă miră că nu aflați nimic, îi dojeni el. Apoi, adresându-se lui Cadâr după ce-i oferă tabachera să-și sucească o țigare de tutun, îi zise:

— Ai auzit vr'odată de târgul Elasona, Cadâr aga?

— Elasona! Elasona! se gândi bătrânul. Parcă. Acum vr'o nouă ani, când am fost trimes aci dela Ienige, am trecut. Mare oraș, frumos oraș, mașala, exclamă Cadâr! . . .

— Ei, acum, în sat, la Damaș, la curtea lui Ali bey, n'ai aflat ceva vorbindu-se.

— De Elasona?

— Da.

— Aha, parcă . . . parcă . . . Stai, stai. Pocni odată cu degetul mare și cel arătător, murmurând: Elasona, Elasona. Figura îi se înșenină că reuși să-și amintească, dar se întunecă imediat ca de un nor prevestitor de grozavă furtună. Trase o înjurătură la adresa întregii Macedonii, apoi spuse sentențios:

— Prăpădul din acest oraș macedonean va porni . . .

Uitase cu desăvârșire ce-i tăinuî argatul Tefik, dela curte. Și povesti grupei de grăniceri tulburată, ceea ce auzise.

— Allah, Allah, se auzea din când în când, în penumbra care cuprinsese bordeiul postului.

Când seara se lăsă de-abinele, îi găsi pe toți opt prosternați în rugăciune, descălțați și cu papucii alături.

Adevăr grăi grecul dela Târnova care venise la amiazi să le aducă obișnuita stică de rachiu. Spusa lui Cadâr confirma în tocmai fapta. Atunci și luna va fi mușcată, căci prea s'au ticăloșit oamenii. Și mușcătura aceasta va fi semnalul zilelor grele cari va să vină.

— Allah, Allah! . . .

La postul de grăniceri turci care domina Târnova, nu se mai făcu foc în seara aceia și nu se fierse pilaf. Bucătarul strivi nouă căței de usturoi cu patul puștii pe o piatră, tăie un sfert de litru de oțet de vin cu o gamelă întregă de apă clocită din udere, și după ce o amestecă cu usturoiul stâlcit, o turnă într'o tavă de tablă de unde începură să mănânce toți, așezați în cerc, pe jos, muind fiecare cu mâna îmbucătura de pâine. Masa din seara aceia, pe cât de frugală, a fost pe atât de tăcută.

După ce s'a spălat tava și au strâns cu grije fărâmele de pâine „că e păcat dela Allah să calci sub picioare un fir măcar din cea ce Allah a dat ca să ne ție zilele” caporalul comandă „la arme”. Iși încinseră cartușierele, încărcară puștile și începură să scruteze cerul, urmărind mersul lunii.

De după un nor luna ieși însângărată și cu un colț mușcat.

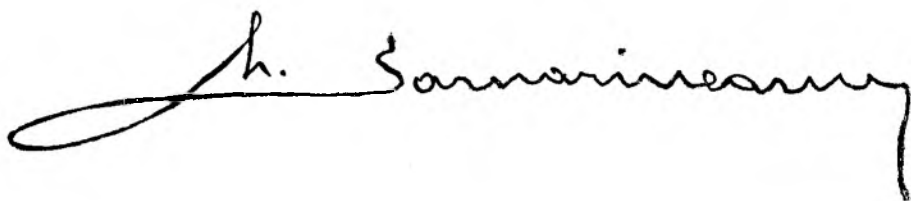
— Foc, comandă caporalul.

Opt țevi fumegară și opt detunături sparseră tăcerea nopții, înfiorând veselia de pe terasa cafenelei lui Costache Caramanos din târgușorul Târnova.

Perdeaua nopții se trase la loc și liniștea pogori apăsătoare.

— Allah să aibe în paza sa pe Padișah, rosti caporalul, trăgându-și mantaua pe picioarele descălțate, ca să-i fie ferite de țânțari. Și simulă că doarme.

— Allah, Allah se auzi murmurându-se în alte șapte părți din apropierea bordeiului, unde se culcară, pe apucate, camarazii săi în subordine.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "H. Samarin". The signature is written in a cursive, flowing style with a large initial "H" and a long, sweeping underline.

S A N U S V A R L I P I A T R A

de AL. IACOBESCU

*Să nu svârli piatra'n cel supus greșelii
Cât timp de-avânturi gândul te mai leagă.
Cad toți acei ce-ascultă viața 'ntreagă
De 'ndemnul sacru smuls din evangheli.*

*Mai tare-i cel ce'n pragul îndoielii
De cînste și răspunderi se desleagă,
Statornice temeiuiri vrând să dreagă
Cu scârba și proptecele spoielii.*

*Nimic nu poți desăvârși când vrerea
In calea ei o 'ntâmpină disprețul,
Chiar dac' ai sângerat slujind credința.*

*Mulți își găsesc în noapte mângâierea,
Cu-avântul ce le'naltă'n slăvi ființa
Indurerării cumpănindu-i prețul.*

Al. Iacobescu

PROBLEMA PRESEI DIN PROVINCIE

de A. COSMA

Presa din provincie traversează astăzi, la noi, o grea epocă de criză. Lumea din centrele de provincie citește cu predilecție ziarele și revistele ce vin din București, iar presa locală tânjește și se zbate în mijlocul celor mai aspre condițiuni. Nimeni nu se interesează de soarta ei și nimeni nu se ocupă de organizarea ei. Ea este lăsată în grija indolenței generale, ba în unele locuri ea este chiar și obiectul unor desconsiderațiuni nejustificate, deși trebuie să recunoaștem că importanța presei din provincie este, poate, tot atât de mare ca și însemnătatea celei din capitală.

Presa din capitală este cel mai puternic mijloc de apărare a tuturor intereselor generale ale țării, dar ea nu se poate ocupa mai intensiv cu diferitele nevoi și probleme ce interesează numai o regiune anumită. Examinarea și apărarea intereselor locale nu s'ar putea face cu adevărată competență și cu eficacitate decât de ziarele din provincie.

Fără îndoială că în redacțiile ziarelor din capitală se plămădește scânteia de lumină menită să îndrume și să informeze opinia publică din toată țara, desigur că din coloanele acestor ziare se răspândește pretutindeni firul de evoluție al gândirii românești, dar ori cât de puternică să fie lumina radiată de presa bucureșteană, ea n'ar putea pătrunde până în cele mai îndepărtate sate sau până în cele mai adânci straturi ale poporului nostru, dacă n'ar interveni presa din provincie ca să transmită mai departe aceste frământări spirituale. Ziarele de provincie sunt ca niște stâlpi de telegraf, prin coloanele cărora trece firul ideilor emise de presa din capitală. Există deci o strânsă legătură și colaborare tacită între gazetele din București și cele din provincie. Dacă curențele din viața noastră publică și socială sunt create de presa bucureșteană, nu este mai puțin adevărat că fără ajutorul ziarelor din provincie aceste curențe n'ar putea să se infiltreze în sufletul și în mentalitatea oamenilor din diversele regiuni ale țării.

Rolul presei din provincie este ca să stea strajă permanentă pe lângă interesele locale și să alimenteze încontinuu conștiința și spiritul cetățenilor din părțile respective cu lumina concepțiilor și orientărilor sănătoase difuzate de presa capitalei. Aceasta nu înseamnă însă că ziarele din provincie nu pot avea viața lor independentă. Din contră, cadrul de activitate și de program al unei gazete regionale este tras dinainte de necesitățile cari au impus înființarea ei și radierile capitalei n'ar putea să străbată decât prin prisma acestui cadru.

Din constatările făcute mai sus rezultă în mod evident că forța presei din provincie este mare, fiindcă ea este suportul vieții noastre publice. Dacă presa din capitală este inima de unde pornește această viață, atunci ziarele din provincie sunt arterele principale pe unde își întinde ea pulsațiile sale. Una fără alta n'ar putea exista. De aceea importanța pe care o prezintă una în viața noastră de stat este tot atât de mare ca și însemnătatea celeilalte. Și totuși, vedem în multe părți că presa noastră din provincie este neglijată, iar rolul ei discutat. Ea este pusă într'o stare de inferioritate față de presa din capitală și în cele mai multe cazuri redactorii ei sunt considerați ca ziariști de mâna a doua sau contestați chiar de a face parte din breasla gazetărească.

Una din problemele cari ar trebui să ne preocupe în mod serios deci este chestiunea presei din provincie. Trebuie răsfirate prejudecățile ivite în jurul ei, trebuie ridicată presa din provincie la justa ei valoare și trebuie refăcută autoritatea ei. Problema presei din provincie reclamă grabnice intervenții. Este doar un interes general, ca ea să fie organizată și consolidată pe baze materiale mai sigure, iar redactorii ei să fie recrutați din mijlocul celor mai bune elemente profesionale.

Dacă privim situația din țările occidentale, vedem că acolo presa din provincie este mai puternică decât cea din capitală. De exemplu în Italia cele mai mari ziare apar la Milano și nu la Roma, cum este cazul lui „Corriere della Sera” sau „Il popolo d'Italia”. În Franța „La dépêche” din Toulouse și „Le petit provençal” din Marsilia sunt gazete cari apar zilnic în câte 18 ediții și sunt cetite de câte două milioane de lectori. În Statele Unite ziarele din capitală nici nu ajung până în provincii, ci fiecare oraș își are gazeta sa. Aceste gazete mari de provincie își au însă cablurile lor proprii de telegrafie, prin cari imediat pot primi știrile din capitală. Există apoi pretutindeni birouri de presă, cari în câteva minute răspândesc prin fire proprii toate evenimentele, încât publicul din provin-

cie află din ziarele locale cu multă vreme înainte de sosirea gazetelor din capitală toate informațiunile cari îl interesează.

Idealul ar fi ca să se organizeze și la noi astfel de ziare de provincie, cari să asigure o rapiditate desăvârșită de informare, și cari în locul articolelor lungi de doctrină și de politică provincială să publice mai multe știri și reportagii.

Este semnificativ, că în trecut presa din provincie, dar mai ales cea din teritoriile alipite, a fost mai puternică decât în prezent, avea dimensiuni mai mari, era mai bine scrisă, era mai citită și mai răspândită, avea un tiraj mai mare și deci era organizată pe baze mai solide, decât presa de provincie de astăzi. „Gazeta Transilvaniei”, apoi „Dreptatea” dela Timișoara și „Drapelul” dela Lugoj erau în vremurile dominațiunei maghiare adevărate cetăți de conștiință națională, adevărate tribune dela cari s'au spus toate durerile neamului românesc. Astăzi trebuie să recunoaștem cu mult regret, că nu mai avem ziare de provincie atât de valoroase ca și cele din trecut. În primii ani de după unire s'au făcut mai multe încercări de a fonda cotidiene mari de provincie, dar existența lor a fost redusă la timpul cât n'a intervenit concurența ziarelor din capitală sau cât au ținut fondurile investite pentru editarea lor. De atunci presa din provincie este într-o perpetuă regresie și astăzi ea traversează o criză acută, care dacă nu va fi înlăturată la timp, ar putea duce la o stare de decadență nedorită și primejdioasă.

Cari sunt cauzele crizei de astăzi?

(— Înainte de toate majoritatea ziarelor noastre cari apar astăzi în provincie nu sunt adaptate nevoilor reale, imperioase și urgente ale regiunilor pe cari le deservesc. Nu răspund gustului și dorințelor marelui public cetitor din provincie, atât prin conținutul lor, cât și prin redactarea și forma lor.

(— Sunt prea puține gazetele noastre de provincie, cari au o atitudine independentă, cari dau numai știri și informațiuni și cari ar fi emancipate de sub influența vreunui partid politic. Majoritatea gazetelor stau în slujba partidelor și sunt subvenționate de aceste partide. În consecință materialul publicat în astfel de gazete poartă pecetea evidentă a politiceii de partid. E natural atunci ca ele să fie citite numai de un număr restrâns de lectori sau să fie răspândite numai cu sacrificiul împărțirii lor gratuite.

(— Multe gazete de provincie sunt prea încărcate cu articole cari tratează subiecte generale ce nu interesează publicul provincial sau chiar dacă l-ar interesa, el recurge cu preferință la presa din capitală, care din acest punct de vedere este, incontestabil, superioară.

De obicei autorii acestor articole plasate în ziarele de provincie sunt colaboratorii refuzați ai marilor cotidiene din București.

Marea greșală a ziarelor noastre de provincie, în afară de puține excepții, este că neglijează partea informativă și cronicară. Coloanele lor sunt pline de articole politice de lungimi înspăimântătoare și sunt congestionate cu chestiuni înveninate sau atacuri personale. Lumea astăzi nu este curioasă de astfel de lucruri, ci vrea să aibe în câteva rânduri, cu titluri sugestive, toate întâmplările petrecute în răstimpul apariției. Vrea, în câteva minute, să cunoască toate evenimentele.

Prin urmare cele mai multe gazete de provincie nu sunt redactate cu pricepere profesională, ci din interes politic, comercial sau personal. Aceasta se datorește crizei de buni gazetari în provincie. Și lucrul este explicabil, căci ziaristii de provincie când ajung la o treaptă mai înaltă de pricepere profesională sau când ajung să fie consacrați în meseria lor, vine capitala și îi răpește, atragându-i în mrejele ei ispititoare. Capitala oferă ziaristului care și-a făcut școala și practica în provincie, mult mai multe perspective de manifestare și de câștig.

În multe regiuni încercările de fondare de ziare cotidiene n'au reușit din motivul că centrele unde se editau erau prea mici. Cetiitorii erau prea puțini, iar evenimentele locale potrivite de a fi înregistrate erau atât de rare, încât nu puteau asigura apariția unui cotidian, ci doar cel mult a unei gazete săptămânale.

Pe lângă toate aceste cauze se mai adaugă și concurența marilor cotidiene din capitală, cari au un serviciu bine organizat pentru provincie. În câteva ore ziarul din București ajunge în orașul de provincie și aduce cele mai proaspete știri. Cotidianul bucureștean dă pentru același preț o mulțime de pagini mari cu material redacțional bogat și variat, scris de cele mai bune condeie, în vreme ce gazeta de provincie apare tardiv, cu informațiuni trezite, și cu articole tăiate din presa din capitală. Desigur că, pentru același preț de vânzare, omul preferă să cumpere ziarul din București.

În provinciile alipite mai există și concurența ziarelor minoritare, cari, bazându-se pe sprijinul neprecupețit al populației minoritare și pe regulatele subvențiuni de diverse origini, sunt bine organizate și perfecționate din punctul de vedere al rapidității știrilor publicate. Din această cauză românii din regiunile respective, cari înțeleg limba ziarelor, minoritare, citesc adesea aceste gazete ca să fie mai iute informați asupra evenimentelor. Presa minoritară dela noi

s'a întărit de altfel și prin faptul că ziarele din străinătate ajung cu întârziere pe piața noastră.

Prin urmare, în provinciile alipite, localnicii citesc ziarele minoritare, iar românii, dar mai ales cei veniți din Vechiul Regat, citesc presa bucureșteană, astfel încât, pentru ziarele românești din provincie, abia se mai găsesc lectori.

Față de această stare de lucruri este o nevoie arzătoare ca să se găsească mijloace de îndreptare.

În primul rând ar trebui înlăturate toate cauzele de mai sus.

Remediile pot fi multe. În orice caz este de o necesitate primordială ca presa din provincie să fie ridicată la un nivel moral și intelectual, de unde să poată răspunde tuturor necesităților. Este important ca partea ei redacțională să fie armonizată cu gustul, cu gradul de pricepere și cu așteptările cetitorilor. Altfel trebuie scrisă gazeta pentru popor și altfel pentru intelectuali. O bună gazetă de provincie trebuie să aibă caracterul informativ, trebuie să conțină multe cronici și reportagii, apoi anchete locale.

Incontestabil că nu se va ajunge la un rezultat bun dacă redactorii acestor ziare de provincie nu vor corespunde chemării lor. Este necesară o strictă selecțiune între ei, și mai presus de toate este nevoia pregătirii profesionale la ziaristii de provincie, îngrădind drepturile lor de funcționare și sancționând sever abaterile dela îndatoririle lor profesionale.

Pentru garantarea existenței materiale a gazetelor de provincie ar trebui obișnuit publicul să-și plătească abonamentul. Astăzi lumea nu-și prea achită abonamentul gazetei ce o primește, fiindcă era învățată să-i vină gratis ziarele de partid și fiindcă nici nu avea totdeauna încredere în vitalitatea gazetei abonate. Costul de producție trebuie redus și mai ales prețul hârtiei, care scumpește enorm de mult gazeta de provincie. Sunt apoi orașe în cari gazetele nu trec din cauza lipsei de vânzători. E nevoie de organizarea unui sistem practic pentru desfacerea rapidă a gazetelor.

Pot fi găsite încă multe mijloace și remedii. Nu importă momentan care dintre ele să fie aplicate. Ceeace interesează este ca să se rezolve în mod grabnic și energic problema presei noastre din provincie.

A. Cosma jurnalist

IN CEARDACUL CERULUI

de PETRE DAMASCHIN

Suflet călit în măduva fierului
M'am desbrăcat de veac schimonosit.
Am mas cu stelele'n ceardacul cerului
Și'n hora lor, în sbengul lor am adormit.

Și luna m'a'nfășat în scutecul lui mâine însořit
Cârpit cu trențele lui astăzi schingiuit de trudă;
De mâine nu vreau trudnic gând să'nalț în răsărit
Și trudnic rob să mistui viață crudă.

Din glas voiu risipi furtuni să'ncolăcească zarea,
In mâini voiu sfărâma în țandări necuprinsul,
In clocotiri de valuri voiu risipi chemarea,
Și vâlvătăi de soare îmi va fi plânsul.

Va tremura pământul sub pas greu,
Lătrat de vânt va hăui în nopți de sgară
Și-apoi când sângele veacului m'o podidi pe gură,
M'oiu înfrăți cu Dumnezeu și eu.

Petre Damaschin

PAX GERMANICA

de ALEXANDRU OLTEANU

Europa reorganizată conform principiului naționalităților trece printr'o serie de greutăți pe cari, dacă nu le va birui, în scurt timp, noul războiu mondial va deveni inevitabil. Cauza neliniștei este Germania care, retrăgându-și delegații dela Societatea Națiunilor și dela Conferința Dezarmării, a clătinat regimul tratatelor încheiate pentru consolidarea păcii mondiale. Nu se contestă dreptul poporului german de a-și asigura existența și evoluția normală în comunitatea internațională. Se admite chiar, că actualul teritoriu al Germaniei nu este suficient spre a întreține un popor atât de numeros ca cel german, care are nevoie de noi teritorii, totuși cinismul cu care diplomația germană nesocotește interesele acelor popoare pe al căror cont vrea să se extindă și brutalitatea cu care bravează orice străduință pacifistă, sunt neliniștitoare.

Germania, prin Pactul dela Locarno, a renunțat la pretențiile sale privitoare la Alsacia și Lorena. Stresemann a reinviat politica bismarckiană și concepția unei aripi puternice a pangermaniștilor, după care Imperiul German trebuia să renunțe de mult la politica expansivă spre occident, bună numai să o pună în conflict cu Marea Britanie. El și-a dat seama că situația internațională nu s'a schimbat prea mult, prin războiul mondial, din punct de vedere al intereselor germane care, fără simpatia și sprijinul indirect al popoarelor anglo-saxone, nu pot contrabalansa puterea militară franceză. Deaceia a renunțat la revendicările teritoriale în Alsacia și Lorena, cu speranța că, în schimb, își va redobândi libertatea de acțiune în Europa Centrală.

După semnarea Pactului dela Locarno s'a crezut, cu drept cuvânt, că principalul motiv al fricțiunilor franco-germane a fost înlăturat. Guvernele germane, însă, au avut grija ca Franța să nu aibă liniște o clipă. Imediat după ratificarea acestui pact au lansat ideea reformării protecțiunii minorităților și a revizuirii tratatelor, apoi au lăsat să se înțeleagă că râvnesc la incorporarea Austriei, a coridorului Danzig și a teritoriilor vecine cu Prusia Orientală, transformând „zona popoarelor mici” într'o regiune vulcanică, amenin-

țată în permanență de un puternic asalt german. Hitler, convins că acest program imperialist se poate realiza numai cu o armată puternică, a cărei campanie trebuie preparată prin agitărea până la maximum a spiritelor în Europa Centrală, a invadat țările dunărene cu o propagandă subversivă care, în nenumărate cazuri, a violat cele mai elementare norme ale suveranității de stat și prin care sabotează orice acțiune diplomatică ținând creierea unui modus vivendi între popoarele de aici. După părerea sa, Germania nu are interesul ca în Europa să fie pace, ci are nevoie de veșnice complicațiuni în care să fească, nestingherită, firele viitoarelor alianțe militare.

Firește că în fața acestor amenințări țările interesate nu au putut rămâne inactive. Cunoscuta polemică asupra trecătoarei Brenner a făcut Italia să înțeleagă că incorporarea Austriei o va expune unei vecinătăți cu consecințe neprevăzute. Mussolini s'a grăbit a declara că niciodată nu va admite „anschluss”-ul, apoi, exploatând prezența lui de Jovenel la Roma, ca ministru plenipotențiar al Franței, a reluat legăturile normale cu Franța, spre a proceda la contrabalansarea, în timp util, a expansiunii germane. Franța și Italia sunt de acord că Europa Centrală, sub actuala ei formă de organizare, nu poate rezista presiunilor germane. Sforțările cancelarului Dollfus pentru păstrarea independenței Austriei, sunt prețioase dar, izolate, nu constituie suficientă garanție că incorporarea, de fapt, nu se va face. Spre a pune Europa la adăpostul unei surprize, avem nevoie de un bloc cuprinzător al tuturor țărilor interesate direct sau indirect de planurile expansive germane, care să le descurajeze în momentul oportun. Negocierile franco-italiene au conchis în ideea că Europa Centrală trebuie reorganizată conform acestor interese. Când, însă, cele două puteri au trecut la concretizarea formei sub care această reorganizare s'ar putea opera, s'a văzut că părerile lor sunt contradictorii. Franța preconizează o reorganizare pur economică, cu excluderea desăvârșită a considerațiunilor politice, sub rezerva menținerii actualului statut teritorial, pe când Italia militează pentru concepția după care Ungaria și Bulgaria nu ar putea colabora la înființarea blocului antigerman, fără să li se facă concesiuni teritoriale.

Ungaria își pune în aplicare ultimele forțe spre a specula, în interesul ei propriu, nesiguranța isvorâtă din adversitatea de mai sus. Izolată complet în inima Europei Centrale, ea este una dintre cele mai importante țări dunărene, din punct de vedere economic și al situației geografice. Simpatia engleză a favorizat-o la repartizarea flotei dunărene și i-a acordat o preponderanță nejustificată

în chestiunile ce privesc circulația pe Dunăre. Stat, prin excelență, agrar a rezervat o deosebită grijă agriculturii sale pe care a isbutit să o ridice pe o treaptă mult superioară agriculturii țărilor vecine. Tocmai deaceia este inexplicabil că, deși din acordul dunărean pur economic, ea ar profita disproporțional mai mult ca statele successorale, ori de câte ori este vorba de intrarea ei în echipa de salvare contra imperialismului german, pune condițiuni politice inacceptabile.

Se știe că partidele politice franceze de dreapta nu și-au asimilat pe deplin spiritul principiului naționalităților și înclină spre părerea că pacea europeană trebuie consolidată prin echilibrul forțelor. Cu toate acestea, la invitația lui Tardieu, bărbat de stat de dreapta, de a intra în confederația dunăreană, guvernul ungar a răspuns cu un curaj aproape jignitor, că nu poate să colaboreze la o astfel de acțiune, decât numai sub condițiunea, dacă protecțiunea minorităților va fi reexaminată și Tratatul dela Trianon revizuit în favoarea Ungariei. Această atitudine este cu atât mai hazardată, cu cât tocmai Ungaria trâmbează în țările occidentale că nu poate prospera, în compoziția ei actuală, ca stat independent, deoarece îi sunt indispensabile sursele de materii brute pierdute în Slovacia și Ardeal.

Incontestabil că intrarea Ungariei în blocul antigerman ar fi de mare folos, dar nu este indispensabilă. Poporul ungar nu are interesul ca Germania să-și extindă granițele până la Șopron și Marea Adriatică, pentru simplul motiv că nu se știe dacă se va opri aici. Manevrelor contrarii ale guvernului nu sunt în vederile poporului care-și reamintește încă lupta disperată ce a dus-o contra germanimei. „Multe secole am fost martirii germanismului — scrie cunoscutul publicist Dezideriu Szabó — agonizând sub teroarea acestuia. Otrava germană a străbătut întreaga națiune, paralizându-i toate manifestările. Germanismul a exercitat o influență deopotrivă de subjugătoare, sterilizatoare și distrugătoare asupra mișcărilor noastre spirituale și culturale. Nu contest că elementele gemane sau germanofile ne-au făcut unele mici servicii de hamali culturali, dar forțele adânci ale maghiarimei întotdeauna s'au trezit la suflul spiritului francez. Dintre toate popoarele din Europa germanii sunt cei mai străini spiritului ungar... Apoi a urmat crima oribilă: Cu toate interesele ei contrarii, maghiarimea a fost târâtă în lupta sângeroasă a germanismului. Iar când noi, ungurii, am plătit pentru toate păcatele germane, când am pierdut două-treimi din teritoriul nostru, garanțiile evoluției viitoare, drept recompensă, germanii din Ungaria fură cuprinși de fiorul pangermanismului și și-au îndreptat revolve-

rul în pieptul nostru, cari am fost răpuși pentru interesele lor, spre a ne smulge unele drepturi, menite să prepare dominațiunea germană în Ungaria. Detașamentele lor au ocupat toate posturile de conducere, stăpânesc trupul și sufletul maghiarimei în armată, în instrucțiunea publică, în biserică și la municipii, preparând în țara noastră o ordine socială favorabilă intereselor germane. Prin antisemitismul lor sgomotos ne izolează de evrei, prin politica lor reacționară ne despart de masele muncitoare, iar prin clericalismul lor ne îndepărtează de elementele progresiste și de străinătate, pentru ca în momentul în care poporul ungar, sărăcit din punct de vedere economic și tărât într'o anarhie socială generală, se va clătina, Germania, drept salvatoare, să intre în Ungaria, punându-și ghiarele sângeroase pe pământul sfânt al suferinței, muncii și gândurilor ungare".¹⁾

Această părere nu este — după cum s'a spus — bizareria unui romancier pus pe index, ci se înrădăcinează adânc în sufletul și istoria poporului ungar. Ea are aderenți sinceri chiar printre oamenii politici de extrema dreaptă. Bunăoară, deputatul conte Georghe Apponyi, fiul răposatului delegat la Societatea Națiunilor, a scris în ziarul „Pesti Napló” din 16 Aprilie 1933 următoarele: „Ceeace trebuie să ne intereseze în primul rând din evenimentele din Germania și de care suntem obligați să ne ocupăm, este: Ce putem oare aștepta dela noul regim german din punct de vedere al politicei externe și al situației noastre în economia mondială? Regret că nu pot adera la ovațiunile unor cercuri conservatoare și ultra-naționaliste. Trecutul ne-a demonstrat suficient că naționalismul intransigent nu ia în considerare interesele statelor vecine, dimpotrivă, înclină spre un imperialism absorbant. Dovada este readucerea în discuție a chestiunei anschlussului. Nici vorbă, aceasta este o chestiune internă a țărilor interesate, dar indirect ne interesează și pe noi, ungurii. Realipirea Austriei ar fi păgubitoare și periculoasă pentru interesele noastre. Din punct de vedere economic, această anexiune ar însemna curmarea unicei cărări salvatoare ce duce la gruparea țărilor dunărene într'o mare organizațiune viabilă, iar din punct de vedere politic, ar avea rezultatul că toate statele mici înființate în locul monarhiei austro-ungare, încet, dar sigur, ar ajunge sub influența germană”.²⁾

¹⁾ Cf. Dezideriu Szabó: Drept înainte pag. 25—27. Budapesta 1929.

²⁾ Cf. Contele Gheorghe Apponyi: Germania și noi. Ziarul „Pesti Napló” din 16 Aprilie 1933.

Față de aceste opinii logice guvernele ungare fac totul pentru colaborarea cu Germania recalcitrantă. Programul lor nu a fost încă precizat oficial, dar se știe că secondează cu o suspectă simpatie acțiunea germană pornită pentru paralizarea Societății Națiunilor, pentru egalitatea statelor „indiferent dacă sunt învinse sau învingătoare” și pentru revizuirea clauzelor teritoriale ale tratatelor. Bărbații de stat unguri afirmă că tind la o revizuire pașnică, în realitate însă, salută cu o bucurie delirantă orice act al Germaniei îndreptat contra actualei orânduiri internaționale și, mai ales, campania dusă pentru modificarea art. 19 din Pactul pentru Societatea Națiunilor. Revizioniștii unguri, prin propaganda lor, lasă să se creadă că preținsele „nemulțumiri” ivite în urma Tratatului dela Trianon nu s'ar putea remedia fără revizuirea clauzelor teritoriale, deși sunt convinși că scopul lor nu se poate realiza fără un războiu pe care Germania hitleristă are menirea să-l provoace în momentul oportun.

Apropierea germano-ungară, imediat după războiu, a întâmpinat mari greutăți. Opinia publică ungară era convinsă că desmembrarea Ungariei se datorește exclusiv alianței cu Germania, care nu putea fi paralizată fără înfrângerea totală a celui mai credincios aliat al său. Chiar dacă această convingere a suferit unele schimbări în urma atitudinii foarte puțin civilizate a Generalului d'Esperay, manifestată la Belgrad, în toamna anului 1918, față de delegații guvernului ungar francofil, în fond, opinia publică ungară până astăzi nu poate fi considerată germanofilă. Prima încercare de a o câștiga pentru ideea colaborării germano-ungare a făcut-o contele Ștefan Bethlen, în anul 1930, cu ocazia cunoscutei vizite la Berlin, unde a fost primit cu onorurile cuvenite unui suveran. Vizita d-sale a urmărit un scop dublu: 1) Să mijlocească o apropiere între punctul de vedere italian și cel german în chestiunile dunărene și 2) să discute condițiunile în care s'ar putea constitui „blocul țărilor revizioniste” care, în colaborare cu așa ziiși „les bons neutres”, ar fi avut menirea să pregătească Europa pentru revizuirea tratatelor. Intorcându-se la Budapesta, a făcut presei următoarele declarațiuni: „Am constatat că atât guvernul, cât și presa germană păstrează Ungariei o simpatie corespunzătoare tradițiunilor seculare. Germania și Ungaria s'au urcat pe o treaptă atât de înaltă a consolidării lor externe și interne, încât azi pot reinvia vechile legături tradiționale și lupta pentru satisfacerea intereselor comune. Scopul principal al celor două națiuni este redobândirea libertății de acțiune și reintegrarea, prin mijloace pacifice, a egalității dintre popoare în politica interna-

țională, politică, din care se nutrește speranța noastră că ne va reuși să redobândim complecta suveranitate națională".¹⁾

Generalul Gömböș a acceptat întru tot concepția contelui Bethlen și, în scopul de a demonstra fățiș germanofilismul guvernului prezidat de d-sa, a oferit portofoliul afacerilor străine d-lui Coloman Kánya, cunoscut ca cel mai înfocat aderent al amiciței germano-ungare. Cu toate acestea, Ungaria nu s'a retras din Societatea Națiunilor, pentru că nu a vrut să elimine odată și pentru totdeauna posibilitatea unei apropieri între Paris și Budapesta. Diplomația ungară luptă pe toate căile ca să convingă Anglia și Franța că blocul dunărean nu s'ar putea constitui în baza actualului statut teritorial. Liga pentru Revizuirea Tratatelor din Ungaria și o armată de propagandiști semioficiali, în frunte cu însăși contele Bethlen, popularizează această concepție tendențioasă în străinătate. Guvernul nu se sfiește chiar a șantaja Franța prin amenințări transparente, spre a obține concesiunile dorite. Regretabil, încercările sale nu au rămas fără ecou. Dovada este că d. Ernest Pezet, autorul planului Tardieu pentru reorganizarea economică a țărilor dunărene și referentul chestiunilor din Europa Centrală în comisiunea de afaceri străine a parlamentului francez, după o călătorie făcută în Ungaria, a găsit de cuviință ca, în ședința din 10 Noembrie 1933, să declare următoarele: „Am stat de vorbă cu mulți bărbați de stat unguri (după informațiile mele particulare: cu d-nii Gömböș, Bethlen și Kánya. Nota autorului.) cari mi-au spus că ideea integrității teritoriale nu exclude o împăciuire cu vecinii și că Ungaria vrea să-și păstreze independența și nu vrea să ajungă sub suveranitate germană. Dimpotrivă, este dispusă să promoveze o convenție pentru schimbarea granițelor care să țină cont de interesele tuturor țărilor. Actualii conducători ai Ungariei se așteaptă la desființarea independenței Austriei, în care caz se vor conforma împrejurărilor. Este necesar ca țările Micei Înțelegeri să dea ascultare acestor avertismente serioase și prietenești. Belgradul, Praga și Bucureștii trebuie să înțeleagă că, deși apreciem loialitatea lor de aliați, pe care o recompensăm cu aceeași loialitate, — deși știm să prețuim rezistența lor contra influențelor hitleriste, pericolul războinic nu ne amenință pe noi, francezii, ci toate riscurile, toate motivele care pot duce la conflicte și care, prin forța tratatelor de alianță, ne pot târi în războiu, isvorăsc din

¹⁾ Cf. din ziarul „Ujság“ din 23 Noembrie 1930.

granițele lor și din starea anormală a lucrurilor din bazinul dunărean". ¹⁾

Nu înțeleg să exagerez importanța unor păreri particulare, dar declarațiunea de mai sus, făcută în plenul parlamentului francez, justifică întru tot grija țărilor Micii Înțelegeri cari, în ultimul timp, au luat o serie de măsuri energice pentru menținerea păcii. În occident s'a ivit un curent, susținut mai ales de Italia, care consideră problema reorganizării Europei Centrale o problemă de interes mondial ce trebuie soluționată conform intereselor Marilor Puteri. După această concepție, împărtășită și de d. Pezet, neînțelegerile politice dintre popoarele dunărene s'ar putea înlătura numai prin intervenția unitară și energetică a acestora. Se propune ca Marile Puteri să fixeze principiile reorganizării, conform intereselor lor proprii pe cale de acord, pe care să-l impună cu forța popoarelor mici. Pactul celor patru, făurit în laboratorul politic al lui Mussolini, a urmărit exclusiv acest scop. Deci, nu este de mirare dacă Mica Înțelegere a găsit că este cazul să reacționeze, făcând să se înțeleagă că popoarele mici niciodată nu vor accepta un astfel de aranjament care să reclame, drept recompensă, suveranitatea lor națională. Cele câteva luni scurse dela punerea în aplicare a diabolicului plan mussolinian ne-au convins că Mica Înțelegere reorganizată, chiar și din punct de vedere militar, este suficient de tare pentru ca să-și asume răspunderea situației și să garanteze, pentru moment, independanța Austriei, precum și actualul statut teritorial. Cu atât mai mult se poate angaja pentru această misiune extraordinar de grea, cu cât Rusia Sovietică reținută în Extremul Orient, cel puțin un deceniu, nu-și poate permite luxul de a interveni într'un conflict ce eventual s'ar isca între Germania și țările dunărene. Oricât de mult caută Mussolini să reducă valoarea acestei solidarități, ea este o realitate operantă. În zadar a inventat planul tardiv al directoriului Marilor Puteri, căci micile națiuni sunt în stare să-și apere interesele. Configurația naționalitară a Europei Centrale s'ar putea suprima numai în cazul dacă statele successorale și-ar consuma energiile prin tensiunea internă, ceace nu se va întâmpla, deoarece vitalitatea lor, cu toate aparențele, stă mai presus de orice îndoială. Cum ele au împiedecat readucerea Habsburgilor pe tronul austro-ungar care, în anumite momente, era considerată de unele Puteri Mari unica soluțiune pentru evitarea anchlussului, tot așa, în viitor, vor avea autoritatea și curajul necesar

¹⁾ Cf. Al. Olteanu: Ernest Pezet și planurile dunărene. „Ecoul“ din 9 Ian. 1954.

să respingă intervenția Italiei în chestiunile ce le privesc exclusiv. Mica Înțelegere nu urmărește scopuri agresive contra nimănui, ci tinde la menținerea păcii. Nu prin echilibrul forțelor, ci prin colaborarea sinceră și rodnică a națiunilor. După părerea sa principala problemă a continentului nostru este refacerea economică și financiară. Ori aceasta nu reclamă numai decât modificarea frontierelor, care pot fi spiritualizate până la desființarea lor imaginară, prin abolirea egoismului național. Mutarea frontierelor ar duce fatal la războiu, deoarece națiunile desrobite nu vor sacrifica niciun petec de pământ de dragul planurilor preventive ale Marilor Puteri. Statele succesoriale, credincioase principiului naționalităților și al intangibilității tratatelor, se opun cu îndârjire mașinațiunilor italiene care, în realitate, tind la paralizarea influenței franceze și consolidarea hegemoniei italiene în Europa Centrală și Balcani.

În ziua de 9 Februarie Pactul Balcanic a fost semnat de reprezentanții Românie, Jugoslaviei, Greciei și Turciei. Prin acest pact statele semnatare își garantează reciproc granițele actuale, încheind seria tratatelor pentru conservarea păcii europene. Germania a încheiat un tratat de neagresiune cu Polonia și zilele trecute a făcut o ofertă similară Cehoslovaciei. Conte Stefan Bethlen proiectează o călătorie la Paris, unde va ține o conferință la Academia Diplomatică despre felul cum Ungaria își imaginează revizuirea Tratatului dela Trianon. Pare că tensiunea din Europa a cedat rațiunii.

Trebue, totuși, să fim cu ochii în patru și să nu credem că pericolul a fost definitiv înlăturat. Hitler lucrează și pasiunile războinice au capitulat numai temporar în fața greutăților economico-financiare. Pactele de neagresiune sunt utile, dar — fără dezarmarea preconizată de Franța — pacea mondială nu poate fi asigurată durabil. Nu este suficient ca țările să se asigure pe o durată determinată că nu vor recurge la arme, ci avem nevoie ca popoarele „nemulțumite” să declare solemn că recunosc eficacitatea și autoritatea principiului naționalităților și actualul statut teritorial. Rezervele Bulgariei față de Pactul Balcanic lasă de bănuț că țările așa zise revizioniste se abțin tocmai dela această recunoaștere.

În istoria Europei urmează o epocă importantă și sbuciumată, care va dovedi dacă lumea civilizată este vrednică de acest calificativ: „civilizație”. Obiectivul frământărilor viitoare va fi ideea revizuirii tratatelor, care nu se poate realiza fără războiu. Trebuie să găsim o platformă în baza căreia țările dunărene învrăjbite să poată colabora pe teren economic, fiindcă — fără potolirea spiritelor —

suntem expuși la conflicte izolate cari, chiar dacă nu vor angaja momentan forța armată a părților litigante, vor opri totuși pe loc refacerea lor economică și socială. Este urgent, mai ales, ca țările antirevizioniste să-și refacă relațiunile economice și comerciale, constituind o quasi-unitate economică, pentrucă lupta decisivă nu se va da în domeniul politic, ci în domeniul economic. Vor ieși învingătoare din actuala anarhie internațională acele țări cari, părăsind platforma autarhiei, vor reuși să-și consolideze relațiunile economico-comerciale cu aliații lor. Criza socială a scăzut și regimul autoritar înstaurat de fascismul italian și german a suprimat, pentru moment, elementele revoluționare și ostile ordinii sociale burgheze, dar dacă statele își vor îngreuna bugetele cu cheltuieli militare exagerate, desigur că pericolul roșu își va ridica din nou capul pe ruinele dictaturilor efemere.

Alexandru Olteanu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P O E M E

de ION SAMARINEANU

ION

Ion.

Eu.

Cugetă.

Cuget.

Cântă.

Cânt.

Ființa lui sunt eu. Dar el nu este ființa mea.

El este gândul meu.

Viața mi-a dăruit o iubire.

Gândul meu i-a dăruit o floare.

Tot ce este pentru mine hrană sufletească, este pentru el simbol.

Imi dăruie gura ta, iubito, iar lui îi dăruie sărutul. Gura ta e pentru mine, iar pentru el sărutul.

Ființa lui mi-e mai scumpă.

Ființa ta mi-e mai dragă.

Viața mă leagă de ființa ta dragă.

Cugetul mă leagă de ființa lui neprețuită.

Pentru că el este gândul meu.

NĂZUINȚĂ

Râvnesc la lumea ta sublimă, la lumea ta veșnică.

Alergî peste toate veacurile.

Te risipești printre toate vârstele.

O, vrăjitor superb! . . .

**Aș vrea să mă împărtășesc cu substanța ta, pentru că ea este
[flacăra vie, lumină,**

**viață veșnică. Ziditorul tău a fost ziditorul lumii, a tuturor celor ce
sunt, a veșniciei.**

Cântecul meu de slavă se înalță către tine.

Cântecul meu este vrednic de slava ta?

Nu înfrunt prin el legea ta?

Cântecul meu pământesc mă apropie de tine?

Ion Samarineanu

DOCUMENTE SATMARENE

de DARIU POP

LOCUȚIUNI VECHI ROMÂNEȘTI. CÂTEVA DATE INTERESANTE.
ORIGINA NUMELUI ORAȘULUI SATU MARE

Hotârit lucru, acum o sută de ani și de atunci în urmă, până în nedeslușitele vremuri cari se pierd în ceața istoriei, prin părțile sătmărene a pulsat o viață mult mai românească decât astăzi. Românii acestor părți aveau portul curat românesc, nu pocit ca și astăzi când am intrat adânc în a doua decadă a unirii celei mari. Cine vrea să constate aceasta, n'are, decât, trecând prin vechea mănăstire a Bixadului, să vadă un tablou vechiu înfiorător, care reprezintă pe un călugăr ferindu-se instinctiv de loviturile de topoare a doi români cari l-au atacat în chilia lui, în miez de noapte. Tabloul are pe partea de jos următoarea inscripție în limba maghiară: „Astfel au ucis doi români din Ciocârlău pe părintele Isai dela această mănăstire. Anul Domnului 1700”.

Am aflat că părintele Isai a fost cel dintâi călugăr trecut la unire care s'a instalat din poruncă împărătească la această mănăstire, ca să convertească la catolicism pe Valahii din Țara Oașului.

Am studiat cu de-amănuntul costumele acestor ciocârlăieni cari astăzi și-au lăpădat portul. Pictorul îi reprezintă în costum curat muntelesc: căciulă țuguiată, cămăși de cânepă, scoase peste cioarecii de pănură, vâriți în încălțăminte de opinci cu nojițe. Peste mijloc sunt încinși cu câte o curea lată, așa cum se poartă și astăzi în părțile muntești ale Ardealului. Figura lor este sobră, hotărîtă. Ei au plete lungi, iar fețele lor sunt încadrate de bărbi de un lat de palmă. De umerii lor atârnă trăiști de piele decorate cu diferite rozete și ținte de aramă.

Așa era portul Românilor sătmăreni acum 230 de ani, iar astăzi, dacă treci prin aceste părți, în loc de căciule, vezi pălării de paie, sau nemțești; în loc de pantaloni, niște izmene mai largi, decât poalele unei femei bogate. Opinca a dispărut, ca să-i iee locul cismele și în multe locuri ghetete.

Portul reprezentativ românesc mai există în județ doar în Țara

Oaşului, unde s'a păstrat chica (pletele lungi), traista de pânză, înflorită cu motive oşăneşti cari merită toată atenţiunea celor ce se ocupă cu arta ţărănească. Opincile le poartă de cauciuc... În schimb au adoptat izmenele largi, așa numiții „gaci” și niște pălării, pe cari nu ştii de unde să le iai.

Restul judeţului este maghiarizat complet în port. Adecă nu numai maghiarizat, căci portul sătmăreanului nu se poate numi port curat unguresc, ci un fel de amestec de port care ar fi media între cel unguresc și cel şvăbesc. Intr'un cuvânt portul din părțile sătmărene nu se poate numi port.

Unii învățători mai înimoși au încercat și încearcă și acum să readucă în satele lor portul național. Acest bun început astăzi este numai inițiativă și nu-i putem prevedea reușita de pe acuma.

Dacă portul a fost românesc prin meleagurile acestea acum o sută de ani, apoi limba a fost și mai curată. Icoana cu scena aceea îngrozitoare dela mănăstirea Bixadului ne înfățișează portul românului sătmărean care astăzi a dispărut. Ce ne poate arăta dovedit și fără ca să poată fi discutat, care era limba sătmăreanului din acele îndepărtate vremuri? Toate cărțile bisericești chirilice nu au fost altceva, decât adevărate safe-uri pentru limba vorbită atunci. Intr'adevăr margo-urile vechilor cărți sunt pline cu „potcoave” (litere chiricile scrise) cari arată, într'o limbă demnă de admirat, cine, și pentru ce a donat bisericii acea carte sfântă.

Limba manuscriselor, făcute cu pană de găscă și scrisă cu cerneală de ciuline, este curată, curgătoare și nota discordantă o poartă numai cuvintele cari se referă la prețul de pe atunci al cărții. Prin aceste manuscrise este dovedit cu vârf și îndesat romanitatea ținutului sătmărean care, pe vremuri, aparținând Ungariei și nu Ardealului, purta numirea de ținuturi ungurene. Dar ce neam locuia în părțile ungurene, ne-o arată aceste cărți bătrâne. Nu este un singur sat la limita țării noastre spre Ungaria, care să nu aibă cărți scrise cu potcoave, din al căror conținut se clarifică desăvârșit că toate satele de pe graniță, deși astăzi sunt maghiarizate, acum o sută de ani au fost românești.

Am adunat dela cincizeci biserici sătmărene inscripțiile de pe cărțile bătrânești și am constatat că, într'adevăr, ținutul acesta a fost curat românesc, în care domnea aceeași limbă, datini și legi bisericești ca și în toate celelalte ținuturi românești.

În cărțile chirilice dela biserica din **Petea** (ungurește Pete) o comună pe granița Ungariei, am descifrat următoarele inscripții:

„Anii Domnului 1761: Acest octoih lam cumpărat eu Onci On și cu frăția sa Costan pomană la s Biserică or cine ar muta sau ar fura să fie afurisit Iară eu Onci On să am putere a o duce au sămânța mea“.

Textul acesta se află pe margoul Octoihului, tipărit de Petru Sibiianul la 1760.

Pe Triodionul de la această biserică s'a scris următorul text:

„Această sftă cartă anume Triodion este a stei beserice de Pete în luna lui Februarie în 20 zile anii dela HS. 1807 Serisam eu Șerban Ștefan diacul ritușului grecesc de Pete.“

O altă comună, tot pe graniță, este **Oariu**. Pe Apostolieriu delă biserica din Oariu am aflat scrisă cu potcoave, următoarea inscripție:

„Această carte pre nume Apostoleriu lau cumpărat om de cinste din Cinghîriu pre nume Petrică Imbre cu 6 florinți și lau dăruit pre sama stei beserici din Oariu ca să fie pomană până a șaptea sămânță iară cine sare afla și o are înstrăina de la acea sftă beserică mai sus numită să fie anaftema și preclat an 1796 Martie 20 zile.“

Oariu este la noi, în România, iar Cinghîriu este în Ungaria!

Dacă limba strămoșească prin părțile extreme ale ținutului nostru ar fi tot atât de curată și astăzi ca prin 1796, ar mai încerca cineva să manevreze cu minciuna, astfel cum o face transformistul conte Bethlen prin Anglia? Adecă ungurul ne fură limba și tot el strigă că este păgubașul? Dar aflatu-s'a cineva delă noi care să-i spună acestui feudal semeț, român curat de obârșie că nu numai părțile ale Cinghirului din Ungaria, dar cu mult mai adânc, până la Nănași (Hajdu-Nánás) au fost locuite numai de Valahi, pe cari, totuș, nu s'au sfiit să-i desnaționalizeze și să-i traducă pentru actualitate ca Maghiari de rasă pură! Noi, Românii, am fost stăpânii acestor ținuturi nu numai spre inima Ungariei, ci și spre Nord, dincolo de cetatea Muncaciului. Aceasta o dovedește o diplomă dată de către regina Elisabeta a Ungariei la 30 Septembrie 1364 în Berehovo (Beregszász) prin care **concede comunității Românilor din comitatul Beregh dreptul ca să-și aleagă voevod, cum au alți Români, locuitori din Maramureș, sau în alte părți ale țării. Voevodul ales va avea să judece procesele între dânsii și să administreze venitele reginei.** (Vezi Diploame maramureșene de Ioan Mihali de Apșa, pag. 55.)

Dar să revenim la limbă.

Am aflat un manuscris, a cărui dată nu sunt în stare să i-o stabilesc, un document însă care cred că are o importanță deosebită pentru limba arhaică în care este scris. Cartea am găsit-o în bise-

rica din Fericea, într'un ungher în gunoaiele acoperite cu mătura și care urma deci să fie aruncată când i-ar fi venit „fătului” în gând să măture încă odată biserica! Cartea aceasta este scrisă în întregime cu mâna, având scrisul în cea mai mare parte **continuativ**.

Sunt texte începute, dar neterminate ca:

„**Dela soloneni să citim . . .**”

„**153. Sus suflete rădicate și pasă acolo de unde ți vine ajutorul**”.

„**47. Prădarea Sionului tu o luaăși dein Vavilon iași nene dein chinuri și înviazăm: Doamne la miazăzi sămănai lacrămi dmzești apoi săceraiu spice cu bucurie pururea de viață . . . etc.**”

Cea mai interesantă și cea mai de valoare cred că este „**Aceasta poveste lui David împărat când au curvit și au căzut în păcat mare cu g i u p â n e a s a Uriei aceluia domn mare și încrezut . . .**” în care poveste de peste 15 pagini sunt o mulțime de expresii cari astăzi nu se mai aud ca: **a kiasă**, în loc de „acasă”, **hralori**, în loc de „voinic, sau viteaz”, **tărele mele**, în loc de „țările mele”, **godine** în loc de sălbătăcii; **enipasati**, în loc de „ian, plecați! (pășii); scrie: „**a se lovi**”, în loc de „a se război”, apoi „**cursă**” în loc de „plecase” etc.

Voiu cita literal un mic pasagiu:

„. . . și acel domn îl chema pe nume Urie dereapt aceia David împărat el șede în scaunul împărății sale în Ierusalim și pe Urie el ul mâna la războiu în chipul său și era foarte cu noruc și cu străiște mare la răboiu că el toate alensigurile lui David le băte. . .”

Acest mic pasaj ne dovedește clar că avem în fața noastră un text scris de un sătmărean, adeca de un Român din părțile ungurene. Mai dovedește și altceva, că acești Români de pe aici erau dintre cei mai pașnici, cari au trebuit să ceară dela Unguri un cuvânt împrumut pentru a exprima noțiunea de dușmănie (alensig = ellenség).

Arhaismul acestui text iese în relief unde „romancierul” acelor vremuri face să exlame pe femeia lui Urie către David împărat, când a luat cunoștință despre propunerea ce îi făcuse:

— *Doamne, împărate s'am face noi acela lucru, iară ieu în nacela ceas aș purcede în tar și niem pierde capul!*

Mă opresc deocamdată aici.

Satu Mare a fost totdeauna românesc, ținutul lui în întregime, iar orașul propriu zis numai în parte. Origina numelui acestui ținut este românească. În toate documentele vechi cari se găsesc la arhiva orașului Satu Mare, dela 1200 incoace se vede că numele lui este

compus din „sat” și „mar”, acest din urmă fiind o formă veche a cuvântului „mare”, ceea ce ne dovedește chiar și documentul citat mai sus, unde, într'un loc anonimul nostru scrie textual și clar:

„Saul împărat zice așa cine sar afla de sa fie războinic și hratori la oaste iară eu numai cu numele maș chiema căs mai m a r decât el iară târele mele încă aceluia vor fi etc.”

Acest „mar” este controlat, este scris așa, nefiind nici o ștersătură, sau vre-o lipsă în hârtie.

În orice limbă este scris în documentele vechi numele orașului Satu Mare, latinește, sau ungurește, este evident că scribul a știut că are de scris un cuvânt compus și de aceea apare odată ca **Zottmar** apoi, ca **Satthmar**, **Zatthmar**, etc. însă cea mai frecventă scriere este **Szatthmar**. Acești doi „t” și un „h” arată locul de legătură a cuvântului „sat” și „mar”, adică „mare”.

Avem însă și alte documente că și orașul a fost locuit totdeauna de Români. Așa, în vremea lui Andrei al II-lea al Ungariei, deci prin 1200, se judecă la Oradea recursul lui **Voivoda, Capan**, apoi a lui **Iov, Lateș**, și în sfârșit despre **Vidu a Irinii** și **Todor a Irinii** etc., toți din Satu Mare.

Că printre notabilitățile orașului au fost totdeauna și români ne dovedește inscripția ce am aflat pe Strașnicul din biserica gr. cat. care poate fi controlată ușor de orișicine:

„Aceasta carte anume strașnic oau cumpărat pe sema s Biserici știlor arhangeli Mihail și Gavril cinstiții boieri anume Andarcău Toma și Groza Marc drept patrusprăzece zloți în anul domnului 1807 a cărorora pomenire nă să ciunte în veci să rămâie”.

În 1874 protopopul și profesorul Petru Bran tipărește cartea „**Mărgăritarie**” și semnează ca „**protopopulu satumarelui**” și prof. de limba și literatura română și de religiunea g. c. în Gymn. de **Satu Mare**.

84

A D O R M I R E S I L I T A

de SILVIU RODA

*Mi-s ochii grei;
pleoapele — cercei
la urechile visului.
Plumb pe roata irisului
Te văd în drumurile mele
pe glesne cu inele
pe gură cu cireaşa
amintirii — proaspătă
ca 'n sărbători, cămaşa.
Incolăcind şerpii de 'ntuneric
închizi ascuns decor feeric:
peste ochii grei ai visului
cu plumb pe roata irisului.*

Silviu Roda.

SCRIITORI ȘI CARȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

MIRCEA ELIADE: INTOARCEREA DIN RAI

(Ed. NAȚIONALĂ-CIORNEI)

Cu romanul prezent Mircea Eliade pătrunde în realitatea românească. Nici până acum nu se putea spune că nu reprezintă o mentalitate românească, dar modul românesc sub care crea, Mircea Eliade îl integra unor realități străine. **Izabel și apele Diavolului** și **Maitreyi** se petreceau în medii exotice, cu personajii internaționale. Autorul căuta parcă mai mult esența omenească abstractă decât identitatea concretă a oamenilor. În **Maitreyi**, singura eroină care trăia cu o viață complectă și fizicește și sufletește, era o bengaleză și exprimată ca atare. Calitățile și defectele etnice se simțeau în aceste opere numai întrucât se presimțea prezența autorului, întrucât autorul participa la problematica suscitată de el și se lăsa ispitit de modul lui de gândire. **Intoarcerea din Rai** aduce pe lângă o accentuare a modului de gândire al autorului și o evidențiere în concret a realităților românești. Într'un articol din **Vremea** Mircea Eliade a pus problema demnității de a fi român, problemă importantă pentru vitalitatea noastră, iar în altul din **Cuvântul** a accentuat etnicitatea operii de artă, nu ca o superficială îngrămădire de elemente de culoare locală, de pitoresc, ci ca pe o integrare de mentalitate într'un material anumit. În sensul acestor două articole vine **Intoarcerea din Rai**.

Romanul sintetizează sbuciumul tinerei generații românești. Într'o serie de portrete întretăiate, Mircea Eliade a caracterizat toate tendințele generației noi, i-a lămurit toată problematica și i-a povestit toate înfrângerile. Căci povestea generației de după război e povestea înfrângerilor în lupta cu viața și cu toate problemele ei. Ieșită la lumină în pârâitul de catastrofă al războiului mondial, crescută în condiții de perpetuă mizerie fizică și sufletească, purtând ponosul păcatelor părintești și semnul sacrificiului la care e sortită, înclătă de o criză economică și de una morală, în momentul când pentru ea se pune problema vieții sau a morții, această generație își pune mai mult ca ori care alta întrebarea dacă viața are un sens sau nu, dacă e vre-un rost în a trăi, a vorbi, a activa, a crea. Și la toate întrebările soluționează categoric negativ, deoarece toate idealurile au fost prăbușite de catastrofa războiului și speranțele au fost distruse. Tinerii de azi nu mai au idealuri sau caută să-și creeze simulacre de idealuri. Ei simt în sufletul lor un gol. Acest gol e

lăsat de încrederea moartă. Nimic nu mai inspiră încredere, nimic nu mai are un preț absolut pentru acest tineret născut sub zodia morții. Doar moartea e singura soluție incontestabilă, singurul sprijin cert într'o lume desorientată și desamăgită. Și spre această moarte concură toate întâmplările din roman.

Pavel, tânărul cu frumoase calități intelectuale și cu un fizic ispititor pentru femei, decepționează așteptarea tuturor prietenilor prin inactivitatea în care ancorează brusc. Pavel e lovit de o paralizie a forțelor active și începe să-și pună problema existenței metafizice. Totul pornește dela iubirea lui simultană pentru două femei. De aci ajunge să înțeleagă incapacitatea omului de a fi liber, de a fi unul, destinul lui de a depinde de altul și nevoia sufletului de a ajunge la unitate. Dar unitatea aceasta, **totul** spre care aspiră omul nu este o aservire a lui? Pentru Pavel aservirea reiese din faptul că nu poți realiza unitatea, ci depinzi doar de anumite părți din această unitate. Unitatea aceasta nu o posezi decât prin moarte. Și Pavel se sinucide. Analiza conștientă a sa l-a dus la convingerea că e inutil în viață, că nu va mai putea face nimic niciodată. Din punct de vedere psihologic Pavel e un abulic în progres. Cu ultimul lui rest de energie se sinucide. Dar e semnificativ că pentru el pretextul sinuciderii este metafizic.

Pe Pavel experiența iubirii și a sexualității l-au dus la desgust, la exasperare. Pe Emilian îl aduce tot aci experiența acțiunii, a faptei anarhice. Acest caracter de revoltat se integrează mișcării comuniste și ia parte la mișcările dela atelierele Grivița, dar nu poate suporta gestul, fapta și se retrage în mod laș. E o abdicare în fața acțiunii, care la altă parte din generația nouă nu mai are timp să se pună, deoarece este nehotărâtă chiar de a o încerca. În fond gestul lui Emilian a fost eroic, dar concluzia a fost o dureroasă înfrângere.

Pe Lazarovici îl ajunge desgustul după creație. În momentul când își vede romanul tipărit, nu mai simte nici-o bucurie. Dimpotrivă e o sleire, o copleșire de oboseală, o golire în atitudinea lui. În împlinirea acestui fapt al creației nu găsește nici-o satisfacție, deci nici-un sens, după cum nu găsește Emilian în împlinirea acțiunii, sau Pavel în împlinirea iubirii. Împlinirea, consumarea actului e pentru tinerii aceștia pusă sub semnul neavenirii. N'are sens, ori care ar fi fost punctul de plecare. „De ce trebuie numai decât să ai un rost în lume, sau să-ți faci un nume pentru posteritate, să te distingi?” se întrebă Pavel (pag. 77) și ca el se întrebă toți, chiar aceia cari se prefac a nu crede în această întrebare și a acționa împotriva ei. Și toată vina acestui fapt o găsește, acelaș erou, în excesul de analiză interioară pe care și-l face fiecare. Omul a pierdut frâul rațiunii, n'o mai poate stăpâni, a ajuns mai tare decât el. Și aci Mircea Eliade formulează una dintre multele lui idei admirabil de adevărate, prin gândul lui Pavel: „Slăbiciunea noastră, a modernilor, e că în loc ca noi să gândim, gândurile ne gândesc pe noi” (pag. 97).

În sfârșit, o altă înfrângere este aceea a lui David Dragu.

Acesta e înfrânt de condițiile materiale ale existenței, de sărăcie, de obligațiile familiare, de moartea tatălui său. Mircea Eliade voia să-și intituleze acest roman **Victorii**. Poate că în sens de metafizică ironie. Adevăratul lui titlu ar fi fost: **Infrângeri**. Căci toți sunt înfrânți, dela cei cari sunt înfrânți în roman până la aceia pe cari, deși nu-i vezi înfrânți, îi știi supuși înfrângerii ca unui destin inevitabil.

Și toată această generație este românească, profund românească. Și este astfel în primul rând prin psihologia personajilor, prin sensurile pe cari ele le desprind. În abulia lui Pavel se vede destinul atâtor români inteligenți, cari apar ca astrele și tot astfel se sting după o traectorie de o clipă pe cer. În înfrângerea lui David Dragu e mediocrizarea progresivă care încovoie pe orice tânăr plin cu virtualități de geniu, în mediul de indolență, de pălăvrăgeală inutilă al societății bucureștene. Acest mediu este ilustrat prin cafeneaua Corso. Calitățile de inteligență superficială, generalizatoare și logorică sunt reprezentate de Vlădescu, un adevărat român deștept. Jean Ciutariu este talentul superficial, improvizația vidă, rămășiță de bonjourist importator de imitații franceze, snob și romantic, don-juanesc și romantic. Ilieș e țăranul sănătos și grosolan, silitor la învățătură, tobă de carte, dar refractar problemelor intelectuale, opac pentru întrebările metafizice. Peste aceste defecte românești, cari nu sunt defectele tuturor românilor, ci doar ale românilor bucureșteni — și ar fi de dorit ca provincia română să găsească un pictor nu numai al defectelor ci și al calităților ei — peste acestea Mircea Eliade a surprins ceea ce se petrece turburător nou, ceea ce se schimbă și se împospătează în generația tânără și anume sensul metafizic al existenței. Tineretul românesc începe să-și pună probleme grave și să le rezolve. Și **Intoarcerea din Rai** este însemnată nu atât prin ceea ce concretizează din tradiționalismul românesc citadin, ci prin ceea ce exprimă din spiritul românesc metafizic care acuma se crează.

Ceva mai mult. Sinuciderea lui Pavel este de un caracter specific autohton. Și este astfel, pentru că nu e izvorită dintr'o desnădejde nemotivată, ca a eroilor slavi, nici dintr'o desnădejde sentimentală ca a eroilor occidentali, nici dintr'o patologie sufletească sau intelectuală, nici din actul gratuit gidian, ci dintr'o concepție asupra morții, dintr'o hotărîre sănătoasă și bine premeditată. Moartea lui Pavel este moartea păstorului din **Miorița**. E moarte acceptată resemnat și senin. Să nu se creadă că mă contrazic. Pavel se sinucide, dar nu face un act de voință mai mare decât al păstorului din Miorița. Hotărîrea lui e intelectuală. Păstorul din Miorița ar fi putut tot atât de bine să se apere, să fugă, iar nu să accepte moartea. Dar o acceptă pentru că o vede ca o logodire cu **totul**, o logodire cu **unitatea**. Pavel se resemnează în sensul că-și acceptă destinul. Dar și el, ca și păstorul din Miorița, vede în moarte un sens, o cufundare în **tot**, în **unitate**. Iată, cum sinuciderea lui Pavel luminează sensul metafizic al Mioriței. Și în acest fapt stă cea mai de seamă superioritate a romanului.

Mircea Eliade face parte dintr'o serie de scriitori români cari au introdus în literatura română problema metafizică. Așa este Camil Petrescu ale cărui romane sunt ilustrări ale teoriei cunoașterii. Așa este Anton Holban, a cărui literatură e obsedată de moarte. Ceeace aduce însă Mircea Eliade caracteristic, este că arată în mod desăvârșit **destinul social al metafizicului**. Aci stă ideia **Intoarcerii din Rai**. În toată sbuciumarea socială a generației noi se pune problema metafizică. Și acest roman e totodată un roman social, un roman urban, un roman psihologic, metafizic și un roman românesc. Pentru că este atât de complex, superioritatea lui asupra celorlalte opere ale lui Mircea Eliade este evidentă. Cu **Intoarcerea din Rai** se adâncește cunoașterea psihologiei urbane a generației noi în special și se duce mai departe în literatură crearea unei metafizici tinerești și românești, la care Mircea Eliade conlucrează cu Camil Petrescu și cu Anton Holban.

În complexul de probleme cari se pun generației tinere, am desprins în acest roman:

1. Imposibilitatea cunoașterii depline și de aci imposibilitatea comunicării. Fiecare om e sortit să rămână izolat în singurătatea lui, ca un ciumat și să nu se poată destăinui, căci nu poate fi înțeles. E condiția tragică umană, pe care a descris-o **André Malraux** în **La condition humaine**.

2. Lipsa de idealuri a tinerilor și de aci pentru ei lipsa de sens în viață. Desgustul pe care li-l inspiră orice activitate, orice faptă.

3. Incapacitatea de a suporta singurătatea. Ce frumos spune Pavel acest lucru: „Mi se pare însă un destin insuportabil destinul ăsta al fiecărui om de a nu putea fi fericit singur, de a dori întotdeauna o tovărășie, o prezență umană alături de el...” (pag. 374). Așa au spus și Pascal și la Bruère:... „Toată nenorocirea noastră vine din faptul că nu putem rămâne singuri...”

4. Nehotărîrea în acțiune.

5. Teroarea permanentă a autoanalizei.

6. Nevoia de sinceritate totală. Teama de a fi nesincer.

Și dintre acestea toate, cea mai tragică e:

7. Insuficiența expresiei. Cuvintele nu mai ajung să îmbrace perfect fondul sufletesc. Tot Pavel vorbește: „Ce goale par toate cuvintele, ce lipsite de conținut sufletesc! Și tocmai când ai mai multă nevoie de ele, tocmai atunci îți lipsesc.” (pag. 332).

Aceste probleme se pun tuturor tinerilor cari se sbat în **Intoarcerea din Rai**. Sunt mulți și toți bine individualizați, cu toate că nu sunt descriși. Dar autorul i-a creat dintr'un gest, din câteva replici, din convorbirile, mai ales, cari au loc între ei și din monologurile lor interioare. Acești eroi nu-i vezi, n'au față, nu sunt concretizați fizic. Sunt numai suflet, sunt abstractizați, dar pentru aceasta nu însemnează că nu sunt vii. Dimpotrivă cartea nu e de loc uscată. E plină de evenimente, plină de fapte și de discuții.

Intoarcerea din Rai pulsează toată de viață. Mircea Eliade a întrebuițat de astă dată o metodă — sau mai bine zis a combinat

două metode — foarte dificile. Prima este aceea a contrapunctului și constă în a face să se perinde fapte după fapte, cu repeziciune, ca'ntr'un film și fiecare fapt e o replică pentru faptul dinaintea lui, așa încât toată cartea se compune dintr'o serie de fragmente. În modul acesta personagiile sunt urmărite alternativ și întrerupt și aventurile lor se întretaie, iar romanul capătă aspectul de simfonie pe care a vrut să i-l dea Aldous Huxley romanului său **Contrapunct**. A doua metodă este aceea a monologului interior stenografiat în manieră joyceană. Cartea este când la persoana III, când la persoana I. Aceste două metode se îmbină și dacă se adaugă gravitatea problemelor dezbătute se obține o carte greu de citit. E poate încă o cheazășie a valorii sale, această dificultate pe care o opune lecturii romanul. Cititorul este invitat să colaboreze cu autorul, descoperindu-i intențiile și descifrându-i sugestiile. În dezordinea aparentă a povestirii, în anarhia exterioară a evenimentelor, conduse numai interior de ritmul pasionant al ideii, cititorul rămâne să pună ordine și să reconstitue în felul său anecdota. Stilul răvășit și țepos se potrivește de minune cu ariditatea compoziției. Mircea Eliade nu scrie frumos, nici nu compune bine. Scrie și compune personal, original și adânc. Stilul său este nervos și viu, e sincer și sburdalnic, e natural ca al unei confesiuni și imperfect, măcinat de pasiune. Ceeace-mi place înainte de toate e arderea permanentă pe care o simți în dosul tuturor faptelor și tuturor convorbirilor acestora tinerești. E o risipire de sensibilitate și intelectualitate, de pasiune și imaginație, toate înflăcărate. Toată cartea e ca un rug imens pe care faptele sunt în combustione acoperită de cenușă.

Un progres stă în epizicarea lui Mircea Eliade. În precedentele romane Mircea Eliade era încă în faza lirică, a confesiunii directe, a revărsării de subiectivism, fenomen permis de forma persoanei I pe care o dădea povestirii. Și în **Intoarcerea din Rai** s'a păstrat un reziduu de lirism în acele monoloage interioare. De astă dată însă autorul s'a obiectivat, s'a desprins de personajii și de evenimente, le-a lăsat să trăiască și să gândească singure. De altfel **Maitreyi** nici n'ar fi putut fi scrisă altfel decât cu o pasiune de confesiune.

Dar analiza acestui roman nu s'a terminat. Ar mai fi încă multe de spus: despre legăturile dintre David și tatăl său; despre Francisc Anicet, acest mort a cărui prezență în carte e fermecătoare și fascinantă, asemănătoare cu prezența acelei Daphné Adeane a lui Maurice Baring, și ale cărui raporturi cu fiul său seamănă — după însăși remarca lui Mircea Eliade — cu ale lui Gisors cu Kyo din romanul lui Malraux; despre felul cum a știut să evoce mișcările dela Grivița cu sirena apăsând în noapte cugetele cetății despre moartea maiorului Dragu; despre problema sexualității generației noi; și despre altele și altele. Ar trebui o nouă lectură și un studiu mai larg. Căci **Intoarcerea din Rai** e o sinteză a generației tinere, a realității și problematicilor ei și ca și ele e complexă și profundă. Și când mă uit la acele probleme dureroase pe cari le desbate, când mă uit la realizarea pe care a izbutit-o Mircea Eliade, îmi dau seama ce meschină e orice laudă și cât de puțin am putut spune despre ele.

GALA GALACTION: DOCTORUL TAIFUN

(Ed. CULTURA NAȚIONALĂ)

E surprinzător cât de neizbutit este ultimul roman al lui Gala Galaction. Și cu atât mai dureros cu cât Galaction nu mai e un debutant și nici un scriitor mediocru, dela care să te-ăștepți la lucrări inegale.

Doctorul Taifun strălucește prin mulțimea defectelor sale. E poate singura lui calitate: de a fi suprema sinteză de defecte (și aici trebuie adăugat că defectele se văd numai la un autor bun, pentrucă e bun și pentrucă pe alb negrul iese în evidență mai repede. Pe când cele mai desăvârșite sinteze de defecte ar fi romanele de duzină, scrise de autori imbecili, dar acelea nu merită nici măcar atenția unei mențiuni: ele sunt nule). Studiarea acestor defecte poate să fie foarte instructivă căci ele ne vor arăta că autorul nu și-a lucrat de loc romanul, ci l-a încheiat pe repezeală, achitându-se parcă de o însărcinare neplăcută.

În primul rând Gala Galaction a vrut să facă un roman cu teză, cu tendință. A vrut să scuze femeia păcătoasă, așa cum a scuzat-o Isus în Evanghelie. Și a vrut s'o facă tocmai raportându-se la Evanghelie și alăturând cele două cazuri. Dar a eșuat aici de două ori.

Întâi pentrucă opera de artă nu se face cu pledoarie, cu tendință deci. Spre a se apăra împotriva unor eventuale obiecțiuni în acest sens, Gala Galaction a făcut o prefață în care reia ideile lui Caragiale în privința artei pentru artă și a artei cu tendință și susține că nu aici stă problema ci în dilema: ai talent sau n'ai talent. Gala Galaction încheie lăsând să se înțeleagă că romanul său e scuzat de a avea tendință, căci e scris cu talent. Las la o parte faptul că preotul Galaction cade în păcatul capital al orgoliului, atribuindu-și sieși ceea ce ar trebui să lase ca alții să-i atribue. Dar, recunoscând că Gala Galaction are mare talent, mă mir că acest talent lipsește **total** din Doctorul Taifun. O spun și-mi pare rău. Deci a eșuat Gala Galaction întâi pentrucă **a pledat fără talent.**

În al doilea rând, apropierea între Floreal și între Păcătoasa din Evanghelie e nulă și neavenită. Căci autorul o scoate pe Floreal nevinovată de păcatele ei, încercând să o scuze pe alte căi, omenești. Dar păcătoasa din Evanghelie e păcătoasă voluntar, nu păcătoasă involuntar, ca Floreal. De aici deci o nesimilitudine în comparație. Și apoi e inutil să mai cauți a scuza pe Floreal bisericește, când ai scuzat-o omenește.

Dar a scuzat-o oare autorul omeneste măcar? Aici stă problema. Și rezultatul ei este: nu! Pentru că în construirea psihologiei acestei femei autorul a creat o contradicție: este Floreal o isterică, sau numai un instrument docil în mâinile unui soț avid de bani și situație și care vrea să ajungă la ele punând la bătaie trupul soției sale. În prima jumătate a romanului autorul ne descrie femeia ca pe o nevropată și ca pe o ipocrită, mare actriță, căutând să-l amețească pe doctorul Bobircă alias Taifun cu farmecile ei femești ca și cu prefăcătorie. Deodată, în a doua jumătate Floreal devine o sfântă, o martiră, care n'a păcătuit decât pentru că a fost constrânsă. Gala Galaction a făcut un personaj cu două psihologii, cari se bat cap în cap. Am putea riposta femeii că putea să refuze de a se supune cerințelor bărbatului, să fugă, să se sinucidă. Am putea deci să stăm stupefiați în fața credulității a trei bărbați în toată firea cari se uită în gura femeii de unde iese un discurs de roman foileton cu contesă cerșetoare și cu femei rele și bărbați venali, cari fac să sufere pe o biată nevinovată. Iată că și în scuzarea omenească, Gala Galaction a dat greș, dovenind că n'are stofă de avocat și că trebuie să se rezume de a absolvi păcatele enoriașilor ca simplu duhovnic, fără să caute a le scuza prin argumente psihologice sau juridice.

În ce privește psihologia lui Bobircă ea e numai puțin inexactă omeneste. Când pleacă dela femeia care l-a înșelat, acest om care e un violent, dovadă porecla Taifun ce i s'a dat, are puterea să stea de vorbă cu adversarul, să meargă acasă cu el, să rădă, să puie samovarul și să bea ceai cu prietenul! Hristudorache, Vlad Gherasimescu sunt inexistenți ca psihologie. În necostruirea caracterelor văd al doilea mare eșec al **Doctorului Taifun**.

Dar vine al treilea și cel mai de seamă, căci el e de ordin formal. Romanul pare scris în două serii. Și anume, prima jumătate scrisă serios, aproape în ton de melodramă, merge până la întâlnirea lui Bobircă cu rivalul său Vlad Gherasimescu. De acolo romanul ia ritm și ton de parodie, de teatru de paiațe. Tonul devine glumeț, batjocoritor, caraghios. De unde în prima parte îl vedem pe Doctorul Taifun făcându-și idei grozave, suferind, zbuciumându-se în mod serios, acum în a doua parte începe să interpeleze lumea pe un ton de roman foileton și celelalte personaje se pretează la aceeași traგი-comedie pe care autorul o vrea picantă. Romanul este deci frânt de mijloc, așa cum e frântă în două și psihologia eroinei.

Stilul deasemenea lasă de dorit. În prima parte stil de melodramă. În a doua de parodie. Vorbirea personajilor e sinistru. Unii aduc mereu referințe din tragediile clasice grecești, alții interpelează

teatral și ridicol. Floreal ține un discurs demn de **Contesa cerșetoare**, iar Titu Mărgărit scrie un bilet pe care, orice ar zice părintele Galaction, nu-l poate scrie decât un apaș gagiceii sale și care nu știu cum a putut ieși dintr'un creier de intelectual.

Termin regretând **Roxana** și **Papucii lui Mahmud** pentru a nu reveni la nuvelele sale, la cari, ca și d-l Caracostea, nu pot decât să-l sfătuesc a se reîntoarce. Căci între literatură și predică e divorț.

AL. LASCAROV-MOLDOVANU: MAMINA

(Ed. CUGETAREA)

Noul roman al lui Al. Lascarov-Moldovanu, face parte din literatura idealistă, aceea care vede în roz toate, atât bucuriile, cât și suferințele oamenilor. E singurul defect al acestei cărți în care se face o minunată descriere a sentimentului matern. Experiențele prin care acest sentiment evoluează, dela nașterea lui în tânăra față și până la devenirea lui în amintirea bătrânei căreia i-au murit doi copii. Cartea este clădită pe ideea morală a sănătății sufletești pe care femeia nu și-o poate găsi decât în căsnicie și în copii săi. Iubirea maternă este confundată în marea iubire omenească, manifestare a divinității pe pământ. Creștinismul la care concludă autorul ca o necesitate este încă o formă a idealismului său.

Eroii lui Al. Lascarov-Moldoveanu sunt descărnați aproape, snt simplificați, sunt reduși la latura abstractă a noțiunii de bine. Pentru că iubirea n'are pentru autor rost decât întrucât e pusă în-serviciul ideii divine a binelui. Tăiați dintr'un material sentimental și roțiți în jurul unei axe morale, eroii aceștia sunt unilaterali, lipsiți-cum sunt de ceeace din om e fatal și inevitabil rău. Ei nu sunt oameni, adică aliaje de bine și rău, ci noțiuni umane, deziderate ale autorului. Sentimentul matern al Maminei este ireal în puritatea lui. În viață acest sentiment e încălțit într'un complex de alte idei și sentimente, pe cari autorul, aci, le-a exclus pentru complectă idealizare.

M. SEVASTOS:

AVENTURILE DIN STRADA GRĂDINILOR

(Ed. ADEVĂRUL)

Cartea intitulată de M. Sevastos roman e în realitate o culegere de schițe în care autorul a încercat să surprindă ceeace sufletul omenească are mai meschin, mai detestabil. Ingratitudinea, adulterul, de-

sfrânarea, orgoliul, răutatea, beția sunt concretizate în gesturi precise, izolate, diferențiate dela caz la caz. Nu tot sufletul omenesc l-a surprins M. Sevastos, ci numai partea lui dureros meschină. Printre aceste schițe sunt câteva cari au surprins desăvârșit această parte. Așa sunt: **Menajul Rosenfeld, Vrânceanu, Deculeștii, Madam Irofti și Tanistru.**

Autorul și-a văzut subiectele cu un ochiu de fotograf. A transpus gesturi, căutând să le aleagă pe cele mai caracteristice și a redat realitatea fără nici-o transfigurare. Selecțiile sale se înrudesesc de aproape cu cele ale lui I. Al. Brătescu-Voinești și Lucia Mantu. Ele au o coeziune și o sobrietate provenind mai mult dintr'o sărăcie de vocabular și de imaginație, decât dintr'o disciplină interioară a scriitorului. Prea sunt redată faptele crud, precis și sugestiei nu i se lasă loc cât de puțin.

În genere aceste schițe modeste sunt onorabile. Ele dovedesc o preocupare de omenesc și — cu mijloace reduse — o aducere a acestui omenesc în lumina realizării. Sunt documente și materiale pentru creații mai mari și mai profunde pe cari eventual le-ar încerca autorul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

Pactul Balcanic și importanța lui practică

E din cale afară de greu să vorbesc pentru un public ale cărui gusturi le știu înclinate spre literatură, despre un subiect politic. O fac însă la invitația prietenului și colegului Samarianeanu, acceptând tema oferită de el ca unuia care a fost martorul întregii acțiuni diplomatice dela Zagreb și dela Belgrad și care a culminat în marele act istoric dela Atena, în ziua de 9 Februarie, acest an.

În sistemul de alianță din Europa Orientală, Pactul Balcanic va rămâne pentru istorie exemplul cel mai elocvent de idealism și baza celui mai energic efort de apropiere între popoare. Nu atât pentru litera celor trei articole din cuprinsul Pactului, cât prin angajamentele de onoare pe cari el le implică și prin consecințele diverse pe cari le generează. Fiindcă, din clipa în care Grecia, România, Turcia și Jugoslavia își garantează reciproc securitatea frontierelor lor balcanice, această stipulațiune presupune neapărat un instrument defensiv comun celor patru puteri, deci o colaborare cu un caracter net militar pentru păstrarea frontierelor așa cum au fost ele consfințite prin Tratatul de pace.

Ca să se ajungă la această simplă și concisă formulă, care nu e nici a unui pact de neagresiune, de amicitie sau de arbitraj ci a unui angajament mai complex și mai categoric, a trebuit ca cele patru state, prin miniștrii lor de externe, să aprecieze mai

mult foloasele prieteniei lor reciproce decât cele cari pot veni din supra licitarea Marilor Puteri, prezente mereu în Balcani prin agenții lor.

Pactul face din cele patru state semnatare o singură entitate politică.

Părțile contractante se leagă să se concerteze în toate eventualitățile care pot afecta interesele lor definite în acordul dela Atena. Dar ceia ce este mai unic, este că aceleași țări își promit, prin pact, să nu întreprindă nici o acțiune politică, nici în favoarea, nici în potriua unei țări balcanice nesemnatare, fără un aviz mutual prealabil, cum nici să-și asume vreo obligațiune politică față de puterile terțe, fără consimțământul părților contractante.

Din această prevedere a Tractatului dela Atena rezultă mai întâi o atitudine morală de o frumusețe incomparabilă față de țările neparticipante la Conferința Balcanică dela Belgrad. Aceste țări au primit darul unei asigurări de pace — un dar pe care nu l'ar putea cu ușurință face, ele la rândul lor. Puterilor semnatare li s'a rezervat în schimb avantajele globale din primul articol, asupra căruia nu e oportun și nici necesar a mai stăruii.

Dar pentru ce acest Pact de Înțelegere Balcanică?

De unde s'a născut nevoia acestui instrument diplomatic?

Cunosc oameni respectabili foarte neîncrezători, totuși, în eficacitatea pactelor.

Pactele sunt însă și trebuie să rămână cuvinte de onoare prin cari po-

poarte aliate își pun zălog inima și bună credința. În această privință, chiar celor mai deficiți adversari ai conferințelor internaționale, li se poate înfățișa o dilemă a jocului politic: ori ne jucăm de-a tunurile, ori ne jucăm de-a pactele. Regula cere acest confort de a dispune în amândouă alternativele, de materialul necesar. Însă, din moment ce constatăm că frontierele pot fi amenințate și pe cale de bună pace, evident, asta naște imperios nevoia de a scorni un instrument de apărare tot prin bună pace.

Chestiunea este doar ca acel instrument să nu mă înșele. Să știu la ce e bun, să-i cunosc avantajile tehnice și rezistența.

Geniul politic al Domnului N. Titulescu a dăruit țării o prețioasă alianță balcanică. Semnătura sa alături de a dlor Maximos, Tewfik Rușdy Bey și Jeftici, constituie nu numai un act de încredere internațională, dar și o confesiune a experienței istorice.

A fi în termeni buni cu vecinii, a le cere și a le acorda ajutor în primejdie, este, înainte de orice, un imperativ etic, un deziderat istoric care și-a trâmbițat de atâtea ori importanța.

Romulus Dianu

Facultate de drept dela Oradea

Fortărețele și-au avut și ele marile lor lipsuri la început. Zi de zi li s'a adăugat câte un tun de calibru corespunzător, bombarde, mine etc. Și așa au ajuns la urmă să însemneze puncte cari concentrează nădejdea de inexpugnabil, puncte de cari să se sfarame mai târziu elanuri de cutropire. Forturile n'au luat viață așa întărite cum sunt, deodată, atinse de-o baghetă magică.

Muncă multă și răbdare și mai multă, le-a dat ființă.

La Oradea, pe frontiera cea mai descoperită a sufletului românesc am

capturat un fort. Și, ca grecii moderni în războiul Balcanic, în loc să-l ocupăm și să-l dotăm cu strictul necesar ca să-l punem în valoare, ne-am apucat să-i spargem geamurile, să-i scoatem din țâțâni ușile, să-i smulgem lespezile de pe acoperiș și să-i dăm foc.

Balcanicul din noi se vede că ne dă identice apucături cu aceia cu cari am încheiat pact la Atena.

Am preluat „Academia de drepturi”, cum îi ziceau localnicii. Și, preocupată cu politica, am lăsat-o să vegezeze ani de zile. Doar, când un partizan politic urma să fie plasat, ne-am adus aminte de ea, așa, cum îți amintești de o întreprindere în care ai putea vâri în consiliul de administrație un nou fripturist. Am ridicat oblonul, am făcut vânt înăuntru omului nostru și am tras la loc oblonul, pornind înainte la treburile serioase, mulțumiți că am putut căpătuți pe încă unul.

Era o școală superioară, notați bine, o facultate. Ambiția celor numiți la început trezi orgolii. Pe carte de vizită e decorativ „profesor universitar” și se văzură chinteză cultura cum, de fapt, trebuia să și fie. Dar orgoliul acesta ingenunchia în fața politicei și ușile se crăpau mereu, dând drumul înăuntru și altora, altora cari, azi, formează balast valorilor.

Facultatea de drept din Oradea nu trebuie să dispară așa cum se preconizează, fiindcă în rândul dascălilor sunt, poate, și unele elemente cari nu corespund chemării. Cunoaștem universități cu fel de fel de Casiimanii și nu se prăpădesc. Și nici din motiv de economii nu trebuie să se desființeze această facultate.

Românismul de aci a fost înlăturat secole întregi dela binefacerea învățaturii. Ceeace se oferea altora până la îndopare, era oprit cu desăvârșire românului. Stăpânire străină, mașteră, ce vrei? ...

Ei bine, acum, după zece ani de românism, nu trebuie să ne întoarcem la epoca lui Tisa, numai și numai ca să economisim 4—500.000 lei anual. Frontiera spre Ungaria e drum deschis. Ungurii au pus piloni zdraveni la Debrețin și la Seghedin, unde au universități cari, de fapt, ne alimentează cu titrați de contrabandă, pe noi, valahii.

Pentru ei e învățământ și învățatură. Pentru cei da acasă și învățământ și învățătură; pentru cei cari vin la studii din România, Jugoslavia și Cehoslovacia!... Cei de acasă trebuie să știe carte; ceilalți, cei veniți de prin vecini, trebuie să știe că sunt maghiari și să dea garanție că vor rămâne maghiari. Atât...

Universitatea dela noi nu se va coborî neciodată ca să ajungă anexă liberatoare de certificate a oficiilor de propagandă. Românul a tins totdeauna la mai sus... tot mai sus. De aci criticismul acela acerb pe care, cei cari nu ne cunosc, îl tălmăcesc greșit.

Facultatea dela Oradea, dacă are lipsuri să le împlinim. Am așteptat 15 ani. Vom mai aștepta un an-doi până când se îmbunătățesc rosturile economice. Dar să o desființăm ar fi abdicare. Cu ce o vom înlocui aci, unde minoritarii în fiecare stradă au o casă de lectură, o asociație culturală sau o comunitate religioasă cu rosturi identice? Și în ce uzină de perfecționare ne vom căli noi sufletele și ne vom amplifica cunoștințele?

Nu desființare ci întărire, iată ce cerem. M. S.

Premiile celor 7 și cele 7 premii

Cele șapte premii instituite în mod atât de fericit de fostul ministru al instrucțiunii, D. Gusti, și pe cari Fundațiile Regale, dintr'o și mai fericită inițiativă, le-au permanentizat, au fost — pare-se — decernate. Este însă jenantă și dureroasă tăcerea sub care e

ținut — oficial — rezultatul. S'a dat în ziare lista premiilor, lista mărturisită de către mebrii comisiunii și ei în număr tot de șapte — pe nume Tudor Vianu, Romulus Dianu, Mircea M. Vulcănescu, Șerban Cioculescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu și Ion I. Cantacuzino. Mărturisită de fiecare în parte, dar nemărturisită oficial și definitiv. Mă rog, e o rușine că au fost premiați cei șapte premiați și nu alți șapte? De ce nu se termină odată această poveste, care și-a răspândit și în public lucrăturile și măruntele neînțelegeri, de altfel inevitabile acolo unde sunt șapte judecători și 150 de candidați?

Noi și, cred, toți criticii serioși cu noi, suntem mulțumiți de rezultat. Au fost premiați și doi ardeleni: Emil Cioran și Eugen Jebeleanu și un basarabean: Vladimir Cavarnali, așa încât scriitorii provinciilor alipite nu se mai pot plânge că sunt nedreptății și că nu e luată în considerație și literatura regională. La eseu au fost premiați C. Noica, unul dintre spiritele aristocrate ale tinerei generații, logician subtil și sceptic, stilist clasic și distins: Emil Cioran, filosof tânăr, nu atât prin vârstă cât prin catastrofismul lui de esență pur lirică, cu o patetică viață interioară, sbuciumat de disperări metafizice; și Eugen Ionescu, inteligență mobilă, spirit negativ, mereu contrazicând, dar cu o neserioasă poziție critică (mai curând anticritică.) Poeții aleși sunt Dragoș Vrânceanu și Eugen Jebeleanu, ambii autentici — deși pe poziții estetice opuse — și cu experiență consumată; Horia Stamat, prea puțin manifestat în reviste până azi, dar de o reală calitate lirică; și în sfârșit un basarabean, Vladimir Cavarnali, debutant pe care premiul îl scoate dintr'un complect întuneric și care, după spusele membrilor comisiunii, este o revelație.

Că vor mai fi existând și alții cari

ar fi meritat tot atât să fie premiați, nimeni nu poate contesta. Dar era imposibil să premiezi 20 de oameni cu 7 premii. S'a preferat o ultimă triere, care în fond putea fi alta. Nu e nimic: cei nepremiați anul acesta se pot prezenta anul viitor spre premiere. Și apoi alt an și așa mai departe.

E regretabilă ezitarea comisiunii de a pronunța oficial rezultatul, care nu poate decât să fie aprobat. Așteptăm și, în credința că el nu va fi altul decât cel anunțat până acum, felicităm pe cei 7 cari au făcut o bună alegere în ceilalți 7. — (—O. Ș.)

Figuri dispărute

Anul 1934 ne-a găsit cu prapuri negre la poartă. Pe catafalc, la Ateneu, un mort. Cel mai sus pus dintre demnitarii țării, primul ministru, fu răpus de o suită de gloanțe solfegiată macabru de un browning asasin.

I. G. Duca cărmaciul de care legaserăm nădejdi mari pentru salvarea țării, a fost doborât în gara Sinaia. Chemat de curând în fruntea guvernului, n'avu timp să se opintească la treabă.

Ar fi fost cel mare, cel pe care panegiricele ni-l conturează? Il bănuiam cu disponibilități pentru aprigă muncă. O inteligență scilpitoare, o cultură aleasă, o experiență politică vastă și cea ce n'a putut forma comoara nimănu, einstea.

Iată din ce aliaj era zămislit.

Avea și harul marilor căpitani cari, în cele mai critice momente, când furtuna crâncenă amenință spăimântător și totul pare pierdut, își stimulează viguros energia și stăpânind cârma înfrânge furia prăpădului, scoțând vasul la liman?

I. G. Duca a pornit cu un act de guvernământ. Violent, discutabil în cea ce privește legalitatea, dar necesar. Și a căzut el, a preferat, de cât, în ipostasa unui Dollfuss, să-și dea spectaco-

lul neronian pe care și l-a dat Austria.

Dar I. G. Duca a fost unul din cei puțini unși de zei și în cele scriitoricești. S'a lansat în viață, proptit pe condei. Pana de aur a stîloului i-a desțelinit drumul în politică. Gazetar de valoare, a fost remarcat de Ion I. C. Brătianu. Și în slujba partidului, prin scris și-a cucerit poziția treaptă cu treaptă, până a ajuns sus de tot.

I. G. Duca n'a ajuns să ne dea, în politică, quantumul strălăcitorilor sale calități. A fost răpus. Pierdem și scriitoricește dacă nu în aceeași măsură, în tot cazul mult.

„Portrete și Amintiri” poartă în paginile lor, maturitatea unui scriitor.

M. S.

*

În ultimele trei luni s'au stins din viață o serie de mari personalități ale neamului românesc. Generația marilor români de dinainte de război a înregistrat cele mai dureroase pierderi. În special Ardealul a rămas orfan de câțiva dintre cei mai valoroși frunțași ai săi, a căror operă a înscris pagini glorioase în istoria românească.

Doctorul I. Cantacuzino, savant cunoscut în toată lumea și admirat peste hotare, a lăsat o adâncă durere nu numai în România, ci în toate țările civilizate. Ne este imposibil să cuprindem în câteva rânduri de cronică trecătoare uriașa operă și personalitate a acestui român, care fusese predestinat să facă din viața lui un imm închinat muncii. Profesor la Universitatea din București și fost ministru, el a semănat pretutindeni o căldură sufletească rodnică și și-a atras iubirea tuturor celor cari l-au cunoscut.

Teodor Mihali, figura de bronz a naționalismului ardelean, luptător în procesul memorandist, om de o rară modestie și de un vajnic avânt sufletec, a scoborât în pământ, plâns de toată suflarea românească. A urmat

apoi Vasile Goldiș, marele luptător naționalist, profesorul neuitat și vajnic ostaș al gazetăriei românești din Ardeal pe vremuri când era nevoie de un curaj extraordinar pentru a duce lupta de afirmare românească împotriva stăpânirii ungurești. Și după aceea a închis ochii baciul Stefan Ciceo Pop, o altă figură de luptător a naționalismului ardelean, care a jucat un rol important în trecutul zbuciumat de aci și în evenimentele dela unirea Ardealului cu Patria Mună.

La Blaj a dispărut Ioan Coltor, canonic greco-catolic, distins intelectual și fost secretar general al ministerului instrucțiunii publice.

În Nordul Ardealului s'a stins din viață Teofil Dragoș, o figură proeminentă a românismului, care a jucat un rol de conducere în viața politică de după război a românilor din ținuturile sătmărene. La Oradea a închis ochii Ioan Barbulescu, fruntaș al pleiadei de valoroși dascăli, care a lăsat o adâncă jale în cercurile învățătoarești și în general în cele românești.

Dacă privim asupra notițelor de mai sus, vedem că ultimele luni ne-au adus într'adevăr pierderi ireparabile în viața neamului românesc. Oamenii aceștia au dus în mormânt o epocă întreagă, o taină sufletească ce i-a înălțat prin muncă până la cele mai ridicate parapete ale luptelor naționale. Stăteau în mijlocul nostru, ca niște dascăli, a căror viață și operă constituiau pentru noi luminoasă pildă și învățătură. Viața lor numai așa va avea rodul cuvenit, dacă generațiile de acum vor cerceta-o, ca s'o cunoască și să-și facă din ea făclie pentru drumurile ce i se deschid în față. Ne aflăm la răspântie de epocă. Drapelele de luptă se schimbă dintr'o mână într'alta, ca să fie duse mai departe numai spre izbândă. De aceea trebuie să înțelegem măcar cu o literă mai mult ceva din trecutul marilor noștri bărbați.

Cultul morților, pe care trebuie să-l avem adânc așezat în ființa noastră, nu se manifestă numai prin tristețe și regret lăuntric, ci prin continuarea operelor începute de ei. Între generații trebuie să existe o permanentă continuitate, o armonioasă legătură. Un neam care înțelege necesitatea cardinală a acestui proces sufletească în desvoltarea lui, e merit să-și găsească o puternică organizare a tuturor domeniilor de manifestatii și să privească cu credință spre un viitor împodobit cu izbânzi. — (g. a. p.)

Germania și maghiarizarea

În revista „Deutsche Arbeit” din Decembrie 1955 ce apare la Berlin, d-l Michel Schaffer publică un interesant articol asupra maghiarizării numelor, un gen de piraterie sufletească în care guvernele dela Budapesta au excelat întotdeauna. Articolul a fost produs sub titlul „Neuer Feldzug der Namensmagyarisierung” și în revista „Die Auslese”, numărul 86, anul 8, Februarie, 1954.

Cum constatările autorului german aruncă o vie lumină asupra svârcolirilor unui popor inferior, decadent și asiatic, ne îngăduim a-l traduce pentru lectorii noștri.

„Din anul șaptezeci, de când s'a început în mod programatic maghiarizarea sufletelor și numelor, se poate constata totdeauna o ascensiune și o descreștere în materie de maghiarizare. Sunt timpuri, când poporul maghiar acordă puțin interes maghiarizării și sunt iarăși perioade în cari se maghiarizează cu o presiune înaltă. Se maghiarizează cu o presiune înaltă totdeauna atunci când politica maghiarizării se găsește la o curbă adâncă, când intense încordări politice, reclamă un ventilator, care, însă, nu poate fi deschis înafară. După prăbușirea Ungariei, care în cele din

urmă este consecința politicii de maghiarizare, o parte anumită a societății a încercat din nou depopularea Germanilor și Slovacilor (și a Românilor N. N.) ce trăesc în Ungaria, iar cercurile, șoviniste maghiare nu se mărginesc numai de a desrădăcina etnicește pe cei 100.000 Germani și Slovaci (și pe Români N. N.) și de a-i încorpora în națiunea maghiară, căci aspiră să șteargă în toată țara numele nemaghiare. Față cu condamnarea cea mai energică a maghiarizării trebuie accentuat că la Unguri primejdia rassistă este extraordinar de puternică, căci nu este nici-o îndoială că maghiarismul rassist se mișcă statistic într-o curbă descendentă. Că, în genere, ar exista „rassism maghiar”, accastă e de contestat, deoarece cronometriile abia arată o diferență între Maghiari și Șvabi (!?) După părerea noastră, rassa maghiară abia mai există. Ceeace cunoaștem noi ca Maghiari, nu sunt decât mixturi etnice: Slavi, Români, Șvabi, Jidani, Italieni, Turci, Țigani, Armeni, Cumani, Pecenegi, Besi, Sași, etc.)

„În timpul când preotul-erou sas Stefan Ludovic Roth din Transilvania și-a scris studiul „Lupta pentru limbă”, au trăit în Ungaria $\frac{1}{3}$ magiari și $\frac{2}{3}$ alte naționalități. Prin politica de maghiarizare dusă la extrem ungurilor le-a reușit să modifice în ultimii 50 de ani în așa fel proporția, încât puțin înainte re război în Ungaria au fost 45% maghiari și 52% naționalități. Aceasta nu s'a produs prin împrejurarea că numele maghiare au fost mai prolifică ca numele germane, române sau slave, ci a fost mai mult o chestie pur politică, pentrucă în acești 50 de ani au trecut la maghiarism voluntari sau involuntari fie de fapt, fie statistic, fiind timbrați unguri, milioane de străini, deoarece statistica maghiară n'a chestionat împrejurarea dacă cineva se socotește un-

gur, ci dacă știe ungurește. Aci nu vom cerceta cum au reușit aceste metode de maghiarizare. Președintele oficiului statistic regnicolar maghiar, d. Dr Alois Kovacs, a stabilit că în Ungaria actuală, la opt milioane de locuitori sunt două milioane de nume nemaghiare. 25 la sută din populație poartă nume nemaghiare și trebuie să luăm considerare că în acest procent de nume streine nu sunt calculate numele de origină străină ale aristocraților, precum și numele de obârșie slavă, cari nu sunt socotite ca străine. În principial va fi vorba de nume germane. Dat fiind că maghiarii știu precis că poporul maghiar este lipsit de prolificitate și devine pe zi ce trece tot mai neprolific, ei s'au străduit decenii dearândul de-a absorbi copiii naționalităților prin școlile maghiare și de a-i crește ca dușmani ai propriei lor națiuni, întocmai cum au procedat cu veacuri în urmă turcii, cari prindeau copii de creștini, făcând din ei ieniceri, cari apoi au luptat cel mai crunt contra creștinismului.

„Din nenorocire, nimeni n'a scris încă istoria maghiarizării. În orice caz, noi germanii am pierdut mai multe suflete în ultimii 50 ani ca în primii doi ani ai războiului mondial. Și acum preocuparea statului și a societății maghiare este de a maghiariza cel puțin la aparență pe germanii cari au mai rămas. Ei nu mai vor să aibă în Ungaria decât oameni cari au nume unguresc, pentru a dovedi prin această „unitatea națiunii”, care este înconjurată din toate unghiurile, și care mai târziu sau mai repede va fi inundată de revărsare slavă în cazul că nu se vor ivi alte constelațiuni politice.

„Acum câțiva ani s'a întemiat societatea pentru maghiarizarea numelor, al cărei președinte e archiducele Iosif de Habsburg, al cărui spirit maghiarizant este cunoscut de mai mult timp.

Societatea pentru maghiarizarea numelor, căreia îi aparțin cercurile maghiare cele mai înalte, a putut să exercite o presiune cu atât mai mare asupra guvernului, cu cât el nu a fost niciodată preocupat în mod serios de executarea legii pentru protecțiunea minorităților. Că „opinia publică” nu permite în Ungaria o atitudine conciliantă față de minorități, aceasta nu este decât un pretext al guvernului, fie Bethlen, fie Gömbös, cari nu s'au gândit niciodată serios să aplice, de pildă, legea școlară. Și astfel acest guvern n'a întreprins nimic pentru a slăbi activitatea acestei societăți pentru maghiarizarea numelui, din contră: ministerul de interne a dat în acest an (1935 N. N.) o ordonanță sub No. 40200, care conține în sensul programului societății pentru maghiarizarea numelui prescripțiunile privitoare la maghiarizarea numelui. Noi suntem în posesiunea a două ordonanțe a primarului din Budapesta, în care se fac referiri apăsate asupra acestor prescripțiuni și în care primarul Budapestei cere ca în toate oficiile din Capitală, în toate instituțiile, întreprinderile și școli funcționarii și angajații să fie făcuți atenți, ca să se consacre mai intensiv intereselor societății pentru maghiarizarea numelui, precum și unei propagande eficace. Ar fi de cea mai mare importanță pentru națiunea maghiară ca fiecare cetățean maghiar să poarte un nume maghiar. Să se întrebe, deci, până la 30 Noembrie (1935 N. N.), care dintre funcționarii, angajații și muncitorii serviciilor, întreprinderilor și școalelor nu are un nume maghar. În mod ridicol, pentru această ordonanță semnează un funcționar, care poartă numele pur maghiar de Töpfer. Este foarte interesant că taxa pentru maghiarizarea numelui a fost redusă dela 24 pengő la 2.40 pengő. Și aceia cari prezintă un certificat de paupertate își pot per-

mite această glumă cu 24 fileri, ceea ce dovedește că guvernul maghiar este foarte grăbit cu chestiunea maghiarizării numelor.

„În Ungaria există două milioane de nume cu accent străin. În fiecare an urmează să fie maghiarizate 4--500.000 nume streine. Societatea pentru maghiarizarea numelui a publicat într'un conspect 40.000 nume maghiare „frumoase”, dela care, însă sunt excluse numele de aristocrați. Astăzi fiecare își poate schimba numele strămoșilor cu un nume care este agreabil șefului său de serviciu, plutonierului, maestrului, ministrului sau ori căruia alt șef ierarhic al său. Ce nu vor da sutele de mii de jidani, când numele lor va lua prin maghiarizare o formă mai turanică!!! În toată Ungaria se maghiarizează cu mari presiuni. În serviciul polițienesc nu se fac avansări decât dacă funcționarii își pot dovedi bunul lor maghiarism printr'un nume unguresc. Plutonierul împarte recruților, cari n'au un nume bun unguresc asemenea nume la raport. Muncitorii dela atelierele căilor ferate maghiare de Nord ori Budapesta cari n'au avut un nume unguresc până la 30 Octombrie, au fost licențiați fără preaviz. În pauză învățătorii înflăcărează pe elevi să-și rădească numele părinților. Astfel la 5 Noembrie, un profesor de școală comercială, anunță prin presa din Budapesta, firește cu publicarea fotografiei sale, că 72 din elevii săi și-au schimbat numele.

„Cei 600.000 de țărani germani au toate motivele să privească cu îngrijorare viitorul, căci este natural că acest plan cincinal de maghiarizare a numelui nu se va apri în fața satelor germane. Conducătorii comunelor germane, atât cei bătrâni cât și cei tineri sunt provocați să dovedească că sunt buni unguri printr'un nume unguresc. De sigur pe alocurea vor fi caractere

șovăitoare cari vor fi intimidat. Dar, totuși, nu se va putea răpi cu atâta ușurință numele nemțesc al acestor oameni cum își închipue sferile șoviniște maghiare. Căci acești oameni știu că prin numele lor pierd nu numai o parte a onoarei lor, dar și dreptul de a se prezenta în fața legilor ca germani. Când toate numele vor fi maghiarizate în Ungaria, nimeni nu va mai avea posibilitatea de a cere școli germane, și chiar dacă germanismul nu va muri în felul acesta, dar el va dispărea încetul cu încetul, dacă din partea imperiului german nu se va atrage atențiunea națiunii „cavalerilor” care accentuează că împărtășește aceeaș soartă cu imperiul german, că așa nu mai merge mai departe”.

Noi ce să spunem? Doar atât că avem convingerea că națiunea maghiară niciodată nu va fi tămăduită de megalomania maghiarizării. Autorul german face, însă, greșala intenționată sau neintenționată de a nu vorbi decât de germani și de a uita cu totul de români.

Și apoi echivalarea maghiarilor proveniți din desnaționalizarea exclusiv cu șvabii maghiarizați nu ascunde o aspirațiune de expresiune, un titlu de legitimitate pe care unii germani cred a-l prepara în vederea dobândirii supremației germane în Ungaria. Falsurile în această direcție ale autorului din Berlin sunt prea tendențioase, ca aceste întrebări să nu răsără în mod legitim.

Sever Stoica.

„Deux vivants et un mort”

de Sigurd Christiansen (Grand prix du roman scandinave)

S. Christiansen aduce în epica lui o notă nouă: construcția romanului. „Deux vivants et un mort” e un ro-

man cu vădite contingente cu romanul polițist. Nu-i lipsește trăsătura psihologismului. Urmărim a dovedi că trăsături esențiale ale unui suflet rămân ascunse, fără puțința intuirii, și numai aventura, neprevăzutul se valorifică și în ochii societății și a insului luat aparte. S. Christiansen imaginează atacul unui birou de poștă norvegian, în clipa când trei amploiați, Kristus, Lydersen și Berger, făceau casa. Primul dintre amploiați, apărându-se, e ucis; al doilea, într'un acces de eroism isteric, încercând să reziste atacului, e rănit; al treilea, în fața revolverului, cedează, predând banii hoților.

O scurtă și lucidă speculare a situației îi dovedesc ineficacitatea și inutilitatea rezistenței.

Lydersen devine eroul zilei. Berger ostracizat de societate, deși gestul lui era perfect logic, duce, retras într'un colț al provinciei, viața chinuită a celor căzuți în oprobiul social.

Pentru a se reabilita, cel puțin în ochii lui Lydersen, care prin eroismul lui așifrat în societate îi distrusese cariera, Berger revine peste câțiva ani, pătrunde în biroul poștei, într'un moment când Lydersen își făcea singur cassa și reeditează scena trecutului, el fiind de astă dată hoțul. Lydersen, în fața primejdiei evidente, preferând viața, cedează. Reabilitat în ochii lui Lydersen, Berger pleacă după ce dovedise lui Lydersen că purtarea lui a fost întâmplare atunci, în trecut, și nu ceva integrant ființe sale.

Deși construit astfel, încât evenimentele par artificial ordonate, totuși romanul ne captivează prin neprevăzutul acțiunii și disecarea caracterelor celor doi eroi. Compromis între romanul psihologic și romanul polițist, romanul lui S. Christiansen, cu toată artificialitatea, menține iluzia realității.

C. Fierăscu

REVISTA REVISTELOR

ROMANEȘTI

Ultimele luni ale anului care a trecut și primele două ale anului prezent au excelat printr'o înmulțire sau reorganizare a revistelor românești. În Ianuarie am avut de înregistrat dispariția revistei „România Literară” a d-lui Liviu Rebreanu, unde cea mai mare parte a generației tinere s'a manifestat cu distincție. În aceeaș lună însă am înregistrat apariția „Revistei Fundațiilor Regale”, eveniment care depășește cu mult obișnuita naștere a revistelor literare române. Prin **Cuvântul** cu care Majestatea Sa Carol II prefațează publicația se semnifică trecerea literaturii de sub zodia comercială a editurilor sub zodia spirituală a Regalității. Revista e concepută ca un vast șantier de lucru, de documentare asupra trecutului și asupra prezentului. Ea publică documente, amintiri sau literatură nu nouă, nu revoluționară ci cautând doară să ficeze gradul de temperatură al epocii actuale. Paul Zarifopol, care o conduce, e un spirit superior și priceput.

Totuși putem remarca anumite defecte, funeste pentru o revistă. În primul loc inactualitatea ei informativă. Revista n'are cronici permanente în actual, n'are revista revistelor, n'are informații, nici discuții ale problemelor la ordine zilei. Abia în nr. 2, pe Febrare, ni se dă câteva bilanțuri, semnate de altfel de nume serioase, ale anului trecut. Să sperăm că pe viitor se va remedia această lacună.

Un alt defect e prezența unor nume cari n'au nici-o legătură nici cu literatura nici cu spiritul și peste cari preferăm să trecem.

În al doilea număr Adrian Maniu scrie frumoase versuri pe tema simbolicului **Sbor**, Gala Galaction continuă romanul, colonel Lăcusteanu amintiri. Interesante remarcele lui Barbu Brezcanu pe marginea unui cod al manierelor elegante lucrat de Anton Pan. Scarlat Struțeanu tratează cu multă competență problema învățământului nostru secundar. Interesante iarăși amintirile profesorului C. Rădulescu-Motru. Alte articole și studii semnează Paul Zarifopol, C. Noica, Șerban Cioculescu, Valeriu Marcu, Em. Ciomac etc.

În ansamblu revista se prezintă cu material bogat și totdeauna interesant.

În acelaș timp cu apariția „Revistei Fundațiilor Regale” s'a reorganizat bătrâna revistă junimistă „Convorbiri Literare”, care intră în al 67-lea an. Un mănunchiu de tineri s'au grupat în jurul ei pentru a reînvi revista și a da un nou sens ideii criticiste junimiste. Primul număr, reorganizat, aduce multe nume tinere și valoroase. Astfel Mircea Eliade cu un fragment de jurnal intim, Cicerone Teodorescu cu un ciclu de poezii proaspete și intelectualiste. Petru Manoliu cu un patetic fragment de literatură autentică, Emil Cioran cu un fragment din zbuciumul lui metafizic. Cronici, comentarii semnează Ion I. Cantacuzino, cu remarce critice juste totdeauna, dar păcat că prea fugitive, C. Noica subtil embrion de filosof, Anton Holban, Mircea M. Vulcănescu, etc. Informațiile și revista revistelor dau un aer viu de actualitate revistei.

„Gând Românesc” e una dintre cele mai bune revistei cari apar în Ardeal. Are aceeaș ținută ca și a revistelor bucureștene. Singurul defect e că apare prea rar. Ultimul număr, pe Decembrie trecut, aduce două prea frumoase poezii de Radu Gyr, un studiu serios al lui Traian Herseni despre „Metafizică și sociologie” precum și două serioase articole, unul de G. Sofronie și altul de C. Marinescu. Cronica deținută competent de Ion Chinezu. Informație bogată.

„Vremea” este dintre revistele săptămânale bucureștenc cea mai vie, cea mai actuală, cea mai interesantă. Având asigurată colaborarea celor mai distinși scriitori români bătrâni și tineri, ea duce o politică independentă și cinstită și are o atitudine literară demnă. Cronica literară e permanent susținută cu demnitate de Pompiliu Constantinescu. Aproape regulat articolele lui Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Emil Cioran aduc în discuție cea mai tânără și mai nouă problematică. Articolele politice ale lui C. A. Donescu, bine gândite și clar exprimate, pun la punct cele mai însemnate probleme ale neamului românesc. De altfel de acolo a pornit în ultimul timp strigătul spre întoarcerea la românism, fapt de care trebuie neapărat să se țină seamă. În fiecare număr o panoramă a vieții internaționale ține treaz interesul cititorului pentru asemenea chestiuni. Regulat nuvele semnate de scriitori de valoare înviorează gravitatea problemelor discutate în celelalte pagini. Și mai este în sfârșit condeiul lui I. Anestin, magistral în vervă, acid și plin de bogată fantezie, care luminează paginile revistei cu o caricatură de înaltă valoare. Ce minunată cronică a moravurilor politice românești de azi stă în aceste caricaturi!

„Societatea de mâine” a intrat în al XI-lea an. După ce zece ani s'a distins

ca o revistă gravă, unde s'au desbătut probleme filosofice, sociale, economice, și culturale sub aspectul lor de eternitate, s'a hotărât să-și mai înveselească paginile cu literatură, care să alterneze științificismul problemelor. În acest număr (din Ianuarie—Februarie 1954) menționăm articolele-studii de Ion Clopoșel, C. Sudețeanu, Ernest Bernea, etc. La partea literară o poezie excepțională de George A. Petre și altele bune de Ion Th. Ilea, Const. Miu-Lerca, Petre Damaschin și Petre Pascu. Cronică și informații bogate dar privind numai viața internațională.

„Abecedar” e o revistă care apare la Turda. E mică, dar efortul pe care-l face și rezultatul, sunt mari. Căci ea reunește multe talente regionale cu frumoase calități de creație. Remarcabile întru totul sunt cronicile filosofice ale lui Romul Demetrescu, cronicile literare ale lui M. Beniuc, poeziile Yvonnei Rossignon, cronicile lui Emil Giurgiuca și Teodor Murășanu și toate celelalte nume semnează lucruri frumoase: George Boldea, Grigore Popa, Petre Suciuc, Pavel Dan, Radu Brateș, Ada Moldovanu. Toți au devenit nume prietenoase ochiului nostru bucuros de prezența lor permanentă. Efortul lor e admirabil. **Abecedar** e o revistă bine scrisă, care trebuie să dăinuie.

„Reporter”, revistă săptămânală de reportaj, este actuală și interesantă prin fotografie și colaborări. Nume de scriitori consacrați, ca și de scriitori tineri, contribuie să ridice nivelul ei peste nivelul unei simple publicații informative. Astfel Camil Baltazar, I. Peltz, E. Lovinescu, T. Mușătescu, N. D. Cocea, A. G. Grama, Dan Petrașincu, și alții, nume cari revin adesea, constituiesc o cheazășie a valorii închise acolo. În ultimul număr reținem și un interesant act de teatru al lui Isaia Răcăciuni. **Arbiter.**

MAGHIARE

„Erdélyi Helikon” (Heliconul din Ardeal. An. VII. Nr. 1. Cluj Ianuarie 1934) este organul literar al scriitorilor unguri din Ardeal organizați în „Erdélyi Szépmíves Céh”, sub conducerea lui Kisbán Nicolae (contele Nicolae Bánffy fost ministru de externe al Ungariei) și Koós Carol, pustnicul dela Stana care în acest număr (nu tocmai reușit) publică un capitol din romanul său cu titlul „Făuritor de țară”, tratând luptele sângeroase prin care Sfântul Ștefan a convertit pe conaționalii săi la creștinism.

Reményi Isosif, literat ungar din Statele Unite ale Americii, tratează despre „Ordinea ca credință estetică”. D-sa lansează doctrina estetică fascistă după care ordinea ar fi supremul scop al creațiunii literare și artistice. Formularea acestei concepții estetice nu se datorește exclusiv autorului, totuși acesta aduce contribuțiuni prețioase la cunoașterea problemei. După părerea d-sale, arta nu poate fi un simplu copiator al naturii, căci în acest caz ar fi numai un joc cu formele, ori estetica se nutrește din intuiție. Nu poate fi explicată nici cu metodele psihanalizei, deoarece visul este amorf, pe când arta datorează foarte mult formei. În afară de aceasta, visul e dirijat de o ordine accidentală, pe când arta este producția ordinei intuitive și conștiente.

„Estetica — serie d-sa — este filozofia artei. Dacă e admisibilă definiția după care filozofia este interpretul abstracțiunii unei oarecare teorii de valori, având de scop să descopere ordinea perfectă în dezordinea desăvârșită, atunci este (absolut) logică deducțiunea după care estetica — datorită tocmai esenței sale filozofice — are menirea să descopere ordinea universală, prin artă. Ea are aceași me-

nire fie că literatul sau poetul este aderentul concepției „l'art pour l'art”, fie că se supune dialecticei sociologice a esteticei, considerându-și drept testament vechiu „Kapital”-ul lui Marx. Opera de artă este o realitate, pentru că ea creiază ordinea frumosului. Este o realitate metafizică, pentru că e lipsită de experiență, în sensul utilitar al cuvântului. Este însăși adevărul ordinei, deoarece înlătură nedreptățile și dezordinea din viață.

Poezia intitulată „Rosenfeld Kive”, semnată de Fekete Ludovic, care ne povestește suferințele unui evreu „haimatlos”, sortit să stea timp de 24 ore pe un pod de trecere între Polonia și Cehoslovacia, este exemplul poeziei iredentiste. În tot cazul această literatură tendențioasă a deraiat de pe linia „esteticei”.

D. Kázmér Ernest (Zagreb) analizează opera formidabilă a lui Joseph Gregor, conducătorul lui „Nationalbibliothek” din Austria intitulată „Weltgeschichte des Theaters”, repropunându-i că trece sub tăcere literatura dramatică românească. Ne face cunoscut că, concomitent cu publicarea acestei recenzii, a expediat autorului un extras din „Năpasta” de Caragiale, din „Prometeu” de Eftimiu și din „Zamolxe” de Lucian Blaga.

Merită toată atenția apelul adresat intelectualilor unguri din Ardeal de către secția culturală a cooperativei economice „Agisz” din Brașov. Comitetul constituit din d-nii Dr. Elekes Gheorghe, Körösi K. Alexandru, Kacsó Alexandru și Szécsi Alexandru invită pe preoți, învățători, pensionari și ceilalți intelectuali minoritari din Ardeal să redacteze monografiile sateilor lor, pe care le va edita într'o bibliotecă specială. Autorii acestor monografii vor lua câte un onorariu de

1—2000 lei. Prin această întreprindere se urmărește reliefaarea rolului maghiarimei în trecutul Ardealului.

„Nyugat” (Apus) An. XXVII. Nr. 1. Budapesta 1 Ianuarie 1934. Organul intelectualilor cari au deschis inima maghiarimei pentru noile curente literare franceze. A fost considerat autorul moral al revoluției din 1918, până acum câțiva ani, când a fost reorganizat și pus sub conducerea unui comitet de redacție format din d-nii Babits Mihail profesor secundar și Gellért Oscar, având colaboratori principali pe d-nii Kosztolnyi Desideriu, Móricz Sigismund și Schöpflin Aladar. De atunci a renegat tradițiunile cărora le datora existența și a făcut considerabile concesiuni curentelor ultranaționaliste.

Noul spirit de care sunt pătrunși conducătorii revistei se manifestă clar în observațiunile făcute de d. Babits Mihail la „Discours a la Nation Europeene” ale lui Benda Iuliu. Aceste observațiuni, publicate în numărul de față, sunt în flagrantă contrazicere cu trecutul revistei „Nyugat”. Benda pretinde națiunilor să renunțe la culturile lor națională, în interesul constituirei națiunii europene, care nu se va putea forma, decât numai prin sacrificii și prin înlăturarea pasiunilor cu ajutorul rațiunii. După părerea d-sale istoria continentului nostru nu se învârtește în jurul luptelor „sterile” ale Franței și Mării Britanii, ci atârnă de atitudinea „grecilor, sârbilor, ungarilor, valahilor și a rușilor” cari au apărat cultura europeană împotriva turcilor barbari. „Nu este suficient — încheie Benda — ca să recunoaștem cu o perfectă obiectivitate defectele și slăbiciunile națiunii noastre proprii, ci trebuie să apreciem atât dreptatea, cât și drepturile acesteia. Ungurii au ridicat pe piața capitalei lor monumentul teritoriilor pe nedrept răpite, cu toate că au pier-

dit aceste ținuturi tocmai prin războiul pe care l-au salutat din toată inima, încredințându-i dreptul de a decide asupra viitorului lor.”

D. Babits îi răspunde șiret: nu toți literații unguri au salutat războiul cu aceeași însuflețire. Exact! După cât ne aducem aminte d-sa, în 1917, a fost chiar urmărit pentru o poezie publicată în „Nyugat” prin care a înfierat măcelul, spunând că „mai bucuros și-ar vârsa sângele pentru degetul mic al amantei sale, decât pentru o sută de regi și drapele”.

Nu știm dacă a suferit sau nu vre-o condamnațiune penală pentru acest curaj fără de pereche. Fapt este că în toamna anului 1918 încă a făcut parte din francofilia revoluționari. Dar, după readucerea feudalilor la cârma Ungariei — crimă, pentru care noi, românii, purtăm o mare parte de vină — d. Babits s'a speriat de perspectiva neagră a vieții de emigrat, s'a grăbit a se desculpa și a demonstra că niciodată nu i-a trecut prin gând să uneltească împotriva ordinii sociale feudale, dezaprobând (zgomotos „acțiunea subversivă” a generației crescute în spiritul revistei „Nyugat”, care „este vinovată pentru desmembrarea Ungariei milenare”.

D. Babits este un liferat cu o vastă cultură europeană, deci l-am insulta dacă am crede că a fost inconștient când a trădat generația lui Ady, cel mai nenorocit dintre toate geniile născute de mamele ungare. D-sa nu și-a putut permite luxul de a scuipa drapelul pe care a jurat numai pentru ca să-și salveze catedra de profesor. Tocmai de aceea credem că s'ar fi găsit alții printre colaboratorii revistei „Nyugat” mai autentici să comenteze grandioasele „discursuri adresate națiunii europene”.

Al. Olteanu.

CETIȚI

ROMANȚĂ FĂRĂ NOTE

roman

Prețul 60 lei

de M. G. SAMARINEANU

CE LUCREAZA SCRITORII DELA GRANIȚA

Scriitori premiați. Premiul pentru roman instituit de revista „Vremea” a fost acordat pe ziua de 24 Februarie de către comisia constituită din d-nii: I. Anestin, Petru Comarnescu, C. A. Donescu, Pompiliu Constantinescu și Mircea Ștefănescu. Premiul a fost divizat între d-nii Octav Șuluțiu, colaboratorul nostru, pentru romanul său „Ambigen” și Paul P. Negulescu pentru romanul „Podul lui Ventrim”. Deasemenea s'a acordat o mențiune d-lui Virgiliu Monda pentru romanul cu motto: „De Te Fabula Naratur”. Romanele vor fi publicate în foileton în revista „Vremea”, după care vor apare în volum. Romanul d-lui Virgiliu Monda va apărea numai în foileton.

*

„Țara Poveștilor”, elegantul volum ilustrat al d-lui Gh. Tulbure, cuprinzând cele mai neașe basme ce s'au scris dela Ispirescu încoace, este aproape complect epuizat. Editura Naționala S. Ciornei prepară ediția II-a. Actualmente d-l Gh. Tulbure prepară un nou volum: un roman pentru tineret.

*

D-l Teodor Neș revizuește o interesantă lucrare istorică, intitulată „Figuri din Bihor”, care va apare încurând în volum.

*

D-l M. G. Samarineanu a terminat noul său roman „Kyazim”, cu subiect din preajma revoluției Junilor turci, a cărui publicare o începem în acest număr al revistei. Romanul va apărea apoi în volum.

*

În vitrina librăriilor a apărut zilele acestea volumul d-lui **Eugeniu Spearația** intitulat „Papillons de Schumann”, o lucrare despre artă, durere și frumos.

D-l George A. Petre și-a revizuit un volum de versuri, conținând un mănunchi din poeziile de ultimă manieră. Volumul va apărea la sfârșitul lunii Martie în editura revistei „Familia” și se va intitula „Umbre și lespezi”.

*

D-l Dariu Pop lucrează la un studiu istoric, care va apărea sub titlul „Monografia Ținuturilor Sătmărene”.

*

D-l Alexandru Olteanu are gata de tipar un interesant roman intitulat „O mână de cenușă”.

*

D-l Ion Th. Ilea va publica încurând un nou volum de poezii intitulat „Gloată”.

*

D-l Sever Stoica va pleca încurând în Germania, unde va termina o lucrare, al cărei titlu este ținut deocamdată în secret.

*

D-l Ștefan Mărcuș prepară o lucrare istorică, ce va apărea nu peste mult sub titlul „Familii nobile române din veacul XVII.”

*

„**Conjurația lui Catilina**”, lucrarea dramatică în versuri a d-lui jude **Constantin I. Constantinescu** a fost acceptată de comitetul de lectură al Teatrului Național din București și va fi jucată probabil în stagiunea viitoare.

*

„**Am Onoare**” este titlul unui savuros volum semnat de **Lionel Catană**.

*

„**Jucării pentru oamenii mari**” se numește volumul de nuvele și schițe la care lucrează d. Octav Șuluțiu.

ACTIVITATEA CASSEI NAȚIONALE DE ECONOMII ȘI CECURI POȘTALE IN ANII 1931 - 1932 - 1933

*O lucrare a d-lui George Crișan,
fost ministru, președintele consiliu-
lui de administrație al instituției.*

În primele zile ale lunii Ianuarie am primit o foarte interesantă și serioasă lucrare a d-lui George Crișan, fost ministru, președintele consiliului de administrație, puțin obișnuită la noi, asupra activității Cassei Naționale de Economii și Cecuri Poștale din București în perioada 1931—1933.

În primul rând, faptul că ni se înfățișează o activitate financiară în epoca de neîncredere și marasm economic financiar — ne-a atras atențiunea. — Cu atât mai plăcut surprinși am fost când am putut cunoaște rezultatele din acești 3 ani, cari întrec chiar și prevederile cele mai optimiste. Știam, că la Cassa de Economii se desfășură o vie acțiune. Bilanțurile pe anii 1931 și 1933 o dovedeau rodnică. Dar, în ansamblul lor, rezultatele obținute în anii 1931—1933 relevă o situație excepțională, care poate fi comunicată și în străinătate ca o biruință a forțelor economice românești împotriva efectelor crizei mondiale resimțite în destul și în țara noastră.

Vom rezuma în cele ce urmează, această lucrare de seamă, în care se desvăluie întreaga activitate a Instituțiunii, cu date și cifre concludente.

Cassa de Economii a Statului a fost înființată în anul 1881. Timp de 50 ani a stat ca o anexă a Cassei de Depuneri și Consemnțiuni și depunerile ca și restituirile se făceau în țară prin Administrațiile Financiare.

În anul 1930, prin Legea de organizare a Casselor de Economii, Cassa de Economii a Statului se desparte de Cassa de Depuneri și ia titlul de Cassa Generală de Economii din București. Operațiunile în țară se fac prin Oficiile poștale, ceea ce dă un avânt nou economiilor pe librete.

Rezultatele anuale comparate dau măsura progresului:

Anii: 1881—1930, Decembrie:

Sold depuneri	Lei 287.028.934
1931	Lei 624.260.224

În anul 1932, legea este modificată, dându-se o autonomie largă Instituțiunii și atașându-i-se Serviciul de Conturi Curente, Viramente și Cecuri Poștale. Instituția în numirea de: „Cassa Națională de Economii și Cecuri Poștale-București”.

Rezultatele din acel an, la 31 Dec., se cifrează cu un sold la depuneri de lei 809.247.574. Iar în anul 1933 soldul depunerilor atinge 1.515.024.750.

În anii 1931—1933 inclusiv creșterea depunerilor a fost de 1.027.995.816 lei.

Trebue să remarcăm, că rezultatele acestea dovedesc încrederea tot mai mare a publicului în Cassa Națională de Economii și Cecuri Poștale.

Este interesant să arătăm și creșterea numărului operațiunilor:

In anul 1932:

La depuneri	111.997	operațiuni
La restituiri	70.625	„
	<hr/>	
	182.620	„

In 1933:

La depuneri	149.822	„
La restituiri	87.110	„
	<hr/>	
	236.932	„

Dobânda în anii 1931—1933 a fost de 4 jum. la sută, iar în anul în curs (1934) 3 jum. la sută. La depunerile mai mari de 300.000 lei anual pe un singur libret 2.25 la sută, iar acum numai 1.75 la sută.

Numărul operațiunilor la Oficiile poștale în anul 1933 a fost de 80.275 la depuneri și 38.335 la restituiri ceea ce însemnează că operațiunile prin Oficii cresc din an în an, lumea din provincie luând cunoștință de avantajii oferite de Cassa Națională de Economii și Cecuri poștale.

SERVICIUL DE CECURI

(Conturi curente, viramente și cecuri poștale.)

Foarte interesante date și cifre găsim în această lucrare meritorie asupra dezvoltării Serviciului de Cecuri în prima perioadă de 5 luni (de la 1 August până la 28 Dec. 1933.)

Serviciul de Cecuri are menirea de a înlesni și accelera circulația banilor, fără transport de numerar. Dezvoltarea mare luată în aceste 5 luni dovedește, că el corespunde unor necesități simțite și la noi. În alte țări, serviciul de Cecuri face milioane de operațiuni anual. Astfel într'o singură zi, la Praga s'au înregistrat în serviciul de Cecuri: 458.376 operațiuni cu o mișcare de 754.910.531.40 Kc ceea ce la noi reprezintă 3 miliarde 775.552.657 lei.

În perioada de la 1 August la 23 Dec. 1933, de când funcționează Serviciul de Cecuri în România, s'au deschis 1211 conturi de Cec.

Mișcarea de bani cu titluri a fost:

In primele 5 luni	Lei 382.649.002
In luna Noemvrie	Lei 563.815.612
In luna Decembrie	Lei 843.351.402

Această din urmă cifră o luăm din comunicarea CEC-ului făcută în Ianuarie 1934. Numărul titularilor de cont de cec la 31 Dec. 1933 se ridicase la 1250.

Numărul operațiunilor crește mereu:

In luna Noembrie se înregistrează 20.554 operațiuni.

Intr'o singură zi numai, la 29 Dec., a atins mișcarea de 020.570.718 lei cu 9326 operațiuni.

Este mișcarea cea mai mare înregistrată până la acea dată.

PLASAMENTELE CASSEI

Totalul împrumuturilor acordate în anii 1931—1933 se cifrează la: 2.861.978.716. Cifra este impresionantă.

Împrumuturile rămase încă nescadente însumează Lei 744.946.977 la 23 Decembrie 1933.

Din diagramele anexe (foarte interesante) se poate vedea și mișcarea contului împrumuturilor. S'au încasat din totalul împrumuturilor 74 procente.

LICHIDITATEA

Raportul dintre depunerile pe librete și restituirile făcute în anii 1931—1935, la un total de 2.647.900.000 lei depuneri, este de: 1,352.900.000 lei restituirii, adică 50.3% și 1.315.900.000 lei depuneri rămase, adică 49.7%.

Disponibilitățile sunt la 23 Dec. 1935:

În numerar în Cassă, la Cassa de Depuneri și Consemnațiuni, la Banca Națională și Cont Curent Poștă, etc., în total, de lei 412.700.625.

Plasamente în efecte publice 453.776.898; în împrumuturi 744.978.310 și Diverse (mașini, mobilier, etc.) 19.997.827.

CHELTUELI DE REGIE

Față de mișcarea anuală, cheltuelile de regie reprezintă:

În 1931, 9 milioane adică 0,77%; în 1932, 11 milioane adică 0,61%; în 1935, 12 milioane adică 0,81%.

Față de totalul depunerilor:

În 1931, 1,44%, 1932, 1,36%; în 1935 0,81%.

Dând cifrele și datele de mai sus, lucrarea a cărei recenzie o facem aci, aduce un nou suflu de încredere și o învioreare în rândurile factorilor economici-financiari din țară.

TEODOR POPA

EXPLOATATOR DE PĂDURI

COMERCIANT DE LEMNE

ORADEA

STRADA D. CANTEMIR No. 58

BANCA CENTRALĂ COOPERATIVĂ

SOCIETATE COOPERATIVĂ DE ECONOMIE MIXTĂ

Capital	Lei 1.000.000.000
Participarea Statului	Lei 500.000.000
Fond de rezervă	Lei 660.545.165

Sediul Central: BUCUREȘTI, Strada Brezoianu No. 31

Adresa telegrafică: BANCECOP. — Telefon, 3.38-30

Face orice operațiuni de bancă, primește depuneri și dela necooperatori,
dând o dobândă de 5—6 %.

SUCURSALE:

CLUJ: Piața Cuza Vodă, 9

CRAIOVA: Str. Jules Michelet, 16

GALAȚI: Str. Colonel Boyle, 28

IAȘI: Str. Mirzescu, 20

Correspondenți în toate orașele din țară.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE:

Președinte: Profesor Cesar Partheniu

Vice Președinte: Profesor Gh. Ionescu-Sisești.

Membrii: I. Modrigan, Sever Dan, Pr. Victor Nicolescu, V. Lepadatu, V. G. Bârcă, I. G. Beldie, Radu Popescu, Gr. Mladenatz, I. G. Săndulescu.

Comisar al Guvernului: Dr. Dumitru Manu până la 17 Noembrie 1933; dela 17 Noembrie 1933, D-nul Ion Dem. Popescu, și apoi d-l I. Petrescu.

Cenzori: B. Alevra, Petre Botescu, Aurel Lupșan, Marin Pițigoi.

Director General: Vasile Enescu.

Directori: Gh. Popovici, Constantin Moldoveanu.

CENTRALA COOPERATIVĂ DE IMPORT ȘI EXPORT

SOCIETATE COOPERATIVĂ PE ACȚIUNI

Acțiuni subscrise de 9.120.000 lei — Vărsăminte făcute de 6.368.000 lei

Nr. Cooperativelor membre 179

SEDIUL CENTRAL în București: Str. Sf. Ionică Nr. 9

TELEFON: 4-1116, 4-1115 și 4-1154

Adresa telegrafică: COOPERATOR București
SUCURSALE ȘI AGENȚII

IN ȚARĂ: Brăila, Reni, Chilia, Turtucaia și în alte porturi dunărene

IN STRĂINĂTATE: Budapesta, Viena, Bratislava, Veneția, Marsilia,

Hamburg, Londra, Rotterdam, Berlin, Pireu, etc.

INTREPRINDE URMĂTOARELE OPERAȚIUNI:

Valorifică în colaborare cu unitățile cooperative, tot felul de cereale și derivatele lor, semințe furajere, semințe oleaginoase, leguminoase, etc. atât pentru consumul intern, cât și pentru export.

Valorifică lemnele brute și fasonate. Are două depozite mari: București, Șoseaua Ștefan cel Mare Nr. 71 și Brăila.

Valorifică produsele viticole. Are depozit și magazin de detaliu în București, Strada Câmpineanu Nr. 7, denumit „VITICOLA”. Colectează în diferite centre ale țării și exportă ouă standardizate pe diferite piețe străine.

Centre de colectare: Bacău, Bazargic, Arciz și Moși-Cernăuți.

Centre de export: Cernăuți, Constanța, Halmei.

Aprovizionează unitățile cooperative cu: sulfat de cupru, sfoară de manila, aparate de stropit via, mașini agricole, etc.

APROVIZIONEAZĂ Armata cu cereale și derivate.

Este mandatară diferitelor autorități de stat pentru aprovizionarea de cari au nevoie. Este organul central de informații și legătură pentru orice operațiune de produse agricole și mărfuri.

UNITĂȚILE COOPERATIVE își valorifică produsele lor și se aprovizionează în condițiunile cele mai avantajoase numai prin:

„CENTRALA COOPERATIVĂ DE IMPORT ȘI EXPORT”

Are următoarea conducere:

MEMBRII CONSILIULUI DE ADMINISTRAȚIE:

Președinte, N. Niculescu-Lungu.; Vice-Președinte, Ic. St. Guciuja,
Membri în Consiliu: Ștefan Barbu, I. Brătulescu, I. Crețu, Hans Hedrich, N. Iliescu, I. Mihalcea, Cezar Partheniu, Augustin Popa, și Radu Popescu.

COMITETUL DE DIRECȚIE:

Președinte, N. Niculescu-Lungu.; Ad-tor Delegat, I. Brătulescu și I. Crețu.

CENZORI: M. Ilinca, Marin Pițigol, Z. M. Topor.

DIRECȚIA: N. V. Vârgolici, Director General: I. Tatos, Director.

„VULTURUL”

SOCIETATE COOPERATIVĂ DE ASIGURĂRI GENERALE

Sediul: BUCUREȘTI, str. Brezoianu No. 31.

(Palatul Băncii Centrale Cooperative)

ASIGURARI DE INCENDIU:

Civile—clădiri, mobilier, etc.

Agricole—cereale, mașini etc.

Comerciale—mărfuri, cherestea, etc.

Industriale—fabrici, mori, etc.

Populare (colective)—prin Băncile pop.

ASIGURĂRI de viață populare fără examinare medicală și cu amortizare prin tragere la sorți.

ASIGURĂRI de viață normale cu examinare medicală.

ASIGURĂ pensia funcționarilor Băncii Centrale Cooperative și a funcționarilor tuturor Cooperativelor din întreaga țară, precum și **pensia funcționarilor din instituțiuni private.**

ASIGURĂRI de transporturi feroviere, fluviale și maritime.

ASIGURĂRI individuale contra accidentelor corporale.

ASIGURĂRI contra grindinei.

ASIGURĂRI contra mortalității vitelor.

ASIGURĂRI contra spargerei geamurilor.

Orice asigurat poate deveni Societar și în acest caz beneficiază de scutirea timbrului legal pentru toate asigurările ce va contracta, ia parte la beneficiile Societății în raport cu primele plătite și la conducerea Societății prin adunările generale.

Toate riscurile sunt acoperite de către Societăți de Reasigurare de primul ordin din străinătate.